

९० यानें त्या वेदांत अे लोक ठेविले होते त्यांचें दुराचरण.

स्पेनदेशीय लोकांची नाश-कारक आणि दुष्प्रसन्नो चाल. कृता व अे मनोविकार असनात ते सर्व त्यांच्यामध्ये आहेत असें यांस पक्षेपणीं समजून आले. कोलम्बस समक्ष अमून अधिकार चालवीत असतां याचे लोकांस जो सवल प्रतिबंध होता तो नाहीसा होताक्षणींच, यानें आपले पाठीमागे जो मुख्य अधिकारी करून ठेविला होता त्यास ते किलेकरी-लोक अगदीं मानीनातसे झाले. तो अधिकारी अे शाहाण-पणाचे उपदेश करी त्यांचा अनादरकरून त्यांनीं स्वतंत्रपणें आपल्या इच्छा पाहिजे तशा तृप्त करून घेतल्या. एतद्देशीय लोकांचें सुवर्ण व यांच्या वायका आणि यांनीं बेगमी करून ठेविलेले सर्व पदार्थ हीं सर्व, त्या उन्मत्त झालेल्या जु-लमी लोकांच्या भक्ष्यस्थानीं पडलीं. ते किलेकरी लोक लहान लहान टोळ्याकरून सर्व बेठभर फिरून जिकडेतिकडे नाश आणि दांडगाई करूं लागले. एतद्देशीय लोक भित्रे आणि नम्र असे असत खरे, परंतु त्या निष्कारणिक उपद्रवां-मुलें जेवटीं यांची सहनशीलता जाऊन यांचे आंगीं शौर्य उत्पन्न झालें. नंतर असें झालें कीं, स्पेनदेशीय लोक मुख्यत्वे करून ज्या सिबाओ एथील अधिकाऱ्याचा देश त्यांतील सुव-र्णाकरितां लुटीत असत, त्यानें ते आपली वर्तणुक निरुपद्रविक मानून अगदीं निर्भय फिरत असतां त्यांवर छापा घालून त्यांतून कित्येकांस ठार मारिलें. त्या समयीं त्या अधिकाऱ्यानें आपले रयतेस जमा करून त्या कित्यास वेढा घालून त्यास अग्नि लाविला, तेव्हां स्पेनदेशीय लोकांतून कितीएक लोक त्या कित्याचें रक्षण करीत असतां व बाकीचे समुद्राचे एके फां-त्यांतून पार पडून जाण्याचा यत्न करीत असतां मारले गेले.

त्यांपैकी कित्येकांवर छापा घालून त्यांस कसें मारून टाकिलें,

बाकीच्यांची दु-ईशा कशी झाली,

त्यांनीं असे जे जुलुम चालविले होते तींही करूनही ग्वाकाना-
हारीचा स्पेनदेशीय लोकांवरचा स्नेहभाव कमी झाला न-
व्हता झणून, तो त्यांचे संरक्षणाविषयी प्रयत्न करीत असतां,
त्यास जो वार लागला तेणें करून तो अद्यापि दुखणार्हत आहे.

ग्वाकाना हारी-
ची वर्तणूक क-
शी होती, या-
विषयी.

ग्वाकानाहारीच्या प्रामाणिकपणाविषयी स्पेनदेशीयलो-

कांचे मनांत जो संशय आला होता त्याची या वर्तमानावरून त्या राजास ध-
निवृत्ति होण्याचें जरीं दूर होतें, तरीं ग्वाकानाहारीच्या प्रा-
माणिकपणाचा बारीक रीतीनें शोध करण्याचा हा योग्य
काल नव्हें असें कोलम्बसास स्पष्ट दिसून आलें, तेणें करून
याचें लोकांनीं त्या राजास धरून व त्याचे प्रजेवर हल्ले करून
स्वदेशीय लोकांस मारल्याचा सूड उगवावा असा जो यास
बुद्धिवाद सांगितला होता त्याचा यानें धिक्कार केला. कोल-
म्बसानें त्यास असें सांगितलें की, तुमचे मनांत जें ठाणें घा-
लायाचें आहे त्याची वसाहत सुलभ रीतीनें होण्याकरितां या
देशांतील जे वजनदार गृहस्थ आहेत त्यांचीं भेंत्री अवेश्य
संपादन केली पाहिजे, आणि जर तुझी अयोग्य कार्ली व्यर्थ
करडा अंमल चालवाल तर एतद्देशीय लोक आपल्यावर तुटून

रण्याविषयी या-
चे लोकांनीं जी
यास मसलत
दिली तिचा नि-
षेध करण्यावि-
षयी याची का-
रणें.

पडायास एकत्र होतील असें भय मात्र प्राप्त होईल. कोलम्ब-
स मागील उपद्रवाकरितां शिक्षा करण्यांत आपला काळ न
घालवितां पुढें तशा गोष्टी न घडाव्या याकरितां सावधगिरी
ठेवूं लागला. यान्न हेतूनें कोलम्बसानें नाविदाड वेटा-
पेक्षां शरीर प्रकृतीस अधिक चांगलें मानायाजोगें असून सोई-
सपडे असें स्थल निवडून काढिलें. नंतर एके विस्तीर्ण अखा-
ताजवळ मोठ्या मैदानामध्यें एक नगर वसविण्याकरितां यानें

पुढें उपद्रव न
होण्याविषयी हा
सावधगिरी ठे-
वितो.

९९ याचे लोक आ हेतूने या मङ्गळत्वांत गिरले त्याविषयी.

क्षेत्रयोजना केली, आणि ज्या इमारतीपासून सर्वांचे रक्षण हो-
णार त्या इमारतीचे कामास सगळ्यांनी हातभार लावावा असे
केले. यामुळे त्यांतील घरे व तट इतके लवकर तयार झाले
की, त्याहीकरून त्यांचे संरक्षण होण्यासारखा त्यांस आश्रय
मिळाला. नवीन खंडामध्ये युरोपियन लोकांनी पहिल्या-
नेच हे शहर बांधिले ह्मणून यास कोलम्बसाने आपणास

इसाबेला या ना-
वाचे शहर बां-
धून त्याचे स-
र्वांवर तटबंधी
करितो.

आश्रयदाता जी कास्तील एथील इसाबेला राणी तिचे
सन्मानार्थ इसाबेला असे नाव दिले.

हे उपयुक्त काम चालवीत असतां, कोलम्बसास पडितदे-
शामध्ये लहान लहान ठाणीं वसविने वेळेस जीं संकटे प्राप्त
होतात तीं भोगावीं लागून श्रम सोसावे लागले इतकेच नाही,
तर यापेक्षा दुप्पट असा जो याचे लोकांचा आलसीपणा, उता-
विली, आणि दोगेखोर स्वभाव, यांकरावरही याम झुजावे ला

जीं नानाप्रका-
रचीं संकटे या-
स भोगावीं ला-
गलीं ती.

गले. उष्ण हवेच्या आंगां मनुष्यास निःशक्त करण्याची जी
शक्ति असते तीणेकरूनच या नवीन खंडांत स्पेनदेशीय लो-
कांचा स्वाभाविक सुस्तपणा वाढत गेला असे दिसते. त्या
मंडळीमध्ये जे बहुतेक संभावित गृहस्थ होते त्यास आंगें मेह-
नत करून कष्ट भोगण्याची सवई नव्हती; परंतु पहिले जल-
पर्यटन करून जे त्यांचे देशचे लोक माघारे गेले होते त्यां-
च्या सुंदर आणि अतिशयोक्तीच्या वर्णनावरून, अथवा कोल-
म्बसाने जो देश शोधून काढिला तो, माको पोलोने शोधून
काढलेला सिपांगो देश ह्मण, किंवा ज्या ओफिर देशामधून
सोलमन राजाने मोठमोठ्या किमतीचे जिन्नस आणिव्यामुळे
त्याच्या राज्यांत त्वरित इतकी पुष्कळ संपत्ति वृद्धिंगत झाली

तो होय, अशी जी कोलम्बसाची अशुद्ध कल्पना तीणेकरून त्या कुलीन लोकांचे अतःकरणांत या महत्कृत्यांत शिरण्याविषयी अतिशय इच्छा उत्पन्न झाली होती. परंतु श्रम केल्यावांचून व दुःख सोसल्यावांचून आयताच आपणास सुवर्णाचा हंगाम प्राप्त होईल असें जे त्या लोकांनीं इच्छिले होते तसें न होतां, संपत्तीचा लाग निश्चयेंकरून लवकर प्राप्त होण्याचा दिसत नाही, आणि ती हळूहळू सतत श्रम केल्यावांचून ही मिळणार नाही, असें जेव्हां स्पेनदेशीय लोकांनीं पाहिले, तेव्हां त्यांचे मनांतील ज्या मोठ्या आशेच्या कल्पना होत्या त्यांचा भंग झाला, आणि त्यांचीं मनें खिन्न होऊन इतकी निराश झाली कीं तेणेकरून सर्वांची चिन्तवृत्ति उद्धिप्त होऊन गेली. अशा प्रसंगी त्या बेटांतील पिकाळ जमीन दाखवून व तेथील वेगळ्या वेगळ्या प्रदेशापासून जे नेहेमी सोन्याचे मासले येत ते दाखवून त्या लोकांस पुनः उमेद आणार्वा झणून जो कोलम्बसानें प्रयत्न केला तो व्यर्थ; कारण कीं त्या पिकाळ जमीनीपासून हळूहळू जी प्राप्ति होणार तिची वाढ पाहण्याविषयी त्यांस दम नव्हता, व ज्या सोन्याचे नमुने येत ते सोने फार थोडें आणि अल्पस्वल्प होय झणून त्यांचाही त्यांनीं तिरस्कार केला. नंतर असें झालें कीं, त्या लोकांचे मनांत दौर्मनस्य अधिकाधिकच वाढत गेल्यामुळे त्यांनीं एक कट केला; त्या कटापासून कोलम्बस व कोलम्बसाचे ठाणेगार लोक यांचा नाशच झाला असता, परंतु दैवशात् त्यांचा यास शोध लागला, आणि त्यांत जे प्रमुख होते त्यांस धरून कांहींकांस शिक्षा केली, व बाकीच्यांस बंदिवान करून

यांचा लोकांस निराशा व खिन्नता प्राप्त होण्याचे कारण.

एक कट करितान.

यांतील मुख्यांस धरून शिक्षा करितो.

१४ - त्या हेरांतील एके प्रवेशावर हा स्वारी करितो.

स्पेनदेशास पाठविले; आणि मनुष्यांची कृमक व सामान-
मुमानाची चांगली पुष्कळ पुरवणी करण्याकरितां तेथील सर-
कारास विनंतीपत्र लिहून, माल नेण्याआणण्याची जीं तारवें
होतीं त्यांतून १२ तारवें लवकर स्पेन देशास पाठवून दिली.

बाकीचांचां मनें ते समर्थींच, आपले लोकांस निराशा प्राप्त झाली होती ती
दुसऱ्या उद्योग- पुनःपुनः मनांत आणून तिचा विचार करण्यास त्यांस फुरसत
गाकडे लाव- त्याकरितां उ- सांपडली, तेणेंकरून त्यांचे आंगां जो आळसीपणा असे तो
पाय पोडितो वाढून दौर्मनस्य ज्याजती वाढलें असें कोलम्बसानें पाहून, तो
आळस त्यांचे आंगांतून समूळ काढून टाकावा ह्मणून त्या देशां-
तील प्रदेशांवर यानें कितीएक स्वान्या करण्याचें योजिलें.
कोलम्बसानें शाहाणा आणि महापराक्रमी असा जो अल्लो-
जो दिओजीडा या गृहस्थास मुख्यकरून एक सैन्याची टोळी,
सिबाओ प्रांता- ज्या सिबाओ प्रांतांत पुष्कळ सुवर्ण सांपडतें असें ह्मणत तो प्रांत
कडे जातो. घेण्याकरितां पुढें रवाना करून, आपण आपले मुख्यमुख्य सर-
दारांसह वर्तमान जातीनें तिचे पाठीमागून गेला. या स्वारी-
मध्ये कोलम्बसानें तद्देशीय लोकांस अगदीं चकमूल करून
टाकावें ह्मणून, आपले युद्धकर्माचा जितका मोठेपणा होता
तितका सर्व यानें मोठ्या डौलानें दर्शित केला. हा निशाणें
फटकारीत व वीररसप्रधान गायनें गात आणि घोडे स्वा-
राची केव्हांकेव्हां पुढें आणि केव्हांकेव्हां पाठीमागें फैर करी-
तच चालला. त्या नवीन खंडांत प्रथमतः घोडे काय ते
तेथील लोक हेच दृष्टीस पडले तेणेंकरून, त्या इन्दिअन लोकांस भय वा-
पाहून चकित व्ढून मोठें आश्चर्य ही झालें. त्यांचे जवळ पाळलेलीं जना-
बरे नसत ह्मणून, तीं जनावरे आपले ताब्यांत ठेवण्यानें जी

मनुष्याचे आंगी मोठी शक्ति येत्ये ती त्या लोकांस माहीत ^{घोडे आणि त्या} नव्हती. त्या लोकांनी ते घोडे ज्ञानसंपन्न प्राणी आहेत ^{बरील राऊत} असे कल्पिले, व याप्रमाणेच घोडा आणि खाबरील राऊत हे ^{यांविषयी त्यांच्या कल्पना.} उभयतां मिळून एकच जनावर आहे, आणि त्या जनावराचे चांचल्य पाहून परम आश्चर्यभरित होऊन त्या जनावराचा वेग व शक्ति हींही अनिवार्य आहेत असे त्यांनी मानिले. परंतु तद्देशीय लोकांचे मनांत कोलम्बस आपले शक्तीचे प्राबल्याविषयीची भीति उत्पन्न करायास यत्न करीत असतां, त्या लोकांची प्रीति आणि विश्वास या दोन गोष्टी संपादन करण्याविषयी युक्ति योजायासही यानें हयगय केली नाहीं. कोलम्बस त्या लोकांबराबर जो जो व्यापार करी त्यामध्ये मुख्यत्वेकरून प्रामाणिकपणा व न्याय या दोन गोष्टींचें मूल धरून चाले, आणि त्या लोकांबराबर हा प्रसंगीं मोठ्या न ^{तद्देशीय लोकां} म्रतेनें आणि प्रीतीनें वागे. तद्देशीय लोकांनीं ^{बराबर कोल} सिवाधो या ^{म्बसाची वाग} प्रांताचे जसे वर्णन केले होते तसेच तेथें गेल्यावर अनुभवास ^{णूक.} आले. तो देश डोंगरी आणि गैरलागवडीचा होता, परंतु प्रत्येक नदीमध्ये आणि ओढ्यामध्ये सुवर्णाचा चूर अथवा बारीक रज सांपडत आणि त्या रजां पैकीं कांहींकांची आकृति बरीच मोठी असे. इन्दिअन लोक सुवर्णाच्या शोधार्थ कधीं खाणीं उकरीत नसत. पृथ्वीच्या गर्भांतील प्रदेशांत शिरणें व मिश्र धातूंचें शोधन करणें हीं कृत्ये त्यांचे बुद्धीस आणि उद्योगास फारच दुर्बोध आणि श्रमदायक होती, व ते सुवर्ण संपादन करण्याकरितां आपली कल्पना शक्ति चालवून नवीन युक्ति काढण्या जोगें त्यास ते अमोलिकही मानीत

तद्देशीय लोक
सोने कसे सां-
ख्यीन याविषयी.

नव्हते. त्या लोकांजवळ जो थोडासा सुवर्णाचा संचय असे तो त्यांनी नद्यांचे बालवंटामधून वेचलेला अथवा मोठा पर्जन्य पडून पर्वतापासून वाहून आलेल्या उदकातून काढून घेतलेला असा होता. परंतु या चिन्हावरून स्पेनदेशीय लोकांस जा देशाचे स्वामित्व आपले हतांत लवकरच येईल असे वाटत होते त्याचे गर्भी मोठमोठी भांडारे भरलेली आहेत याविषयी शंका राहिली नाही. अशा मोठ्या उत्पन्नाचा देश हस्तगत करावा म्हणून तेथे कोलम्बसाने एक किता बांधिला; आणि याचे बराबरच्या ज्या लोकांस कोणतीही गोष्ट खरी वाटत नसे व आपले दृष्टीने पाहिल्यावांचून अथवा हाताने स्पर्श केल्यावांचून त्या देशामध्ये सुवर्ण उत्पन्न होते ही गोष्ट ज्यांस प्रमाण वाटत नसे, त्यांचा उपहास व्हावा म्हणून, कोलम्बसाने त्या कित्याचे सन्त थोमस असे नाव ठेविले.

वेद्योल वसाह-
तेंत संकट प्रा-
प्त होण्यास ना-
नाप्रकारची
कारणे.

हिवाओ देशातील संपत्तीची सफल होण्याजोगी जी दर्शन त्यांचे वर्णन, जे कोलम्बसाचे लोक नानाप्रकारच्या संकटेकरून व्याप्त होऊन अगदी निराश होऊन गेले होते त्यांच्या चिन्तांचे समाधान करण्याकरिता, बेलेसच येऊन पोहोचले. यूरोप खंडाहून जी धान्यसामग्री आणिली होती ती तर बहुतकरून खपलीच होती, परंतु त्यांतून जी कांही शिलक राहिली होती ती उष्ण आणि दमसर अशा हवेमुळे इतकी नासून गेली होती की तिचा कांही उपयोगच नाहीसा झाला होता. तद्देशीय लोकांनी आपल्या अल्प-स्वल्प कौशल्याने ज्या जमीनीचे प्रदेशांत लागवड केली होती

तो प्रदेश इतका संकुचित होता की त्यांत त्यांचे उपजीविके-
पुरतें धान्य होण्याचेंही कठीण होतें. इसाबेला शहरामध्ये
स्पेनदेशीय लोकांस भ्रम करून तेथील जमीन साफ करून ती-
पासून पुष्कळ फलप्राप्ति करून घेण्यास हा कालपर्यंत अवकाश
व फुरसत सांपडली नाहीं. या सर्व गोष्टींवरून क्षुधेमुळे आपण
मरून जाऊं असे स्पेनदेशीय लोकांस भय पडलें, व त्यांची
पोटगीही नुकतीच कमी केली होती, आणि त्या समयीच
उष्णकटिबंधामध्ये ज्या रोगांचें प्राबल्य असतें व जे मुख्यत्वे
करून पडीचे देशांत झणजे ज्या ठिकाणी उद्योगी लोक
उद्योग करून झाडी तोडून जमगा मोकळी करीत नाहींत, व
पाणथळ जाग्यापासून पाटांनी पाणी काढून टाकीत नाहींत,
आणि नदीचें पात्र नियमित करीत नाहींत, त्यांत उत्पन्न
होतात, ते रोग कोलम्बसाच्या लोकांत उत्पन्न होऊं लागले.
तेव्हां त्या रोगांचें प्राबल्य व अपूर्व चिन्हें पाहून ते लोक भय-
भीत होऊन कोलम्बसाची व याचे बराबर पूर्वीच्या जलपर्य-
टनांतील जे लोक होते त्यांची क्ख्याना करूं लागले; कारण
की त्या लोकांनीं हिस्पान्योला या वेटाचे कपटानें शोभ-
वून वर्णन करून या अशा रानटी आणि ओसाड देशांत
येऊन दुष्काळामुळे अथवा या अशा अज्ञात रोगामुळे मरून
जाण्यासाठी त्यांस भूल घालून त्यांनीं स्पेनदेश सोडावा असें
केलें होतें. अशा समयी कामगार लोकांतून व संभावित
लोकांतून कितीएकांनीं अशा वितंडवादी फिर्यादींस प्रति-
बंध न करितां उलटे ते त्यांत सामील झाले, पाद्रे बोइल
या नावाचा मुख्य पाद्रे जे अतिशय बंडखोर व झामकोपी

धान्याचा
तोटा.

उष्णकटिबंधांत
ज्या रोगांचें
प्राबल्य असतें
ते रोग वसरूं
लागतात.

असमाधान भा-
गि भयंतिही
उत्पन्न होतात.

१८ आपले शोध पुढे चालू करण्याचा निश्चय.

सुगंध सांपड-
ण्याच्या आशे-
मुळे त्यांचे शा-
सन होते.

लोक होते त्यांतलाच होता. अशा लोकांमध्ये नम्रता आ-
णि शांति या दोहोंची पुनः स्थापना करण्याकरितां कोल-
म्बसास आपला सर्व अधिकार आणि युक्ति खर्चीवी लागली.
असे करण्याकरितां कधी कधी कोलम्बस या लोकांस भीति
घालीत असे, आणि कधी कधी मीं तुझास बक्षीस देईन
अशीं वचनें देत असे. परंतु त्या विथरलेल्या लोकांचे, सिवा-
ओ देशांत द्रव्याच्या भांडाराने परिपूर्ण भरलेल्या खाणी सां-
पडतील अशा आशेमुळे असे समाधान झाले तसे कोणत्याही
गोष्टींनीं झाले नाही, कारण तेथे इतके द्रव्य सांपडण्याची
आशा होती कीं तेथेकरून त्यांस जितकी दुःखे भोगावीं
लागलीं होती त्या सर्वांचा परिहार होऊन पूर्वीच्या सर्व निरा-
शांचे विस्मरण होण्यासारखे होते.

आपले पाठी
मागे त्या वेडां-
तील कारभार
चालविण्याची
व्यवस्था करून
देवितो.

कोलम्बसाच्या दीर्घ प्रयत्नामुळे एकमत आणि व्यवस्था
या दोन गोष्टी पुनः इतक्या पूर्वस्थितीवर आल्या कीं तेथेक-
रून ते वेढ सोडून जाण्याची याचे आंगांत हिमत आली;
या सत्रयी ज्या देशाबराबर आपण दळणवळण पाडले आहे ते
देश भूगोलावरील हातप्रदेशांतील आहेत किंवा आजपर्यंत
जो प्रदेश अगदीं पाहण्यांतच आला नाही त्यांतील आहेत,
हे ज्ञान करून घेण्याकरितां कोलम्बसाने नवीन नवीन शोध
करण्याचा क्रम पुढे चालविण्याचा निश्चय केला. नंतर
याने, आपल्यामागे आपला भाऊ दोन दीएगो याने कामगार
मंडळीच्या मसलतीने त्या वेडांतील हकिमाचे काम चाल-
वावे असे केले, आणि त्या वेडाचे दुसरे भागांत जाऊन ज्या
सैन्यानिशीं तेथे स्पेनदेशीय लोकांचा अधिकार स्थापनाचा

होता त्या सैन्याचें सामिल दोन पेट्रो मार्गारीता यास सांगि- एक तारू व
तलें. त्यांनीं कोणत्या रीतीनें चालावें याचा सर्व नियम वा- दोन होव्या आ-
धून देउन कोलम्बसानें एप्रिल महिन्याच्या २४ वे तारि- पले साध्यांत
खेस एक गलबत व दोन होड्या आपले ताब्यांत घेउन ना- घेउन एप्रिल
गर ओढून घेतला. हा पुरे पांच महिनेपर्यंत हें वासदायक महिन्याच्या २४
जलपर्यटन करीत असतां, याचा रोजगार करणारे पुरुषांस व तारखेस हा
जीं अनेक संकटें भोगावीं लागतात त्यांपैकीं बहुसंख्य सर्व करितो.
संकटांचा यास अनुभव घ्यावा लागला; इतकें झालें तरीं ज-
मेका बेटाशिवाय दुसऱ्या बेटांचा शोध लागला नाहीं. को-
लम्बस कूबा बेटाच्या दक्षिण कांठानें जात असतां हजारों
लहान लहान बेटें मिळून जीं एक घोंटाळ्याची जागा सा-
ली आहे तींत हा गुंतून पडला, झणून त्या बेटांस यानें
राणीची नांव असें नांव दिलें. या अशा अशात गर्तांत
कोलम्बस खडकामध्ये सांपडला असतां, तेथें मोठें भयं-
कर तूफान होउन तोंडाचा वारा लागून याचे गमनास प्रति-
बंध झाला, आणि अयनवृत्तांमध्ये बहुधा ज्या भयंकर मेघ-
गर्जना होतात, व भयंकर विजा एकसारख्या लवतात, या
सर्व गोष्टी या ठिकाणीं जेव्हां होऊं लागल्या तेव्हां कोलम्बस याचो धान्य
अगदींच भयभीत होउन गेला. शेवटीं असें झालें कीं को- सामधी खपून
लम्बसाची धान्यसामग्री खपली, याचे खलाशी लोक श्रमा- याचे लोक या-
मुळे व क्षुधेमुळे अगदीं जिकीरीस येऊन कुरकूर करूं लागले, जबर तुटून व-
आणि कोलम्बसास भयप्रदर्शन करून त्याजवर तुटून पडा- ड्यास सिद्ध
यास ते सर्व सिद्ध होउन बसले. अशा अनेक प्रकारच्या होतात.
संकटांमध्ये कोलम्बस सांपडला झणून यास एकसारखें लक्ष

१०० याची प्राणांतिक अवस्था व याचे भावाची भेट.

अज्ञा नावा राखणे, हरएक गोष्ट घडली असता ती स्वनेशन पाहणे, हु-
कूम करणे, आणि तो हुकूम नजाबिला किंवा नाही याची वा-
स्तुपुस्त राखणे या सर्व गोष्टी ज्ञाताने कराव्या लागल्या.
कोलम्बसास नौकाशास्त्रामध्ये जी कुशलता व माहिती हो-
ती त्यांचा या प्रसंगी जितका उपयोग करावा लागला ति-
तका कोणत्याही प्रसंगी करावा लागला नाही. अज्ञा प्रका-
रचा यत्न कोलम्बसाने केला झणूनच याचे तारवांचा बचाव
झाला. कोलम्बस जरी शरीराने मूळचाच सुदृढ आणि
पुष्ट असा होता, परंतु यास जो हा जबाबदारी शरीर आणि
मानस श्रम साला तेणेकरून जराची कसर येऊन यास जी
संपन्न पडली तीमुळे बुद्धि आणि स्मृति ही दोन्ही नाहीशी
होऊन शेवटी प्राणावर येऊन वेतले.

परंतु सप्टेंबर महिन्याच्या २७ व्या तारिखेस हिस्पा-
न्योला एथे पुनः आल्यावर इसाबेला एथे कोलम्बसाचा
भाऊ बार्थोलोमेओ जेव्हा यास येऊन भेटला तेव्हा जो
यास एकाएकी परम आनंद झाला त्यामुळे याच्या चित्तवृ-
त्तीची इतकी प्रसन्नता होऊन गेली की तीपासून यास उता-
रव पडला. ज्यांची बुद्धि समसमान झणून जांभे अतिशय
सह्य पडले होते असे जे हे दोघे बंधु यांचा तेरा वर्षेपर्यंत
वियोग झाला होता, आणि अज्ञा दीर्घकालामध्ये उभयतांचा
परिवाराशी संबंध घडला नव्हता. बार्थोलोमेओ हा इंग्ल-
न्दाचे दरबारांत आपला करारनामा ठरावून फ्रान्स देशा-
च्या वाटेने स्पेनदेशी येत होता, तो जेव्हा पारिस सह-
रास येऊन पोहोचला तेव्हा त्याने, कोलम्बसाने पहिल्या

हिस्पान्योला
एथे आल्यावर
हा आपला
भाऊ बार्थोलोमे-
ओ यास भेटतो.

वार्थोलोमेभों याचें साहाय्य यास वेलेवर मिळतें. १०१

जलपर्यटनांत जे लोकोत्तर शोध केले होते त्यांचें व हा दुस-
ऱ्या जलपर्यटनाकरितां तयारी करीत आहे याचें वर्तमान
ऐकिलें. या वर्तमानावरून अतिशय त्वरेनें आपलें गमन
स्थानें अशी त्याची स्वभावतः प्रवृत्ति झाली होती; परंतु तो
स्पेनदेशास पोहोचण्याच्या पूर्वीच कोलम्बसानें हिस्पान्यो-
ला एचें जाण्याकरितां गलबत ह्कारिलें होतें. ज्या पुरु-
षानें आपली योग्यता व कामगिरी यांच्या योगानें आपणास
प्रसिद्धीस आणिलें त्या पुरुषाच्या फार जवळचे आसांस योग्य
असा सन्मान देऊन फेरिनान्व आणि इसाबेला या उभय-
तार्थी वार्थोलोमेओची भेट घेतली, आणि याच्या भेटीपासून
कोलम्बसास जो उल्हास होईल तो लक्षांत आणून त्या उभय-
तार्थींनीं इसाबेला एयील ठाणेगारांस सामानसुमान पाठ-
विण्याकरितां जीं तीन तारवें सिद्ध केलीं होती त्यांचा अधि-
कार घेण्याविषयीं वार्थोलोमेओ यास फार आग्रह केला.

ठाणेगार लो-
कांकरितां
सामानसुमान
भरून तीन
तारवें याचे
बराबर देऊन
राजा आणि
राणी यास
कोलम्बसाकडे
पाठवितात.

कोलम्बसास मसलत सांगून साहाय्य करावयाक अथवा
राजाचें ओझे व त्याजविषयींची काळजी या दोहोंचा वांटा
व्यावयास समर्थ अशा मित्राची जेव्हां त्यास फार अपेक्षा होती
तेव्हांच हा येऊन पोहोचला. युरोपवांटासून यानें सांप्रत जी
सामग्री आणिली होती ती स्पेनदेशीय लोकांस दुष्कालाच्या
संकटापासून अल्पकालपर्यंत मुक्त करण्यासच उपयुक्त होती,
आणि हाकालपर्यंत त्या वेटापासून त्यांच्या उपजीविकेपुरतें
धान्यही उत्पन्न झालें नव्हतें. पुनः दुष्काल पडण्याच्या सं-
कटापेक्षां अधिक भयकारक जें संकट त्याचा धाक त्यांस
येऊन पडला अणोन आजकडेसच त्वरित लक्ष्य देणें प्राप्त

ही सामग्री
सात्कालिक
आप्तो दूर करा-
यास उपयोगी
पडत्ये.

१०२ मार्गरीता याचे हाताखालच्या लोकांची गैरवर्तणूक.

कोलम्बसाने
त्या ठाण्याने
लोक ठेविले
होने त्यांच्या गैर
वर्तणूकामुळे
आम दुसरे एक
संस्कृत प्राप्ति
होते

भाले. तो प्रकार असा की, कोलम्बस, नवीन शोधार्थ
जलपर्यटन करण्याकरिता त्या वेढातून निघताच मार्गरीता
याचे ताब्याखाली जे लोक ठेविले होते ते, शिवा आणि
तावेदारी यांपासून आपण जसे काहीं मुक्तच झालो असे मा-
नून त्यांस जे जे प्रतिबंध होते त्या सर्वांचाही अनादर करून
लागले. कोलम्बसाने त्यांस जो शाहाणपणाचा उपदेश
केला होता आपमाणे चालायासो सोडून त्या वेढात ते फुट-
कळ टोक्या करून खोर्लीकडेस फिरू लागले. त्या लोकांपा-
सून चाहील तो पदार्थ जवरीने घेऊन आपला निर्वाह करून
लागले, तद्देशीय लोकांच्या संपर्हीं जे धान्य होते त्याची
याहीं अगदी नासाडी करून टाकिली, त्यांच्या बायकांवर
जवरी केली, आणि त्या लोकांच्या सात्विक जातीस शिपाई-
पणाच्या नात्याने फार जुलूम करून त्याहीं परम वास दिला.

जोंपर्यंत इन्दिअन लोकांस, स्पेनदेशीय लोक स्वेछेने
निघून जाऊन आपले दुःखाचा शेवट होईल, अशी आज्ञा
होती, तोंपर्यंत ते मुकाट्याने त्यांस नमून राहिले, आणि आ-
पलीं दुःखे छपावून टाकिलीं. परंतु सांप्रत त्यांस ते पारतंभ्य
जसे असह्य होते तसेच ते शाश्वत होऊन राहील असे दिसून
आले; स्पेनदेशीय लोकांनी एक नगर बसवून त्याचे सभोवार
तट बांधिले होते, आणि आगोआगी किल्लेही बांधिले होते.
त्यांनी कितीएक शेतांस कुंपणे घालून त्यांत धान्य पेरिले होते.
यावरून, स्पेनदेशीय लोक जे एथें आले आहेत ते हा देश
पाहण्याकरिता आले आहेत असे, नाही तर राहण्याच्याच
उद्देशाने आले आहेत, असे उघड दिसून आले. जरी स्पेन-

ही कुःखें एत-
द्देशीय लोकांस
ज्यां असह्य
होते तशांच
आमां शाश्वत
राहतील असे
दिसून येते

त्यांची अतिशुधा पाहून त्यांस दुष्काळाचें भय पडतें १०३

देशीय लोकांचा समुदाय फार मोठा नव्हता तरी या अनाडी लोकांमध्ये कृषिकर्म इतकें अपूर्णत्वामध्ये होतें आणि त्यांचेच निर्वाहास इतकें परिमित होतें कीं त्यांस त्या पाहुण्यांची अणजे स्पेनदेशीय लोकांची उपजीविका चालविण्याचें फार कठीण पडलें. त्या लोकांची स्वतः उपजीविका करण्याची रीति फार आळशी आणि मंद, तेथील हवेची उष्णता फार शक्ति क्षीण करणारी, व त्यांची शरीरप्रकृति स्वभावतः फार अशक्त असे; आणि उद्योगाच्या श्रमदायक प्रयत्नास ते फार अनभ्यस्त होते अणून जे त्यांस अगदी थोडें धान्य मिळें तेणेंकरूनच ते समाधान पावत. शारीर अथवा मानस या दोहोंतून एकेही श्रमानें ज्या लोकांचें सामर्थ्य व मनाची हुशारी हीं नष्ट होत नसत त्यांचे उपजीवनास मूठभर मका अथवा कासडानामक वनस्पतीच्या मूळांची निःसृत भाकरी पुरेशी होई. युरोपखंडातील सर्व लोकांमध्ये स्पेनदेशीय लोक जरीं फार मिताहारी होते तरी ते तद्देशीय लोकांस फार खादाळदिसले; कारण कीं जेवढ्या अन्नानें दहा पांथ इन्दिअन लोकांचें पोषण होणार तितकें स्पेनदेशांतील एकटाच मनुष्य खपवी. अशी अतिरिक्त शुधा पाहून त्या इन्दिअन लोकांस इतकें आश्चर्य वाटलें, आणि त्यांस ती शुधा इतकी अनिवार दिसली कीं तिणेंकरून स्पेनदेशीय लोकांची अन्नाविषयी जी अपरिमित इच्छा, ती तृप्त होण्याजोगें त्यांचे देशीं धान्य उत्पन्न होत नाहीं अणून उपजीविकेच्या शोधार्थ ते आमच्या देशीं आले आहेत, असें त्यांनीं कल्पिलें. ज्या नवीन पाहुण्यांनीं त्या इन्दिअन लोकांचे धान्यसामग्रीच्या मूल्यस्वल्प संचयाची

यांच्या उपजीवनाचें साधें आणि थोडें भक्षण लागे.

याकरितां स्पेन देशीय लोकांची भविष्य शुधा पडून त्यांस भय वाटून आश्चर्यही होतें.

१०४ त्यांणामून सुटका करण्याचा निश्चय करितात.

आवक्यावर नु- इतके लवकर नासाडी करून टाकिली, त्या पाहुण्यांनीं आमचे
लूम करणाऱ्या देशांतून निघून जावे अशी इच्छा करायास, आपापले सर-
आपण मुक्त क्षण जावे अशी जी नुद्धि तीच प्रयोजक झाली, आणि त्यांनीं
म्हणें भक्षी श्री त्या स्पेनदेशीय लोकांपासून फार दुःखें भोगिली होती हा
इच्छा नो म्हांनी त्या स्पेनदेशीय लोकांपासून फार दुःखें भोगिली होती हा
इच्छा दिव्यामुळें गून त्या गोष्टीविषयीं ते फार उतावीळ होऊन बसले. स्पेन-
आधिकार वा- देशीय लोक आपोआप परत निघून जातील अशी त्यांनीं
टऱ्हे. बहुत दिवस आशा धरिली होती, परंतु सांप्रत त्यांस असे दि-
मून आले कीं हळूहळू दुष्काळ पाडून, अथवा ते जे जुलूम
आजती करतील तेणेंकरून जो आपला नाश होईल तो
टाळण्याकरितां धैर्य धरून, सर्वांनीं एक होऊन त्यांचेवर
हत्ता करावा, आणि त्यांनीं बलात्कारानें जीं ठाणीं घेतलीं
आहेत त्यांतून त्यांस हाकून लावावे, हीच गोष्ट आवश्यक आहे.

या गोष्टीविषयी
होसं प्रयत्न
करण्याचा
यांचा निश्चय.

जे समयी कोलम्बस ह्सावेला एथें परत आला ते समयी
वर सांगितलेले विचार सर्व इन्दिअन लोकांचे मनांत भरून
गेले होते, आणि त्यांस स्पेनदेशीय लोकांनीं निरर्थक पीडा
केल्यामुळे ते इतके संतापले होते कीं त्या ठाणेगार लोकां-
वर जाऊन पडायास आपले मुख्याच्या हुकुमाची ते वाढ पा-
हात बसले होते; या समयी त्या इन्दिअन लोकांस जो संताप
आला होता तो सहनशीलता व नम्रता या दोन गोष्टीकरि-
तांच जे त्यांचे नम्र स्वभाव निर्माण केले होते त्यांस साहीना-
सा झाला. तेथील कार्जांनीं फुटकळ टोळ्या करून जी
मंडळी फिरत असे त्यांतून कितीएकांस पकडून ठार मारून
टाकिले होते. हा जो प्रसंग त्यांचेवर येऊन गुजरला याचे
भयामुळे स्पेनदेशीय लोक एकत्र जमून त्यांनीं कोलम्बसाच्या

कोलम्बसास शास्त्र धरण्याचें अवश्य पडतें. १०५

स्वामित्वाची पुनः स्थापना केली; कारण याच्या शाहाणप- तदेशीय लोकां-
णाच्या रीतीस अनुसरल्यावांचून या संकटापासून मुक्त होण्या- वरावर जो ल-
ची त्यांस दुसरी कोणतीही आशा दिसेनाशी झाली. इन्दि- हाई चालविलो
अनलोकांवर कोलम्बसानें मोठ्या सावधगिरीनें आजपर्यंत जें ती प्रथम जि-
शास्त्र धरण्याचें टाळिलें होतें त्याच्या यासमयीं अवलंब करणें तकीं अस्मान
प्राप्त पडलें. नवीन खंडांतील नम लोकांजवळ दांडे, अर्शांत दिसें तितकी
घालून कठीण केलेल्या काळ्या, लांकडी तरबारी, व टोंकांस नव्हती.
हाडें अथवा गारा बसविलेले नागं, हीं काय तीं लढाऊ शकूं नव्हती;
इकडे स्पेनदेशीय लोकांचे घोडेस्वार युद्धकर्मामध्ये युद्धकर्मामध्ये
निपुण असून त्यांचेजवळ युरोपखंडांतील युद्धकलेमध्ये जि- युद्धकलेमध्ये जि-
तकीं घातुक शस्त्रें माहित होती तितकीं सर्व होती. या उभ- तकीं सर्व होती.
यतांमध्ये जीं ही लढाई चालू झाली ती समसमान जरीं दिसत
नव्हती, तरीं स्पेनदेशीय लोकांची ही स्थिति संकटापासून
मुक्त असण्याची दुरवस्थ होती. इन्दिअन लोकांची जमात
पुष्कळ होती यामुळे बहुतेक व्यंगें झांकून गेलीं होती. आणि त्यांची पुष्कळ
इकडे स्पेनदेशीय लोकांच्या अल्प समाजास त्या वेडांतील जमात.
सर्व लोकांवरावर युद्धार्थ उभें राहण्याचें पडलें होतें. अशा
समयीं एखादी प्रतिकूल गोष्ट घडली असती, अथवा युद्धाचा
सोक्षभोळ काय होतो याचे निश्चयार्थ अकल्पित विलंब लाग-
ला असता, तर त्यापासून स्पेनदेशीय लोकांचा घातच झाला
असता. हें कार्य आपले कृत्यांची हुशारी व त्वरा यांशि-
वाय सिद्धास जाणार नाही असें कोलम्बसाच्या मनांत आ-
न्यावरून यानें तत्काळ सैन्याची जमाजम केली. या सै-
न्याची जमात फारच कमी झाली होती. स्पेनदेशीयलोक

१०६ या दोन लढाऊ पक्षांच्या स्थितीचें साम्य.

स्पेनदेशीय लोकांची संख्या रोगामुळे व अपघातांमुळे फार कमी होते. ज्या देशांत गेले होते त्या देशाची उष्णता व आर्द्र हवा यांमुळे अथवा त्यांच्याच मनःपूत आचरणामुळे जे रोग उत्पन्न झाले होते ते फारच बळावले; आणि स्पेनदेशीय लोकांस स्वकीय अनुभवावरून ते रोग बरे करण्याची युक्ति, अथवा ते रोग होऊं नयेत याविषयींच प्रथम साबधगिरी राखणें, या दोन गोष्टींतून एकही गोष्ट माहित झाली नव्हती. यामुळे मूळचे जितके लोक आले होते त्यांतील दोन तृतीयांश लोक मरण पावले, आणि जे अवशिष्ट राहिले होते ते आकरीचे कामास उपयोगीं पडण्याजोगे नव्हते. जे लोक समरांगणीं आले

यांचे जे सैन्य समरांगणीं आले त्याविषयी.

त्यांत २०० पायदल, २० घोडेस्वार आणि, २० मोठमोठे कुचे होते. या लढाऊ लोकांमध्ये जी कुऱ्यांची गणना केली आहे ती कशीही विलक्षण दिसो, परंतु त्या कुऱ्यांची नम्र आणि भिन्ने असे जे इन्दिअन लोक त्यांचेवर घालण्यास योजना केली असतां ते झणजे सर्व भंडळींतून कदाचित् थोडे भयंकर आणि नाशकारक होतील असें नव्हतें. यासमयी ज्या ग्वाकानाहारींनीं स्पेनदेशीय लोकांवरवर कधीं न तुटण्यासारिलें दृष्टव राखिलें होतें त्यावांचून त्या वेदांतील सर्व अधिकारी आपले सैन्यासहवर्तमान कोलम्बसाच्या पराजय करण्याकरितां आपापलीं शस्त्रें घेऊन सिद्ध झाले. स्पेनदेशांतील इति-

स्पेनदेशीय लोकांच्या भनुरी. यांनीं स्पेनदेशीय लोकांच्या सैन्याची संख्या.

हास कर्त्यावर भरंवसा ठेवून पाहिलें तर त्यांचे बरोबर १००००० एक लक्ष सैन्य होतें. इन्दिअन लोकांनीं स्पेनदेशीय लोकांस रानें अथवा पर्वत यांतील दृढ प्रदेशांत घ्यावयाचे सोडून त्यांनीं मूर्खपणानें बेगा रेआल झणून जे एक मोठें सादेझां मैदान होतें तेथें आपल्यास जागा घेतली. इकडे

हा तद्देशीय लोकांथा सहज पराजय करितो. १०७

कोलम्वसाने खांस आपली चुकी पाहायास अथवा आपले स्थल नदलायास फुरसतच पडू दिली नाही. जे लढाऊ लोक अशिक्षित असतात खांस रात्रीं एकोप्यानें अथवा एक मताने लडतां येत नाही, झणून कोलम्वसाने त्या लोकांवर रात्रींच हला करून आयासावांचून व रक्तसाव झाल्यावांचून जय मिळविला. बंदुकांमुळे व घोडेस्वारांच्या झपाट्यामुळे आणि कुम्भ्यांनीं चौताळून जो मोठा भयंकर हला केला त्यामुळे जो कलकलाट आणि नाश झाला तो पाहून, त्या इन्दिअन लोकांचे पोटांत इतकें भय शिरलें कीं, तेणेंकरून ते इन्दिअन लोक आपापलीं शस्त्रे टाकून देऊन शत्रूस अडथळा करण्याचा प्रयत्न न करितां पळून गेले. त्यांतून पुष्कळांस ठार मारिलें आणि बहुतेकांस कैद करून घाबर करून ठेविलें. जे बाकी राहिलेले होते खांस इतका बंधक बसला होता कीं, त्यांनीं आपले शत्रु अजेय आहेत असें कल्पून त्यांचेवरावर लढाई करण्याचे सर्व विचार सोडून देऊन त्यावेळापासून ते अगदीं निराश होऊन राहिले.

त्या वेदांत चौहोंकडेस फिरण्यामध्ये व ते, कोणताहि अडथळा न येतां स्थानदेशाचे सरकारच्या ताब्यांत आणण्यामध्ये, कोलम्वसाने कितीएक महिने मोडिले. त्या वेदांत १४ वर्षांपेक्षां अधिक बयाचे जे लोक होते त्यांचेवर कोलम्वसाने कर बसविला. ज्या प्रांतामध्ये सुवर्ण सांपडे त्या प्रांतांतील प्रत्येक मनुष्यानें बहिरीससाण्याचें गळ्यांतील घांटभर सोन्याची माती तीन तीन महिन्यांनीं आणून द्यावी असें केलें; आणि अन्य प्रांतांतील लोकांनीं २५ पौंड कापूस आणून

ज्या स्थलां ते शत्रु उभे राहिले ते स्थल चांगले नाही ही संधि साधून त्यांवर एका-एकी हला करून जय मिळवितो.

त्यांवर कर बसवितो.

१०८ दरबारांत याचेवर चालविलेली कारस्थाने.

द्यावा असा एक बसविला. हा जो इन्दिअन लोकांवर प्रथमतः नियमित कर बसविला तो, पुढे त्या लोकांपासून हवातसा कर घ्यावयाचा शिरस्ता पाडण्याकरिता फार उपयोगी पडला. इन्दिअन लोकांस वर्तविण्याच्या रीतीचे जे कोलम्बसाने आपणयंत विचारपूर्वक नियम चालविले होते त्यांस हा जो कर बसविला तो अगदी विरुद्ध होता. परंतु या संधीस स्पेनदे-

कोलम्बस आपणयंत ज्या नीतीचे नियमास अनुसरून चालला तो नीति सोडण्याची कारणे.

याचे दरबारांत कोलम्बसाचे चालतीच्या गुप्तपणे नाश करण्याकरिता, व हा जी कृत्ये करितो तीं सचोटीचीं नाहींत असे करण्याकरिता कारस्थाने चालली होती; त्यामुळे यास आपली कारभार करण्याची पहिली शिस्त सोडणे प्राप्त पडले. कोलम्बसाचे वर्तणुकीचीं व यानें जे देश शोधून काढिले होते त्यांचीं कोलम्बसास प्रतिकूल अशीं वर्णनें स्पेनदेशास गेलीं होती. मार्गारीता आणि पाद्रे बोडल हे दोघेही या समयीं दरबारांत होते; हे आपण केलेलीं कर्मे यथान्याय ओहत असे दाखविण्याकरिता, व आपले वर साधण्याकरिता, मनांत दुष्ट वासना धरून कोलम्बसाची अपकीर्ति चौहीकडेस पसरण्याचा जो हरएक प्रसंग त्याकरितां टपत राहिले होते. दरबारी लोकांतून कितीएकांनीं कोलम्बसाच्या कीर्तीची व सनेची जी वृद्धि होत चालली होती ती समत्सर दृष्टीनें पाहिली. सेबील एथील धर्माध्यक्ष फोनसेका ज्याचेकडे इन्दिअन एथील सर्व कामकारभाराची मुक्त्यारी सांगोतली होती त्याचे पोटांत कोलम्बसाविषयीं इतकें वाईट भरून गेलें होतें कीं, तो कोलम्बसाची निर्भर्त्सना होण्याजोगी जी गोष्ट ती पक्षपात धरून ऐकत

त्यामुळे यास अचरीने कर उत्पन्न करावा लागतो. १०९

असे. त्या धर्माध्यक्षाचे मनांत इतके वांकडे येण्याचे कारण त्या कालच्या इतिहासकार्यांनीं सांगितले नाही. ज्यास भिन्न नाही व जो दरबारी डावपेंचांमध्ये वागलेला नाही अशा परके गृहस्थास इतक्या शत्रूंच्या कपटी मसलतींतून पार पडण्याचे काम सुलभ नव्हे. यासमयीं कोलम्बसानें असे पा- याच कारणां- हिलें कीं आपली प्रतिष्ठा रक्षण करायास व आपले शत्रूंचीं हून भाजपंगत कोलम्बस तरे- तोंडे बंद करून टाकायास एकच उपाय आहे. तो असा; शीघ्र लोकां- या देशामध्ये इतके सुवर्ण उत्पन्न केले पाहिजे कीं, तेणें करून राबर ज्या कृ- येने व दयेने चालला तो कृ- या देशातील संपत्तीविषयीं जो मी रपोट केला आहे तो यथा- न्याय आहे इतकेंच केवळ स्थापित होऊं नये, पण फेर्दिनान्द देतो. आणि इसाबेला यांस माझे वेत सिद्धीस नेण्याविषयीं सतत उद्योग चालवायास उत्तेजनही यावे. इतके सुवर्ण यास उत्पन्न करावयाचें होतें ह्मणून हा त्या लोकांवर भारी कर बसवूनच राहिला नाही, तर त्यांपासून तो यानें फार करडा अंमल चालवून उत्पन्नही करून घेतला. त्या दीन लोकां- राबर ज्या कृपेने व दयेने कोलम्बस वागला, ती कृपा व दया या प्रसंगीं यानें सोडून दिली याचें कारण, कोणत्या तरी उपायानें सोने अवश्य उत्पन्न केले पाहिजे असें जें यानें क- ल्पिलें होतें तें असावें, असें दिसतें.

इन्दिअन लोकांवर जो हा कर बसविला होता त्याची इन्दिअन लोक तरतूद करण्याकरितां त्यांस जो श्रम पडला, व जें लक्ष द्यावे लागलें, आणि जो दूर दृष्टि ठेवावी लागली, ती सर्व दुःखे, ज्या लोकांस निष्काळजी, आणि उद्यांचें कसे होईल ही का- लजी न बाळगतां, आलस्यानें आपले दिवस काढायाची सवई कसे होते यावि- षयी.

स्पेनदेशीय लो-
कांस उपाशी
मारण्याची यु-
क्ति.

पडली होती त्यांस सर्व दुःखांतून फारच असह्य दिसलीं.
उद्योग करण्यामध्ये असा नियमित आणि सतत श्रम करण्या-
विषयी ते असमर्थ होते, आणि हें कष्ट त्या लोकांस आपले
स्वातंत्र्यास इतकें अपकारक वाटलें कीं त्यापासून मुक्तता मि-
लिवण्याचें युक्तीचाच त्यांनीं अवलंब केला. यावरून ते अ-
तिशय उतावीळ व निराश झाले होते असें दिसून येतें. ज्या
जुलमी लोकांस हाकून लावण्याचा प्रयत्न करण्यास त्या इन्दि-
अन लोकांचा धोर होईना, त्यांस उपाशी मारायाची त्यांनीं
युक्ति काढिली; आणि स्पेनदेशीय लोकांची क्षुधा फार प्रखर
आहे अशी कल्पना त्यांचे मनांत पूर्वीच आली होती, तीवरून
त्यांनीं जी ही युक्ति योजिली होती ती करून पाहण्यास फार
आयास लागणार नाहीं असा त्यांनीं सिद्धांत ठरविला. याच
नुदीनें त्या इन्दिअन लोकांनीं कृषिकर्माचीं सर्व कष्टे आटोपून
धरिलीं; आणि मका नलावून मानिओक अथवा कासदा याचे
जे रोपडे लाविले होते तेही उपटून टाकिले. नंतर या विन
लागवडीच्या जमीनी आपल्या शत्रूंंस ठेवून आपण पर्वतांवरील
दुर्गम स्थलीं जाऊन राहिले. या अज्ञा अधोर निश्चयापासून
त्यांनीं झळिलेले परिणाम थोडेसे घडून आले. ते असे कीं, स्पेन-
देशीय लोकांस त्यामुळें सर्व वस्तूंची अतिशयच कमतर पडली;
परंतु त्यांस यूरोप खंडाहून सामानसुमानाची पुरवणी वेळेवर
येऊन पोहोचली, व त्यांचा उद्योग आणि कल्पना शक्ति यांम-
ध्येही ती सामग्री उत्पन्न करण्याचे उपाय पुष्कळ भरले होते
यामुळें त्यांचीं मनुष्ये फार मेलीं नाहींत. त्या नापुण्या इन्दि-
अन लोकांनीं जी ही नाईट युक्ति योजिली होती ती त्यांची

यूरोपखंडाहून
वेळेवर आण्य
सामग्री भाव्या-
मुळें याचा थो-
डासा वचाव हो-
तो.

त्यांसच घातक झाली. हिन्दिभन लोकांची मोठी जमात, हिन्दिभन लोकांची नाशकारक पुक्ति त्यांची त्यांसच घातक होत्ये. आपोआप उत्पन्न होणाऱ्या धान्याशिवाय दुसरें धान्य जेथे उत्पन्न होत नाही असे जे पर्वत अथवा आदेशांतील रानवट प्रदेश यांमध्ये कोंडली गेली, आणि तीस लवकरच दुष्काळाचीं परम संकटे अनुभवावी लागलीं. यामुळे सांसारिक झणजे एकमेकास एकमेकांचा स्पर्श झाला असतां लागणारे असे रोग उत्पन्न झाले, आणि थोडक्याच महिन्यांत त्या बेटांतील राहाणवाल्या पैकीं एकतृतीयांशापेक्षा अधिक लोक नानाप्रकारच्या विपत्ति सोसून मरण पावले.

कोलम्बस नवीन संडामध्ये स्पेनदेशीय लोकांच्या वर्चस्वाची चांगली संस्थापना करित असतां याचे चाकरीमुळे व याने बहुत संकटे भोगिलीं होतीं यामुळे ज्या कीर्तीचा व वस्त्रांचा उपभोग करायस यास योग्यता आली होती त्यांचा अपहार करायस याचे शत्रु एकसारखें चित्त देऊन श्रम करित होते. नवीन बसाहतींतील अपरिहार्य संकटे, व शरीरास अपकारक अज्ञा हवेमुळे उत्पन्न झालेले अनर्थ, आणि अज्ञात सागरामध्ये जलपर्यटन करित असतां प्राप्त झालेलीं विघ्नें, हीं सर्व कोलम्बसाचीं अस्थिर आणि अविचारी जी महत्पदप्राप्तीची इच्छा तीर्णकरून उत्पन्न झालीं, असें ते झणूं लागले. कोलम्बस व्यवस्था आणि नम्रता राहावी म्हणून शाहाणपणाच्या रीतीनें जें लक्ष ठेवीत असे यास करडां अंमल झणूं लागले, आणि जे दंगेलोर व अव्यवस्थित लोक होते त्यांस जी हा शिक्षा करित असे तिजवर त्या शत्रूंनीं कीर्त्य हा दोष ठेविला. हे दोषारोप ज्या दरबारास दुसऱ्या-

यां समयां कोलम्बसाचे शत्रु स्पेनदेशामध्ये उगींच बसले नव्हते.

११९ याच्ये चौकशीकरिता कामदार योजितात.

याच्ये शत्रूंनी जे त्या उत्कर्ष साहत नसे त्या दरबारांत इतके मान्य झाले कीं, या शत्रूंचे आराप तेथून हिस्पान्योला एथें जाऊन कोलम्बसाच्या बहिवाटीवर आणिले होते ते दरबारांत मा- देखरेख ठेवण्याकरितां एके कामगाराची योजना झाली. हें न्य होत.त.

महत्कृत्य, कोलम्बसाच्या शत्रूंनीं शिफारस केल्यावरून, ज्याकडे खासगीचें काम होतें असा जो भागवादीनामक गृहस्थ याचे- वर, संपविलें. ही जी त्यांनीं निवड केली ती झणजे त्या पु- रुषाच्या आंगां हें काम करण्याचें सामर्थ्य होतें झणून केली असें नाहीं, तर त्यानें त्यांस फार उपयोगी पडून त्यांचें बंडूत आर्जव संपादिलें होतें झणून केली असें दिसतें. भागवादो

याचो चौकशी करण्याकरितां जो कामदार योजिला होना तो कोणत्या यो- यनेचा होना याविषयी.

यास ही जी एकाएकीं उंच पदवी मिळाली तीणेंकरून तो अगदीं चढून गेला, आणि आपलें काम बजावीत असतां आ- पला सर्व क्षुलक मोठेपणा दाखित करून लोकांस त्रास येण्या- जोग्या उद्धतपणानें वर्तला. ज्यासमर्थीं हलक्या लोकांस एका- एकीं मोठी पदवी प्राप्त होत्ये, अथवा जीं कामें करायास ते योग्य नसतां त्यांजवर त्यांची नेमणूक होती, त्या समर्थीं अशा रीतीनें वर्तन करण्याची त्यांची स्वाभाविक प्रवृत्ति होती. त्या- च्या मनांतून कोलम्बसाचे सर्व कारभार लोकांस फार उपद्रव कारक आहेत असें दाखवायाचें होतें झणून, त्या देशास उप- युक्त व तेथील लोकांचे उपद्रव दूर होण्याजोगे जे कायदे ते न स्थापितां, कोलम्बसावर जे दोषारोप आणिले होते ते भागवादो यानें मोठ्या उत्सुकतेनें ऐकून घेऊन फंद करणाऱ्या स्पेनदेशीय लोकांस व इन्दिअन लोकांस, त्यांनीं आपलीं खरीं किंवा कल्पित जीं दुःखें असतील तीं बाहेर काढावीं अशी फुस देऊन, त्या वेळांत जीं आग पेटली होती तिजवर

हा हासून स्पेनदेशी आपल्याचा निश्चय करितो. ११३

तेल ओतिले. माझी चाल मारीक दृष्टीने पाहून माझे अधिकाऱावर चौकशी ठेवणारा ज्यापेक्षा असा पक्षपाती आहे त्यापेक्षा आपली बरी गत दिसत नाही, असे कोलम्बसाने पक्षेपणीं मनांत आणून, हा व याचे शत्रु यांमध्ये मुख्यत्वेकरून ज्या कृत्याविषयी तंटा पडला होता त्यांचे साद्यंत वर्तमान फेदिनान्द आणि इसाबेला यांस विदित केले असता, तीं उभयतां त्यांचा विचार पूर्वक न्याय करून बरोबर आणि आपणास अनुकूल असा निर्णय करतील, अशी यास आशा वाटून, याने १४९१ मध्ये स्पेनदेशास परत आपल्याचा निश्चय ठरविला. कोलम्बसाने आपला भाऊ बार्थोलोमेओ यास आपल्या मार्गे अदेलान्नादोची पदवी देऊन अथवा दुय्यम हकीम करून ठेविला, आणि फ्रांसिस रोव्हान यास मुख्य न्यायाधिकाऱ्याचे काम सांगून त्याच्याकडे मोठा अधिकार ठेविला. ही योजना खांगली झाली नाही, कारण की हीपासून ठाणेगारांस बहुत अनर्थ प्राप्त झाले.

कोलम्बसाने यूरोप लंडास परत येतांना पहिल्या जलपेडनामध्ये जो मार्ग धरिला होता त्याहून निराळाच धरिला. कोलम्बस हिस्पान्योलापासून बीस अक्षांशांचे अंतर धरून शुद्ध पूर्वेस चालिला; कारण की नैर्ऋत्य दिशेकडील वायूच्या ओघांत पडण्याकरिता उत्तरेस सरण्याची अधिक निश्चयात्मक आणि अधिक त्वरेची युक्ति अद्याप कालपर्यंत यास स्वकीय अनुभवावरून समजली नव्हती. अशी जी ही गैरमसलत योजिली तीणेंकरून, जे नियमितदेशांचे बारे अयन-वृत्तांमध्ये पूर्वेकडून एकसारिखे वाहत असनात त्यांच्या क्षपा-

आपल्या मार्गे काम चालविण्याची व्यवस्था करितो.

कोलम्बस स्वदेशी जातेवेळेस पूर्वीच्या जलपेडनापेक्षा वेगळाच मार्ग धरितो.

११४ परत आतांना बहुत संकटें व्हात होतात.

वास पुष्कळ सं-
कटें प्राप्त झाली
वरी हा पैशें
कोडीस नाही.

याचा दयाळु
स्वभाव.

याचे लोकांचो
वड. योजना.

व्हात सावडच्यामुळे कोळम्बसास भगणित भय आणि जिन्न-
बराची संकटें भोगावी लागली. प्राचीन आणि नवीन संडा-
मध्ये हें नौकागमन नुकतेंच खालू झाले होते झणून, यामध्ये
ही जी अयोग्य योजना झाली ती झणजे कोळम्बस नौका-
शास्त्रीय कलेमध्ये पुरा नव्हे झणून झाली असा आरोप ठेवजे
कार कठीण. अशा जलपर्यटनांत जरी मोठमोठी संकटें
प्राप्त झाली तरी खाण्याकडे लक्ष न देता, कोळम्बसाने आप-
ली नेहेमीची राहणशीलता व भंतःकरणाची दृढता धरून
आपले गमन खालविलें. परंतु हा इतका थोडा खालला की
तीन महिन्यांमध्ये याचे दृष्टीस जमीन पडली नाही. शेवटी
याच्याबराबराची सामघी सरत आली झणून खलाशी लोकां-
तील प्रत्येक जणास दर दिवसास १ औंस भाकरीपर्यंत खा-
ण्यास देण्याचें माम कोळम्बसानें उतरविलें. कोळम्बसाचें
भोजनही कार हलक्या खलाशापेक्षा अधिक सुधास नव्हतें; व
अशा पत्ताकाष्टेच्या संकटामध्ये जरी हा पडला होता, तरी ज्या
दयाळु स्वभावाविषयी याची प्रसिद्धि असे तो दयाळु स्वभाव
यानें सोडिला नव्हता, झणून याच्या खलाशांनीं मोठ्या भगल-
वादानें ज्या गोष्टीविषयी प्रार्थना केली तिचाही यानें स्वी-
कार केला नाही. ती गोष्ट अशी; आ खलाशी लोकांतून
काहीं असें झणू लागले कीं, इन्दिअन लोकांतील जे वंदि-
वान आपण आपल्या बराबर नेत आहो खाण्यावर आपलें उप-
जीवन करावें; दुसऱ्यांनीं असा आग्रह धरिला कीं आपले
जबळ धान्याची शिलक कार थोडी उरली आहे तर आचा
सप थोडा व्हावा झणून आ इन्दिअन लोकांस समुद्रांत डक-

राक्षा व राणी यांची मोठ्या आदराने भेट घेतात. ११५

लून द्यावे. परंतु कोलम्बसाने त्यास असे समजिले की, ते मानवी प्राणी आहेत, आणि आपल्यावर जो अनर्थ गुजरला आहे तोच त्यांवर पडला आहे, त्यापेक्षा या दुर्दैवाचा वाटा सगळ्यांनी समसमान उचलिला पाहिजे. कोलम्बसाचा अधिकार व याची ही औपदेशिक शक्ती यांनी, निराशेमुळे तुचलेल्या ज्या त्या अयुक्तिक कल्पना त्यांचा नाश करून टाकिला. नंतर त्या कल्पनांचा पुनः उद्भव होण्यास अवसरही राहिला नाही, कारण की कोलम्बस लवकरच स्पेनदेशाच्या किनाऱ्याच्या ठप्पांत येऊन पोहोचल्यामुळे त्या ललाची लोकांच्या सर्व भयांची आणि संकटांची समाप्ति झाली.

आपल्या लोकांच्या दुष्ट कल्पनेचे निराकरण करण्याविषयी याचा उपदेश.

आपल्या प्रामाणिकपणाविषयी व आपण मोठमोठी कामे वजाविली यांविषयी ज्या पुरुषाची मनांतून साधी असले त्या पुरुषाप्रमाणे, कोलम्बस मोठ्या मन्त्रतेने निश्चयात्मक विश्वास धरून दरबारांत आला. आसमची फेर्दिनान्ड आणि इसाबेला यांनी, अप्रयोजक व झानुद न केलेले असे कोलम्बसारील दोषारोप ऐकण्यांत विचार न करितां फार मन घातले, झणून लज्जित होऊन, कोलम्बसाची इतक्या आदरसत्काराने भेट घेतली की तेणेंकरून याचे शत्रु लज्जायमान होऊन गेले. या संधीस त्या सत्रूंनी कोलम्बसावर जे दोष काढिले होते ते व छोटे आरोप यांविषयी पुनः ऐकण्यास मालें नाही. कोलम्बसाने, सोने, मोठे, कापूस, आणि दुसरे जे किंमतदार जिन्नस आणिले होते, तींहीकरून याच्याशीं होष्ट करणाऱ्यांनी त्या देशाच्या गरीबीविषयी जे सांगितले होते ते लोटे पडले. इन्दिअन लोकांस आपल्या ता-

हा मोठ्या विश्वासाने दरबारांत येतो.

याचा फार आदर झाला असे पाहून याचे शत्रू लज्जित होतात.

सांप्रत्यक्ष शो-
धावरून पुढे
कारण लाभ
होवोला असे
कोलम्बस हा-
नले.

ज्यांत भाणून व त्यांच्यावर कर नसवून कोलम्बसाने स्पेन देशाच्या सरकाराकरिता नवीन प्रजा व पुष्कळ उत्पन्न होण्यासारखा जो वमूल दिसत होता तो रस्तून ठेविला. कोलम्बसाने ज्या जागी शोधून काढून तपासिल्या होत्या त्यां हीकरून तर या वर्षांपेक्षा अधिक मोठे असे संपत्तीचे मूळ प्रकट झाले. हे जे मोठे आणि अनर्कित लाभ ते तर पुढील प्राप्तीचीं चिन्हे, आणि अद्यापि माझ्या मनांतून जे यापेक्षाही मोठमोठे शोध करायचे आहेत, व जे करायस सांप्रत कालीं केलेल्या शोधावरून मिथ्ये याची साहजिक प्रवृत्ति ही होईल, त्या शोधांचे पूर्वरूप होय; असे कोलम्बसाने सांगितले.

याचे कोलमें व-
अवतांच्याही
मनांत ठसते.

या सर्व गोष्टींचा लक्ष देऊन ज्यासमर्थी विचार केला, त्यास मर्थी त्या क्षणजे केवळ कोलम्बसाच्या सर्व पराक्रमाच्या कृत्यांस साहाय्यदाती कायसी मी असे वाटून हर्षभरित झालेली जी ह्मणवेली राणी तिचेच मनांत ठसल्या असे नाही, तर ज्याने कोलम्बसाच्या युक्ति पूर्वी मान्य केल्या नव्हत्या व अद्यापही त्यांपासून सिद्धि झाली याचा ज्यास संशय होता असा जो फेरिनान्ड याच्याही मनांत भरून गेल्या; त्या इतक्या की, त्या उभयतांनीं हिस्सान्योला एथील ठाणेगारांस ती वसाहत स्थाईक करण्याकरितां ज्या वस्तूंची अपेक्षा होती त्यांची पुरवणी करण्याचा, व जे दुसरे नवीन देश आहेत झणून कोलम्बसाची खात्री होती त्यांच्या शोधार्थ यानें जावे इतके आरमार तयार करून देण्याचा, निश्चय केला. हे दोन हेतु सिद्धीस नेण्याकरितां त्यांनीं ज्या उत्कृष्ट युक्ति होत्या त्यांचा कोलम्बसाने अंतरागीं निश्चय ठरविला.

वसाहतीची स्थापना व व्यवस्था सावित्री कायदा. ११७

नवीन खंडाकडे पहिले जे जलपर्यटन केले त्याचा नवीन पुरी व साहजो-
नवीन शोध करणे हाच मुख्य उद्देश होता, व दुसऱ्या जल-
पर्यटनामध्ये जरी वसाहतीच्या योजना झाल्या होत्या तरी त्याच्या स्थापनेस
जे भयले भा-
जे ते
आख्याकरिता प्रथम जी सावधगिरी राखिली होती ती पुरी
नव्हती, आणि स्पेनदेशीय लोकांच्या दंगेखोर स्वभावामुळे
आणि नानाप्रकारच्या कारणांपासून उपस्थित झालेल्या अक-
ल्पित संकटामुळे आंघासून फळती झाले नाही. सांप्रत ठाणे-
गुर लोकांच्या व्यवस्थेविषयी पुढील सर्व वसाहतीमध्ये नमुना
होण्यास उपयोगीपडे असा नेत योजावयाचा होता; म्हणून जि-
तक्या बारीक मोठ्या गोष्टी होत्या तितक्यांचा लक्ष पूर्वक विचा-
र करून हरएक गोष्टीची काडी मात्र फेर नपडे अशी व्यवस्था
केली. ती अशी; या उद्योगाकरिता जे लोक पाठवायाचे होते ते सांप्रत जो रस्त-
अमुकच पाठवायाचे असा ठराव केला. ते लोक वेगळ्या वेगळ्या हत करायाची
अधिकारांचे व निरनिराळ्या धंद्यांचे असावे असे ठरवून, त्या होतो तिची य-
तून ज्यांचा अस असा उपयोग पडावयासारखा होता तस थास्थित व्यव-
तसा त्यांचा समुदाय योजिला. या नवीन रहवासी लोका- रथा राखण्या-
बरोबर जाण्यास अमुकच नायका असाव्या असे स्थापित चा कायदा.
केले. ज्या देशांत दुष्काळामुळे इतके अनर्थ घडून आले
या देशांत सामग्री उत्पन्न करण्याचाच प्रथम उद्देश होता, म्ह-
णून शेतकऱ्यांची बरीच जमात तिकडेस न्यावी असे ठरविले.
ज्या नवीन खंडापासून युरोपखंडास इतकी संपत्ति प्राप्त झाली
या खंडातील उत्पन्नापासून नफा करून घेण्याची स्पेनदेशीय
लोकांस अगदी कल्पना नव्हती; परंतु तेथील खाणी मधील
संपत्तीविषयी मोठमोठ्या कल्पना बांधून पराकाष्ठेचीच तदि-

व्यक् आशा जांनी मनांत बाळगली होती, झणून ती मोह्य-
वान् धातू, झणून गाळायाच्या ज्या नानाप्रकारच्या कृति जां-
मध्ये प्रवीण अशा कामगारलोकांची मंडळी बराबर द्यावी, व
अन्य देशां जाऊन राहण्याकरितां जे हे लोक निघाले होते,
जांस कांहीं वर्षेपर्यंत सरकारी खर्चातून पगार देऊन जांची
उपजीविका खालवावी, असा ठराव केला.

त्या कायद्या-
मार्फत स्थाना.

अशा प्रकारे जे कायदे केले ते विचार युक्त आणि शिष्ट-
लेला अर्थ सिद्धीस नेण्याविषयीं खांगले उपयुक्त होते; परंतु
नवीन झोपून काढलेल्या देशांतील दुष्ट हवेमुळे बहुतेक
मरण पावले, हे पाहून त्या देशांत जाऊन राहण्यास स्वसंतो-
षाने धोडकेच लोक कबूल करितील, असे प्रथमच दिसून
आल्यावरून, कोलम्बसाने असे योजिले कीं, मोठे असून फार
अघोर कर्मांचे नव्हत, असे अपराध ज्या पुरुषांकडे लागूं
अहोत जांस हिस्पान्योला एथें पाठवावे, व ज्या अपराध्यांस
नेहेमी खर्चीमारून खालवायाचे तारबाबर पाठवितात जांतून
कांहीं एकांस ज्या नवीन खाणी खणावयाच्या आहेत तेथें
जाऊन काम करानें, अशी शिक्षा येजावी. यथायोग्य वि-
चार न करितां असा हा बुद्धिवाद दिला तसाच तो अविचा-
राने मान्य झाला. जी नवी वसाहत करावयाची होती ती
करितां लोक जमवावे झणून स्पेनदेशांतील सर्व बंदिसाने
धुऊन काढिले, आणि अपराधी लोकांची चौकशी करण्या-
चा ज्या न्यायाधीशांकडे अधिकार होता, जांस पुढील सिळे-
च्या योगाने त्या लोकांची पुरवणी करण्याकरितां सांगून
ठेविले. जी वसाहत चिरकालपर्यंत राही अशी करावयाची

या न्यूनतेचा
अविचाराने
सोकार क-
रितान.

याचा वेत सिद्धीस आल्यास फार विलंब लागतो. ११९

होती तिच्या अशा साधनानिशी पाया घालणे अनुचित, कां कां नवीन वसाहतीमध्ये उद्योग, नम्रता, सहनशीलता, आणि परस्पर विश्वास, हीं अवश्य असलींच पाहिजेत, हाणून अशा ठिकाणीं व्यवस्था राहण्याकरितां कायद्यांच्या बलापेक्षां सर्तुंकीचेच साधन योजावे हें आवश्यक होय. परंतु या वसाहतीकरितां जे प्रथमच लोक मिळविले त्यांमध्ये भ्रष्ट लोकांची व्यापेक्षां मिसळ मिळविली होती, त्यापेक्षां त्या अप्रतिष्ठित आणि न सुधारण्यासारख्या लोकांच्या दुर्गुणामुळे सर्व लोक निघडून जाऊन दुष्ट आणि दुःस्वकारक असा परिणाम घडून येण्याचा संभव दिसला, व या गोष्टीचा त्या स्पेनदेशीय लोकांस पक्का अनुभवही आला. युरोप खंडांतील दुसरे लोक स्पेनदेशाप्रमाणेच वसाहतींची स्थापना करूं लागले, तेथेंकरूनच त्यांमध्ये वारंट परिणाम घडून आले, असें होण्याचें यावांचून दुसरें कोणतेंही कारण दिसत नाहीं.

कोलम्बसानें जरी मोठ्या सुलभतेनें आणि त्वरेनें आपण योजिलेली सर्व व्यवस्था व नियम यांविषयीं राजाची मान्यता मिळविली तरी, ती व्यवस्था व ते नियम चालू करण्याविषयीं जे यानें प्रयत्न चालविले होते त्यांस बहुत कालपर्यंत इतकीं विघ्नें आलीं कीं, तींहींकरून ज्या मनुष्यांस संकटें भोगायाची विशेष सवई नसजे ते तर अगदीं थकून गेले असते. हा जो विलंब लागला त्यास स्पेनदेशीय लोक ज्या स्थिरतेनें काम चालवीत त्या स्थिरतेचे चासदायक कायदे व शक्ति कांहींही कारणीभूत झाली, आणि कांहीं फेर्दिनान्द व इसाबेला यांच्या एकुलत्याएक मुलांचे आस्त्रिभादेशाचे मार्गारिने

स्पेनदेशीय लोकांची वसाहत स्थापण्याची ती रीति तीच दुसऱ्या लोकांनीं स्वीकारिल्यामुळे त्यांच्या वसाहतींत ही वारंट परिणाम होनात.

याचा वेत सिद्धीस आल्यास फार विलंब लागतो. याची कारणे.

१२० मुख्यत्वेकरून याचे शत्रु यास अडथळा करितात.

बराबर, व त्याउभयतांच्या दुसऱ्या ज्योहान्या या नावाच्या मुलीचे भास्त्रभदेशचे फिलिप भार्चक्यकावरावर जे समारंभाचे लग्न झाले त्यामुळे स्वजिन्यांतील द्रव्य सरले होते, हे दुसरे कारण झाले. परंतु मुख्यत्वेकरून कोलम्बसाचे शत्रूंच्या सम-
त्तर युक्तिप्रयुक्तिच्या विलंबास कारणीभूत झाल्या. कोलम्बस परत आल्यावर जो यास आदर सत्कार मिळाला तेणेकरून ते शत्रु आश्चर्यभरित होऊन व कोलम्बसाच्या प्रत्यक्ष दर्श-
नावरून भयभीत होऊन त्यांस काहीं वेळपर्यंत कोलम्बसावर जी अतिरिक्त कृपा झाली ती मुकाब्याने पाहवी लागली, का-
रण कीं तिचे परिमार्जन करण्याविषयी त्यांच्या अंगांत शक्ति राहिली नव्हती. असें जरीं झाले होते तरीं त्यांचे आणि कोलम्बसाचे हाडवेर पडले होते झणून ते फार दि-
वसपर्यंत उगाच बसले नाहींत. त्यांनीं पुनः आपलीं कृत्ये चालू करून हिन्दियेतील कृत्यांचा अधिकारी फोनसेका जो हल्लीं वादहोस एथील बिशपाचे पदवीस चढला होता त्याच्या साहाय्यानें कोलम्बसाच्या स्वारीविषयीं जी तयारी चालली होती ती कालांतरावर घालविण्या करितां इतके अडथळे आ-
णिले कीं, तींहींकरून ठाणेगाराकरितां नेमलेल्या सामयी-
पैकीं थोडीशी सामयी नेण्याकरितां दोन तारवे मिळविण्यास एक वर्ष लागले; आणि हे लहानसें आरमार जें यास जा-
तानें चालवायाचें होतें त्याची सिद्धता होण्याच्या पूर्वीं बहुत करून दोन वर्षे मोडलीं.

या आरमारांत थोड थोड्या वजनाचीं सारीं ६ तारवे होती, आणि ज्यास बहुत दिवस लागणार व ज्यामध्ये अनेक

याचे शत्रूंस थोडा वेळपर्यंत मुकाब्यानें रा-
हवे लागले.

परंतु पुढे ते यास विघ्न क-
रण्याविषयी उ-
द्योग करितात

संकटें प्राप्त होणार अशा जलपर्यटनाकरितां सामान सुम- पांच तृतीय
नाची तयारीही चांगली झाली नव्हती. (१४९८) हे जे जलपर्यटन.

जलपर्यटन कोलम्बसानें योजिलें होतें याचा पूर्वी केलेल्या जलपर्यटनापेक्षा भिन्नच मार्ग होता. आपण जे देश सोडून काढिले आहेत त्यांचे नैर्ऋत्य दिशेकडेस इन्दियेंतील फलरूप देश आहेत असें कोलम्बसाच्या मनांत बिंबून गेलें होतें, झ-
णून ते देश सोडून काढण्याकरितां आपण विषुवरेषेव्हालीं येऊन पोहोचूं तोंपर्यंत शुद्ध दक्षिणेस व्हावें, नंतर आपल्या गतीस अनुकूल असा जो अयनवृत्तांमध्ये एकसारखा वारा वाहत असतो त्याच्या साहाय्यानें पश्चिमेकडेस व्हावें, अशी अतिशय निश्चयात्मक युक्ति योजिली. याच कल्पनेनें यानें तारवें हाकारिली, आणि प्रथम कानेरी बेटांत जाऊन लाग-

लाच केप दि वेर्दे एथें गेला. कोलम्बसानें कानेरी बेटांहून हा कानेरी बेटांहून पुढें तीन तारवें रवाना करितो.

हिस्पान्योला एथील ठाणेगार लोकांकरितां सामग्री भरून तीन तारवें रवाना केलीं, आणि बाकी राहिलेल्या तीन तारवा-
निशीं दक्षिणेकडेस आपलें जलपर्यटन चालविलें. कोलम्बस व याचे लोक विषुवरेषेपासून पांच अंशांच्या आंत येऊन पोहोचत तोंपर्यंत काहीं अद्भुत गोष्ट घडून आली नाहीं. या ठिकाणीं येई तोंपर्यंत त्यांची अंतःकरणें स्वस्थ होती, परंतु ते हा दक्षिणेस जात असतां वि-
समयीच उष्णता इतकी अतिशय झाली कीं, तिणेंकरून त्यांचीं पुत्ररेषासून ६ अंशांवर येतांच अतिशय उष्ण-
दारवेचीं पिपें तडकलीं, व दुसऱ्यांत जे पातळ पदार्थ भरून तेविले ते ते आंबट होऊन गेलें, आणि त्यांच्या बरानरची तेविले यांच्या जवळचे पदार्थ नासतात.

१२२ तो रोंक सोडून बायल दिशेकडे वळतो.

मोठा पाऊस पडून, त्यांस आपलीं तारवें पेट घेतील असें भय पडलें, व पृथ्वीवर उष्ण कटिबंधांमध्ये जे देश आहेत तेथील हवा रीरे फार दुष्ट आहे असें जे प्राचीन लोकांचे मत ते स्वरे आहे, असें ते मानूं लागले. परंतु या समयीच पर्जन्य पडून त्यांच्या भीतीचें थोडेसें शांतवन झालें. मनुष्यांस तारवांवरील तक्तपोक्षीवर राहायाचें देखील कठीण इतका जरी मोठा जबर सतत पाऊस पडला तरी, तेथेकरून उष्णतेचा प्रसरण मोडला नाहीं. या पर्यटनाच्या आरंभापासून कोलम्बस मोठ्या तत्परतेनें स्वतः सर्व कांथें बहिष्काटीत होता, त्यांत फार त्रम झाले, व निद्राही सांपडली नाहीं, यामुळे ताप येऊन यास वायूच्या उपद्रव झाला. या सर्व गोष्टींमुळे आपल्या लोकांच्या

प्रार्थना यास कबूल कराव्या लागल्या, आणि कारिबी बेटांतील कोणत्या एका बेटास आप्याकरितां बायल दिशेकडेस आपली गति पालटायी लागली, कारण तेथें जाऊन प्रकृतीस आराम होऊन सामान सुमानाची पूर्तता होण्यासारिलें होतें.

अगष्ट महिन्याच्या पहिल्या तारिखेस, जो मनुष्य तारवाच्या होड्याकडेस वर्तुळाकार प्रदेशांत बसला होता त्यानें जमीन! हो जमीन! अशी आनंदाची आरोळी ठोकून सर्वांस आश्चर्य भरित केलें, आणि ती पाहण्याकरितां जेव्हां सर्व उभे राहिले तेव्हां एक मोठें बेट त्यांच्या दृष्टीस पडलें. त्यास या नोंकाधिपतीनें त्रिनिदाद असें नांव दिव्हे, तेंच नांव अद्यापपर्यंत चालत आहे. हें बेट गियानादेशाच्या किनाऱ्यावर ओरिनोको नदीच्या मुखाजवळ आहे. त्या नदीचा मोठेपणा या नवीन संडांतील नद्यांच्या तृतीयांश किंवा चतुर्थीसा इत-

मोठा पाऊस पडून, त्यांस आपलीं तारवें पेट घेतील असें भय पडलें, व पृथ्वीवर उष्ण कटिबंधांमध्ये जे देश आहेत तेथील हवा रीरे फार दुष्ट आहे असें जे प्राचीन लोकांचे मत ते स्वरे आहे, असें ते मानूं लागले. परंतु या समयीच पर्जन्य पडून त्यांच्या भीतीचें थोडेसें शांतवन झालें. मनुष्यांस तारवांवरील तक्तपोक्षीवर राहायाचें देखील कठीण इतका जरी मोठा जबर सतत पाऊस पडला तरी, तेथेकरून उष्णतेचा प्रसरण मोडला नाहीं. या पर्यटनाच्या आरंभापासून कोलम्बस मोठ्या तत्परतेनें स्वतः सर्व कांथें बहिष्काटीत होता, त्यांत फार त्रम झाले, व निद्राही सांपडली नाहीं, यामुळे ताप येऊन यास वायूच्या उपद्रव झाला. या सर्व गोष्टींमुळे आपल्या लोकांच्या

प्रार्थना यास कबूल कराव्या लागल्या, आणि कारिबी बेटांतील कोणत्या एका बेटास आप्याकरितां बायल दिशेकडेस आपली गति पालटायी लागली, कारण तेथें जाऊन प्रकृतीस आराम होऊन सामान सुमानाची पूर्तता होण्यासारिलें होतें.

अगष्ट महिन्याच्या पहिल्या तारिखेस, जो मनुष्य तारवाच्या होड्याकडेस वर्तुळाकार प्रदेशांत बसला होता त्यानें जमीन! हो जमीन! अशी आनंदाची आरोळी ठोकून सर्वांस आश्चर्य भरित केलें, आणि ती पाहण्याकरितां जेव्हां सर्व उभे राहिले तेव्हां एक मोठें बेट त्यांच्या दृष्टीस पडलें. त्यास या नोंकाधिपतीनें त्रिनिदाद असें नांव दिव्हे, तेंच नांव अद्यापपर्यंत चालत आहे. हें बेट गियानादेशाच्या किनाऱ्यावर ओरिनोको नदीच्या मुखाजवळ आहे. त्या नदीचा मोठेपणा या नवीन संडांतील नद्यांच्या तृतीयांश किंवा चतुर्थीसा इत-

तिफडे एक नवी दृष्टीस बडत्ये तिचें वर्णन. १२३

का आहे, तथापि तिच्या प्रवाहाचा प्राचीन गोलाभातील सर्व प्रवाहांपेक्षा फार मोठा आहे. ही नदी समुद्राकडे वाहात जात असतां तिचे पाण्याचा लोट, व ही समुद्रास जाऊन मिळजे तेथें हिचा वेग, एवढा जबर असतो कीं, या किनाऱ्यावर समुद्रास जी विशेष भरती येते तीस ही जाऊन मिळजे तेव्हां याच्या आघातामुळे लाटा मोठ्येव्हा होऊन खळखळू लागतात, आणि तेजेंकरून मनुष्याच्या मनांत आश्चर्य आणि भीति हीं दोनही उत्पन्न होतात. या नस्तामध्ये या नदीचा तो अनिवार प्रवाह इतका दूरपर्यंत पसरतो कीं, याच्या पुरावें समुद्राचें उदक पुष्कळ कोसपर्यंत गोठें होऊन जातें. यापासून थोका होईल असें कोलम्बसाच्या मनांत येण्याच्या अगोदरच हा समोरा समोर येणाऱ्या प्रवाहाच्या आणि तुफान झालेल्या लाटांच्या पेंचाटीत सापडला; परंतु हा एका अरुंद सामुद्रधुनीच्या द्वारे परम संकटानें पार पडला. ही सामुद्रधुनी इतकी भयंकर दिसली कीं कोलम्बसानें हिला बोकादेल प्रांगे छगजे सर्प मुख असें नाव दिलें; या दर्शनामुळे तर कोलम्बसाची पांदां वर धारण बसली, परंतु हा जेव्हां या अलौकिक दर्शनाच्या स्वरूपाविषयीं विचार करूं लागला, तेव्हां त्यांत सुख आणि आशा यांचें मूळ आहे असें यास कळू आलें. एवढें मोठें पाणी जें या नदींत आहे हें कोणत्याही वेढांतून आलेलें नसावें, तर मज्या मोठ्या विस्तीर्ण देशांतूनच आलेलें असवें, आणि जें महादीप माझ्या मनांतून फार दिवस शोधून काढावयाचें आहे त्याच्या जवळ मी येऊन पोहोचलों असा यानें यथायोग्य सिद्धांत केला. अशी कल्पना मन्यामध्ये भरून हल्लीं ज्या प्रांतास

या नदीच्या भले मोठ्या वाटांचे पेंचाटीत हा सांपडतो.

या महान् प्रवाहाच्या दर्शना- नें यास भय वाटून संतोषही दाना याची कारण.

या पारिभाषा-
नि कुमाना या
प्रांताच्या कि-
नान्याने पश्चि-
मेस जाऊन
कितीएक स्थ-
ले शोधून का-
ढिले.

पारिभा आणि कुमाना असे झगतात त्यांच्या किनार्याने हा पश्चिमेकडेस चालिला, आणि कितीएक ठिकाणी उतरून तेथील लोकांवरान्वर यानें व्यवहारही केला. ते लोक स्वस्-
पामध्ये व व्यवहारांतील रीतिभातीमध्ये हिस्सान्योला एथील लोकांप्रमाणेंच होते. सुवर्णाचीं लहान लहान पदके आणि मोठ्या किमतीचीं मोत्ये हे त्या लोकांचे आंगावर घालण्याचे मलंकार असत. ते आपलीं भूषणें देऊन त्यांच्या मोनदला युरोप संडांतील खेळणीं स्वसंतोषानें घेऊं लागले. या लोकांस वेदांतील राहाणवाल्याबेक्षा अधिक चांगलें ज्ञान आणि विशेष सौख्य होतें असें दृष्टांत पडले. त्या देशांत तऱ्हे तऱ्हेचीं वस्तुव्याद जनावरे आणि नानाप्रकारचे पक्षी व फळे हीं उत्पन्न होत असत. या जमीनीचें सौंदर्य आणि पिकाउपणा वा-
हून या नौकाधिपतीस मोठा संतोष झाला, आणि यानें शो-

या देशाचें सौ-
ख्य वाहून त्या-
स स्वर्गभूमि
असें मानिते.

धकपणाच्या मोठ्या आवेशानें असें कल्पिलें कीं, सर्वशक्त भगवंताचें पुण्यवान् लोकांस राहण्याकरितां पृथ्वीवर एक स्थान योजिलें आहे, ज्यास धर्म पुस्तकांत स्वर्ग असें झग-
तात, ते हीच जमीन होय. अशा प्रकारेंकरून कोलम्ब-
सास, केवळ नवीन संड लोकांकरितां शोधून काढिल्या-
चेंच यज्ञ आलें असें नाहीं तर त्याचें पूर्ण ज्ञान प्राप्त व्हावें एतद्विषयीं यानें पुष्कळ उद्योग केला याचेंही यास यज्ञ प्राप्त झालें. स्पेनदेशांतील लोकांस ज्यानें त्या विस्तीर्ण महा-
द्वीपांत प्रथम नेलें तो हाच पुरुष. हें महाद्वीप त्या लोका-
च्या राज्याचें मुख्यस्थान होय, आणि पृथ्वीच्या या भागांतील जितके त्यांचे लजिने आहेत त्यांचे मूळही हेंच महाद्वीप होय.

या समयीं कोलम्बसाचीं तारवें अगदीं मोडकळीस आलीं, जवळचीं सामयीं संपलीं, आणि याची प्रकृतिही बिघडली, तशांत याचे सलाशी लोक फार उताविली करूं लागले, या मुळे कोलम्बसास पुढें शोध करीत जावयास अडथळा आला, आणि हिस्पान्योला एथें जाण्याचें प्राप्त पडलें. हा तिकडे जात असतां यानें क्युबागुभा आणि यागारीता अशीं दोन बेटें शोधून काढिलीं. तेथें ज्या माझांपासून मोलें निघतात त्या माझांस धरावयाचा व्यापार चालूं लागल्यामुळे तीं बेटें प्रसिद्ध झालीं. जेव्हां हा हिस्पान्योला एथें येऊन पोहोंचला तेव्हां दुखणें आणि भ्रम हीं करून हा फार खंगला होता, व तेथील ठाणेगार लोकांच्या कृत्यांची स्थिति पाहून यास ज्या विश्वांतीची फार अपेक्षा होती ती प्राप्त होण्याचाही रंग दिसला नाहीं.

याच्या पाठीमागे त्या देशांत पुष्कळ फेरफार घडून आले; याच्या पाठीमागे आदेलान्ता- ही यांने केलेली कृत्ये. तो प्रकार असा, कोलम्बसानें तेथून परत जाण्याच्या अग्ने- दार आपला भाऊ आदेलान्तादो यास जो बुद्धिवाद सांगितला होता त्याप्रमाणें त्यानें इसाबेला एथून ठाणें करून त्याच्या समोर अधिक सोईची जागा होती त्या ठिकाणीं नेलें, आणि सन्त दोमिंगो या शहराचा पाया घातला. हें फार दिवसपर्यंत नवीन खंडांत युरोपिअन लोकांचें प्रख्यात नगर होतें, आणि तेथें स्पेनदेशाच्या सत्ते खालचीं जितकीं राज्यें होती त्यांमध्ये या ठिकाणीं न्याय मनसुनीचें मुख्य दरबार भरत असे. स्पेन देशांतील लोकांनीं हें ठाणें बसवितांच, आदेलान्तादो यानें त्यांनीं आलसीपणांत दिवस घालवूं नयेत व त्यांस नवीन कट करायास अवकाश मिळूं नये म्हणून, त्या बेटाच्या ज्या प्रदेशांत

१९६ तेथे वाऱ्या पाठीमागे झालेले केरफार.

आपला भाऊ गेला नव्हता व व्याख्याकडून त्याने आपले स्वा-
मित्वाी कुबूल करविले नव्हते त्या भागांत स्वारी केली. तेथील
लोकांच्या आंगांत यास प्रतिहत करण्याची शक्ति नव्हती,
झणून याने जी जी खंडणी मागीतली ती ती सर्व ठिकाणी
हान्दिभन लो- आनीं दिली. परंतु लवकरच त्यांनीं पाहिले की, हे ओसे
कांचे पंड. आपणास सोसवत नाहीं, तेव्हां जरीं त्या जुलूमगारांचे मोठे
सामर्थ्य पाहून यास दहशत बसली होती तरी खांजवर यांनीं
शाळे धरिलीं. असें जरीं झाले तरी हे बंड मोठे अयंकर
होते असें नाहीं. भितरे आणि नम अशा हान्दिभन लोकां-
बराबर जी लढाई चालली ती मोठ्या संकटाची नव्हती, व
तीपासून सिद्धि होईल किंवा नाही असा संशयही नव्हता.

स्पेनदेशाचे लो-
कांचे पंड.

परंतु जेव्हां आदेलान्तादो समरंगणांत त्यांच्याबरोबर युद्ध
करण्यांत गुंतला, तेव्हां स्पेनदेशाच्या लोकांमध्ये एक मोठे बंड
उद्भवले. या बंडाचा नाईक फ्रांसिस् रोव्दान होता. या
गृहस्थाकडे हुकूम राखण्याचे व लोकांमध्ये तंटाबसेडा उत्पन्न
न होई असें करण्याचे काम कोलम्बसाने दिले होते. त्या-
च्या आंगां मोठे पद प्राप्त व्हावे झणून जी इच्छा होती ती
केवळ हुडपण्याची आणि अविचाराची होती. यामुळे आ-
पले पदवीस अयोग्य अशा सामसी कृत्यांत तो निमग्न झाला.
स्वदेशीय लोकांनीं अशा कुमार्गास लागवें झणून जीं त्यानें
कारणें सांगितलीं तीं अप्रयोजक होती, व त्यांचा पायाही शुद्ध
नव्हता. कोलम्बस आणि याचे दोघे बंधु हे उन्मत्त आणि
कडक अशा त्यानें खांजवर आरोप ठेविला; आणि या देशा-
मध्ये स्वतंत्र राज्य स्थापण्याचे यांचे धोरण दिसत आहे असें

हा वयाचे माऊ यावर रोव्दानाचे बोधारोप. १३७

उठविले. त्याने दुसरे असे बालंट घेतले कीं स्पेनदेशाच्या लोकांनून थोडेसे लोकांस लुग आणि भ्रम याहीं करून मा-
 रुन टाकावे झणजे, बाकीचे लोक सहज आपल्या ताब्यांत येतील असा याचा मनसुबा आहे. आणि त्याने असे दर्श-
 विले कीं कास्तील एथील लोकांस, डेनवा देशांतील जे हे तिघे साहसी लोक यांचे गरीब आणि सोशीक असे गुलाम होऊन राहणे हे अयोग्य होय. ज्या संकटांचा भार मनु-
 ष्यांस सोसावा लागतो तीं संकटे अधिकाऱ्याच्या गैरवर्तणुकी-
 मुळे उत्पन्न झालीं असे झणायाची त्यांस आवड असले, आ-
 नि परदेशाची शक्ति व वर्चस्व ही सर्व देशांचे डोक्यांत सलत असतात; झणून रोव्दान याच्या आर्गीं दुसऱ्यास बहा करून घेण्याचा जो गुण असे त्याच्या योगाने त्याच्या देशाचे लोका-
 च्या मनांत त्याचे सांगणे पके ठसले. तो गृहस्थ अबूचा आ-
 नि मोठ्या पदवीचा होता यामुळे त्याच्या सांगण्याचे वजन ही पडले. स्पेनदेशाच्या बहुतेक लोकांनीं त्यास आपला पुढारी केला, आणि अरेलान्तादो व त्याचा माऊ या उभयता-
 वर शस्त्रे धरून त्यांनीं राजसामयीचे कौठार जवरीने घेतले, आणि सन्त होमिगो एथील किला अवचित जाऊन घ्यावा या-
 निषयीं प्रयत्न आरंभिला; परंतु दोन दिवस कोलम्बस याच्या सा-
 वधगिरीने व धैर्यानेच त्याचा बचाव झाला; आणि त्या बंडहा-
 म्यांस खारागुआ प्रांतामध्ये जाण्याचे प्राप्त पडले. ते तेथे गेल्यावर त्यांनीं स्वतांच अरेलान्तादी याचा अधिकार नमान-
 ण्याचे आरंभिले असे नाही, तर इन्दिअन लोकांसही त्यांच्या अमलाखाली राहू नये झणून भर दिली.

असा मार्ग ध-
 रायास त्या ब-
 दाचा नाईक
 रोव्दान याने
 सांगितलेली
 कारणे.

रोव्दानास पुढे
 करून बंडहाले
 राजसामयीचे
 कौठार जवरी-
 ने घेतात.

ते खारागुआ
 या प्रांतांत जा-
 तात.

१२८ हा आपल्या लोकांची स्थिती पाहून चकित होतो.

याने कानेरी-
टाहून जी तीन
तारवे पाठविली
होती तीं बाऱ्या-
ने प्रकृत खा-
रागुभा एथे ये-
ऊन लागतात.

त्या वेळेस कोलम्बस सन्निदोमिंगो एथे येऊन उतरला
त्या वेळेस त्या लोकांच्या स्थितीमध्ये काहीं धरवंदच राहिला
नव्हता. याने कानेरी वेढाहून जी तीन तारवे पुढे पाठ-
विली होती तीं अद्याप येऊन पोहोचलीं नाहींत असे पाहून
यास परम आश्चर्य वाटले. त्या तारवांवरचे कोली लोक
मलबते खालविण्याच्या कामांत प्रवीण नव्हते, आणि पाण्याच्या
प्रवाहास ओरली फार होता, सबब तीं तारवे सन्न दुमिंगोच्या
पथिमेस सुमारे १६० मैलांपलिकडे मुकलीं आमुलें आरा-
गुभा या प्रांतातील बंदरीं खंस विसावा घेण्याकरितां येणें
प्राप्त पडलें. तेथेच रोब्दान् आणि त्याचे फंद करणारे लोक
जाऊन राहिले होते. रोब्दान् याने अवेलान्नाशेवर जे
बंद केले होते ते त्या नौकाधिपतींस मोठ्या सावधगिरीने कळू
दिलें नाहीं. त्या लोकांच्या विश्वास आपणावर बसावा याकरि-
तां रोब्दान् याने पराकाष्ठेची युक्ति स्वर्चून त्यांच्या मनांत
असे भरवून दिलें कीं, नवीन ठाणें बसविण्याकरितां जे तुम्ही
आपले बरींवर लोक आणिले आहेत त्यांस एथील किनाऱ्या-
वर उतरवावे, झणजे ते खुबकीच्या वाटेनें सन्न दोमिंगो एथे

रोब्दान् त्या
तारवांतील लो-
कांस बहा द-
खन घेतो.

जातील. त्यांनीं आपल्या सांगण्याचा स्वीकार करावा झणोन
त्यांजवर झक खालवायास रोब्दानास बहुत कारणें सांगवीं
लागलीं नाहींत. हे लोक स्पेनदेशांतील बंदिवान लोकांमधील
माळ होते. आळसीपणा, अनाचार, आणि उत्थत पणाचीं
कृत्ये, हीं त्यांच्या पुरीं माहितीचीं होती, आणि बहुतकरून
त्यांच्या सर्वांतील राहाटीप्रमाणेंच जी ही उपजीवन करण्या-
ची शक्ति होती तीच त्यांनीं मोठ्या उत्सुकतेनें पुनः धारिली.

त्या नौकाधिपतींनीं वेळ ठळून घेव्यावर आपल्या मनुष्यांतून इतके जण आपण एथे उतरलों हें मूर्खपण आहे असें जाणून, ते सत्त दोघिंगो एथे जाण्यास निघाले, आणि कोलम्बसाच्या पाठीमागून थोड्या दिवसांनीं तेथील बंदरीं जाऊन पोहोचले. परंतु त्यांच्या जलपर्यटनास फार दिवस लागल्यामुळे, त्यांच्याजवळची सामची बहुतेक संपून गेली, तेणेंकरून ठाणेगार लोकांस पुरावा थोडा सांपडला.

कानेरी येथेसुन पाठविलेलीं तीन तारवें पाठीमागून येऊन पोचतात.

अशा हिंमतदार, आणि साहसी लोकांची टोळी रोड्दानास निळाली, तेणेंकरून त्यांचे सर्वांस भय वाटू लागलें; आणि तो मागण्याही मोठमोठ्या मागू लागला. त्याची कृतघ्नता पाहून कोलम्बस जरीं फार क्रोध झाला होता, आणि त्याच्या लोकांच्या दाडगार्डमुळे जरीं यांस फार संताप झाला होता, तथापि यानें युद्धाची तरा केली नाहीं. आपसांत लढाई घेतिसण्याच्या कल्पनाही मनांत आणायास कोलम्बस यरत भीत असे; कारण कीं जरीं त्या लढाईत कोणताही पक्ष प्रबळ झाला, तरीं एकादा साधारण शत्रु येऊन दोघांचाही नाश करून टाकी, इतका उभयपक्षां शक्ति आणि बल यांचा न्हास होतो, असें हा समजत असे. त्याच वेळीं कोलम्बसानें असें लक्षांत आणिलें कीं, त्या अविचारी नुडीनें व तैघानें नंदवाल्यांनीं शस्त्रें धरिलीं, त्या दोनही गोष्टी अद्यापि रोड्दान यास अनुसरून जे लोक आहेत, त्यांच्या मनांत इतक्या खबळताहेत कीं, तींहींकरून त्यांतील बहुतेक तर उलटून पडले आहेत, आणि सर्वांनींच चाकरीविषयीं सुस्वपणा धरिला आहे. अशा कल्पना मनांत येतांच सर्वांच्या कल्याणाकरितां व आपलें स्थान राखण्या-

नंदवाल्यांबराबर लढाई न करण्याची कारणे.

त्यांचे बराबर करितां यानें लढाई करण्याचें सोडून तह करण्याचें योजिलें. यांनं यथायोग्य वेळीं सर्वांस जाहीर केलें कीं, जो पुनः आपल्या कामावर येईल, त्यास त्याच्या अपराधाची क्षमा होईल. तेणेंकरून बंडवाल्यांपैकीं बहुतेकांच्या मनांत ती गोष्ट ठसली. स्पेनदेशास परत जाण्याची मोकळीक ज्यांस पाहिजे असेल, त्यांस ती देण्याची कबुलात करून, जे आजारीपणामुळे व निराशेमुळे नवीन देशास फार कंटाळले होते त्या हतभाग्य साहसी पुरुषांस कोलम्बसानें मोडून घेतले. रोड्रिगाने यास पुनः पूर्वीच्या कामावर नेमण्याचें वचन देऊन त्याच्या गर्वाचा परिहार केला. रोड्रिगाने यानें आपले बरोबरच्या लोकांच्या कल्याणार्थ ज्या मागण्या मागीतल्या होत्या त्या कबूल करून कोलम्बसानें त्या लोकांची द्रव्यविषयक इच्छा तृप्त केली. असे चासदायक करारनामे करून क्रमाक्रमानें रक्तसाव केल्यावां घून, ज्या घातकी कटापासून ठाण्याचा नाश होईल, असें भय होतें, तो कट मोडून टाकिला, आणि सुरळित क्रम, व्यवस्थेचें राज्य, आणि स्वस्थता, हीं पुनः चालू केलीं.

कबुलातीप्रमाणें
याचें करणें.

बंडवाल्यांबराबर ही कबुलात केली होती झणून, त्यास त्या वेदांतील वेगळ्या वेगळ्या प्रदेशांत जमीनी दिल्या, आणि प्रत्येक इलास्यांतील इन्दिअन लोकांस त्या नवीन धन्यांच्या उपयोगाकरितां जमीनीच्या काहीं प्रदेशांत कृषिकर्म करावयास सांगितलें. निर्जीव आणि अशक्त अशा ठाण्यामध्ये ती योजना कितीही उपयोगाची असो, तथापि तीमुळे स्पेनदेशांतील लोकांस, जे इन्दिअनलोक त्यांनीं आपल्या सर्व वसाहतींचे आगवामध्ये ठेविले होते, ते बांदून घेण्याचें प्राप्त झालें; यामुळे

त्या बंडाची हकीकत सरकारास लिहिली. १३१

आ हतभाग्य इन्दिथन लोकांवर असंख्य अनर्थ गुजरले, आणि त्यांस अतिशय क्लेश होण्याजोगे जुलूम सोसावे लागले. हिस्पान्योला एथील बंडापासून एवढाच वाईट परिणाम झाला असें नाही, तर कोलम्बसास या महासंडामध्ये पुढे शोध करायामागी प्रतिबंध झाला. कारण त्यास आपला भाऊ अशेलान्नादो, व ज्यास हे काम सांगायामें याचे मनांत होतें ते खलाशी लोक, यांस आपला जीव राखण्याकरितां जबळ ठेऊन घेणें प्राप्त पडलें. या कृत्यांतून भोकळा होताच हा जलपर्यटन करीत असतां जें दरदिवसाचें वृत्त यानें लिहून ठेविलें होतें तें, व नवीन शोधून काढिलेल्या देशांचें वर्णन, आणि ज्या समुद्र किनाऱ्यावरून हा गेला होता त्याचा नकाशा, तसेंच तद्देशीय लोकांकरावर व्यापार करून त्यांच्यापासून जें सोने, मोलें आणि मोठमोठ्या किमतीचे व पाहण्यासारखे पदार्थ मिळिले होते त्यांचे नमुने, हे सर्व भरून आपल्या गलबतांतून काहीं गलबतें कोलम्बसानें स्पेनदेशास पाठविलीं. त्या वेळेसच हा नवीन देश शोधून काढून त्यांतील इव्य कोरे स्पेन देशास पाठविलो.

यानें हिस्पान्योला एथील बंडाची सर्व हकीकत लिहून पाठविली. त्यांत फौजेतील दंगेखोर लोकांनीं ठाणें मोडून जाई, इतका मोठा दंगा केला, आणि आपल्या अमलदारावर निष्कारण उठून नवीन शोध व सुधारणूक करण्याच्या यत्नास आडफाटा आणिला, असा त्यांजवर आरोप ठेविला, आणि त्या वेदांतील राज्याची खांगली व्यवस्था राखण्याकरितां, व सांप्रत कालीं दनलेलें बंड कदाचित् पहिल्यापेक्षां अधिक बळावून उपस्थित होईल, तें समूळ नाहीसें करण्याकरितां, किती-एक कायद्यांविषयीं नोलणें लाविलें. रोन्दान आणि त्याचे

१३२ पोर्तुगीज लोक नवीन शोध करण्याकरितां,

पोर्तुगीज लोक
हा व याचे मा-
ऊ याविषयी अ-
ल्लोच सरका-
रास लिहून पा-
ठवितात.

साथी यांनी त्याच तारवामध्ये आपल्या वर्तणुकेचा गुन्हा पदरी घेऊन याकी मागायास, व कोलम्बस आणि याचे भाऊ यांज-
वर उलटा आरोप ठेवून स्पेनदेशास लिहून पाठवावयास आळस केला नाही. स्पेनदेशाची कीर्ति ज्ञापी आणि कोलम्ब-
साचे कल्याण ज्ञावे असा योग नव्हता यामुळे, कोलम्बसा-
वरील आरोप फेदिनान्द आणि इसाबेला यांचे दरबारांत सरा वाटून अकम्पित गोष्टी घडून आल्या.

परंतु या गोष्टी सांगण्याच्या अगोदर दुसऱ्या किती एक गोष्टी लक्षा लावण्याजोग्या आहेत, कारण त्या फार उपयोगाच्या व नवीन संडाचे इतिहासाविषयीच्या आहेत याजकरितां त्यांचा विचार करणे उचित आहे. कोलम्बस पश्चिमेत अनुक्रमाने जलपर्यटन करित असतां पोर्तुगाल देशामध्ये नवीन नवीन शोध करण्याची हीस मंदावली नाही. ती हीस या राग्या-
तच प्रथम बळावली नंतर चौहीकडेस प्रसृत झाली. ज्या कोलम्बसाच्या बोलण्याचा आपण प्रथम अविचाराने निवेध केला, त्यास सिद्धि प्राप्त झाली, हे विचार मनांत आल्यावरून,
पोर्तुगीज लोक केवळ आपणास धिकारून सिमन्ध होऊन बसले असें नाही, तर कोलम्बसापेक्षाही मोठमोठी कृत्ये करून

पोर्तुगीज लोक
कोलम्बसास
सिद्धि प्राप्त झालेली पाहून
सिद्ध होऊन न
बसतां नवीन
शोध करण्या-
चा क्रम चाल-
वितात.

त्याजवर तोड करावी अशी ईर्ष्या, व आपल्या कडून थूक झाल्यामुळे आपल्या देशाचे जे नुकसान झाले त्यास भर घालावी अशी इच्छा, त्या सर्वांनी आपल्या मनांत धरिली. या हेतूनेच इमान्युएल, ज्याची त्यांच्या पूर्वजांसारखीच अचाट कल्पना-
शक्ति होती, त्याने केप गुड होपच्या वाटेने ईस्ट इन्दीज एथें जाण्याकरितां रस्ता काढण्याची जी त्यांच्या पूर्वजांनी

मोठी मसलत योजिली होती, तीच पुढे चालू केली, आणि बासको दि गामा कोणत्या प्रकारचा मनुष्य होता याविषयी सिंहासनाखंड होतांच तेथे जाण्याकरितां आरमार सिद्ध केले, व त्याच अधिकार बासको दि गामा यास दिला. तो गृहस्थ कुलीन होता, आणि त्याच्या अधिकारास शोभण्या जोगे त्याच्या वंशांत सदासना, साहाय्यण, आणि शौर्य, हे गुण होते. नौका चालविण्याच्या विद्येच्या जेव्हां नुकताच आरंभ झाला होता तेव्हा नवीन शोध करण्याकरितां जीं तारवे तयार केलीं होती, त्याप्रमाणे सांप्रतचे आरमारही अव्यसन्नच होते. त्यांत सारीं तीन तारवे होती, ती ज्या कामाकरितां तयार केलीं होती त्या कामास जितके सामान सुमान व सैन्याचे बल पाहिजे तितके सांजवर नव्हते. त्या काळच्या युरोपीयन लोकांस नियमित देशांचे बारे आणि मुसुमाचे बारे यांची गति माहीत नव्हती. त्या बायंमुळे भूतलान्तिक महासागरांत, व आफ्रिका आणि हिंदुस्थान यांच्या कव्यभागीं जो समुद्र आहे त्यांत, काहीं ऋतूंत तारवे जाण्यास फार सुलभ पडतें, आणि काहीं ऋतूंत फार संकट पडतें एवढेंच नाहीं, पण मुळींच तारवे चालवितां येत नाहींत. गामा ज्यावेळेवर निघाला ती वेळ सर्व वर्षांमध्ये फारच प्रतिकूल होती. हा १४९७ त जुलई महिन्याचा ९ वे तारिखेस लिस्बोन एथून तारवे हाकारून दक्षिणेस चालिला. तो नवेंबर महिन्याच्या २० वे तारिखेस केवळ मुद होण एथें येऊन पोहोचण्याच्या अगोदर यास सतत चार महिनेपर्यंत तोंडच्या बारा पावा लागला. परंतु या ठिकाणीं त्या वाऱ्याचा जोर कमती होऊं लागला. नंतर ज्या दिवशीं बारा अनुकूल होता

बासको दि गामा कोणत्या प्रकारचा मनुष्य होता याविषयी

हा त्या वेळेस निघाला त्या वेळेस बारा तोंडाचा होता.

१३४ गामानें शोधून काढिलेल्या देशाचें वर्णन.

हा केप यव
शेप यास वळ-
सा घालून
इशानीकडे
होतो.

या दिवशीं गामानें त्या भयंकर भूक्षिरास वळसा घातला, आ-
णि आफ्रिका खंडाच्या काठानें इशानी कडेस आपल्या गम-
नाचा रोंस धरिला. इतके दिवस या भूक्षिरापर्यंतच गलबतें
चालविण्याची हद्द होती. गामा किर्तीएक बंदरीं आऊन
उतरला, आणि अनेक प्रकारचीं साहसकृत्यें करून मेलिदा-
दाहरापुढें येऊन त्यानें नागिर टाकिला. या साहसकृत्याचें,
पोर्तुगीज इतिहास कर्ते, त्याचें आचरण व शौर्य यांची प्रौढ
परंतु वास्तव प्रशंसा करून, वर्णन करितात. सेनेगाल नदी-
पसून ब्राजेवारच्या हद्दीपर्यंत आफ्रिका खंडाच्या किनाऱ्या-
वरून जे मोठमोठे देश पसरलेले आहेत त्यांमधील लोकांची
जात रानटी, अमानी, अक्षरज्ञान, आणि कलाकौशल्य व
व्यापार यांमध्ये गैरमाहीत, अशी होती; याशिवाय त्यांचे
तोंडवळे व आंगाचा वर्ण तशाच रीतिभाति यूरोप खंडांतील
लोकांपेक्षा भिन्न होत्या, असें पोर्तुगीज लोकांच्या दृष्टीस पडलें.
एथून ते असजसे पुढें गेले तसतशी उत्तरोत्तर मनुष्यांची प्रकृति
बदलत व सुधारत चालली हें पाहून, त्यांस जो आनंद झाला
तो गणितां येत नाहीं. तो प्रकार असा कीं, त्यांस आशिया
खंडातील लोकांसारखेच चेहेरे जिकडे तिकडे दिसूं लागले,
व सुधारणुकीचीं चिन्हे, तशीच विद्या, आणि मुसलमानी धर्म,
यांची संस्थापना झाली होती, आणि व्यापारही बराच चालू
झाला होता असेंही त्यांनीं पाहिलें. त्यावेळेस मेलिदा बंद-
रांत हिंदुस्थानांतील किर्तीएक तारवें होती. गामास कार्य-
सिद्धीविषयीं पुरा भरवसा येऊन तो पुढें जलपर्यटन करीत
चालला, आणि १४९८ चे मे महिन्याचा २२ वे तारिखेस

यास कार्य सि-
द्धीविषयीं भर-
वसा घाटून हा
आपले पर्यटन
पुढें चालवितो.

मलबार किनार्यावर कलिकोट एथें मुसलमान सुक्राणु धरणा-
राच्या मदतीनें येऊन पोहोचला. आजपर्यंत युरोपिअन
लोकांस जे अपुर्ते लेख मिळाले होते त्यावरून, अतिशय उत्त-
मावस्थेप्रत पावलेला जो हा देश एथील संपत्ति, दाट वस्ति,
लागवड, उद्योग, आणि कलाकौशल्ये, याविषयीं जी कल्प-
ना यानें बांधिली होती, ती प्रत्यक्ष त्या गोष्टींचें दर्शन होतांच
काहींच नव्हे अशी झाली. परंतु त्याजवळ तेथें ठाणें घाल-
ण्या पुरतें सैन्य, अथवा प्राप्ति होण्यासारखा व्यापार करा-
यास चांगला माल, नव्हता झणून, नौकागमनविद्या प्रथम
निघाव्यापासून जीं पर्यटनें आजपर्यंत झालीं त्या सर्वांत फार
दिवस लागलेले, आणि परम कठीण, असें जे आपण पर्यटन
केले, त्यांत सिद्धि प्राप्त झाली ही बातमी घेऊन, पोर्तुगाल
देशास त्वरीत परत गेला. तो लिस्बोनचें बंदर सोडल्या-
पासून दोन वर्षे दोन महिनें आणि पांच दिवसांनीं १४९९.
त सप्टेंबर महिन्याच्या १४ वे तारिखेस तेथें जाऊन उतरला.

याप्रमाणें जितक्या भूगोलावर वस्ति आहे तितक्या प्रदेशाची
स्थिति कोणत्या प्रकारची आहे, हा शोध करण्यांत पंधराव्या
शतकांत जितका उद्योग मनुष्याच्या हातून झाला, तितका त्या
शतकाच्या पूर्वीच्या सर्व काळांत झाला नाही. नवीन देश
शोधून काढण्याची उमेद प्रथम हलकी आणि सावधगिरीची
असे, तेणें करून तिच्या फार प्रसार झाला नाही, आणि ती पूर्वीचा नवीन
पासून जितके प्रयत्न झाले तितके भिन्नेपणाचे व संश-
याचे होते. त्याच उमेदीस सिद्धि होऊं लागल्यामुळे हुशारी
येऊन तीपासून मोठ्या पराक्रमाच्या आणि साहसाच्या गोष्टी

कलिकोट एथें
आल्यावर तेथील
संपत्ति कोरे
पाहून यास
फार आनंद
झालो.

पूर्वीचा नवीन
शोध करण्या-
विषयाचा उमेद.

सांमन्यकालची
नवीन शोध
करण्याची उ-
मेद.

घट्टू लागल्या. असजशी ती उमेद वाटू लागली तसतशी नळावत चालली; आणि शेवटी ती इतक्या तरेने व सपाळाने रुंदीगत झाली, कीं तेथे करून अज्ञान व भीति यांमुळे मनुष्याचे हातून आजपर्यंत जे मोठमोठे शोध होत नसत ते होऊ लागले. पोर्तुगीज लोकांस आफ्रिकेच्या किनाऱ्यावरून केप नोन पासून केप हि वेईपर्यंत जातां जातां बहुत करून ५० वर्षे लागली. केप हि वेई हें केप नोनच्या दक्षिणेस सारें १२ अंशांवर आहे. तीस वर्षांपेक्षा काहीं अन्य काळांत विषुवरेषेच्या परीकडील गोलार्धांत जाऊन, ते केप हि वेईपासून ४९ अंशांसांचे अंतरावर जें आफ्रिकेचें दक्षिण टोक तिकडे गेले. त्याच क्षतकाच्या शेवटच्या सात वर्षांत पश्चिमेकडेस एक नवीन खंड शोधून काढिलें. तें त्या काळीं मनुष्यमात्रास पृथ्वीवरील जितके प्रदेश माहीत होते त्या सर्वांपेक्षा कमी विस्तीर्ण नव्हते. पूर्वेस जे समुद्र व देश अज्ञात होते तेही शोधून काढिले; आणि युरोपखंड आणि हिंदुस्थानांतील समुद्र देश यांमध्ये व्यवहार चालू झाला.

मात्रान आणि
नवीन गोष्टींची
• तुलना केली
असतां जमीन
भस्मानांचें अं-
तर पूर्वी पडतें.

त्या व्यवहाराची फार दिवसांपासून इच्छा होती, परंतु हाकालपर्यंत तो गुप्तच होता. आजपर्यंत ज्या मोठी थोर आणि वैभवाच्या मानिन्या होत्या त्या, अज्ञा आश्चर्यकारक आणि असंभविक गोष्टींवरान्न ताडून पाहतांच, किंवा पडून अदृश्य झाल्या. मोठमोठे विषय आपोआप दृष्टिगोचर होऊं लागले. त्या विषयांच्या दर्शनानें मनुष्याच्या मनास उत्तेजन येऊन, व आनंद वाटून, तें मोठ्या हौसेनें त्यांच्याकडेस लागलें, आणि त्यानें आपल्या त्या उत्तम शक्ति त्या नवीन दिशेकडेस लक्षित्या.

स्पेन देशांत नवीन शोध करण्याची उमेद वाढत्ये. १३७

ती उमेद स्पेनदेशामध्ये नवीनच उत्पन्न झाली होती, स्पेन देशाचे लोक नवीन शोधांचे काम जातोच्या स्वर्चावर पत्कारितात. तथापि लवकरच अतिशय वृद्धिंगत झाली. त्या राज्यामध्ये नवीन देश शोधून काढण्याविषयी जितके प्रयत्न झाले तितके सर्व, सरकारी स्वर्चाने आजपर्यंत एकट्या कोलम्बसाने केले. परंतु सांप्रत कोलम्बस ज्या देशांनी गेला होता त्यांचे याने जे उत्तम वर्णन केले त्यास, व तेथील संपत्तीचे जे नमुने दाखविले त्यांस भुलून तेथील उमेदवार लोकांनी आपल्या स्वर्चाने आरमार तयार करून नवीन देश शोधून काढायास कबूल केले. इकडे, स्पेनदेशाच्या दरबारचा वसूल मुलीं थोडा असून तो नवीन देश शोधून काढण्याच्या स्वारींत स्वर्च झाला होता, आणि जरी या शोधापासून पुढे फार नफा होईल अशी आज्ञा उत्पन्न झाली होती, तथापि सांप्रतच्या स्वर्चाप्रमाणे नफा झाला नाही, म्हणून नवीन शोध करण्याचे ओझे आपल्या प्रजेवर घालावे अशी या दरबारची इच्छा झाली होती. सर्व राज्यास काही नफा होण्याचा विचार वृद्धिंगत करण्याकरिता, कल्पक लोकांचा लोभ, कल्पनाशक्ति, व प्रयत्न यांस, साधनीभूत करण्याची संधि, या दरबाराने मोठ्या आनंदाने साधिली. परंतु या विचारांपासून त्या लोकांस नफा होण्याचा संदेहच होता. अशा प्रकारचे बोलणे आलोन्सो दि ओजेदा याने लाविले. तो शूर आणि चपळ यांत प्रथम ओजेदा बोलणे लावितो. कामगार होता, व तो कोलम्बसाच्या दुसऱ्या स्वारींत याच्या बराबर गेला होता. तो गृहस्थ पदवीचा आणि अन्नूचा होता सबब सेव्हील येथील व्यापारी लोकां त्यास फार मानीत असत. या गृहस्थास पर्यटन करण्याकरितां सरकारचा हुकूम मिळत असल्यास आधी चार तारवे तयार करून देतो असे त्यांनी

११८ भोजेदा नवीन संज्ञांत जाऊन वरत येतो.

जे सरकारांत
मान्य होऊन
तो पर्यटन क-
रितो.

पत्करिले. हे काम सरकारच्या हिताचेंच होतें; यांत शक्य
होसकें विशापाच्या सबल आश्रयानें अनायासें करून सिद्धि
प्राप्ती. कोलम्बसाचें अनुमत न घेतां व त्यानें १४९२ मध्ये
करारनामा करून जे भक्ष्यार व हक्क मिळिले होते त्यांचा
विचार न करितां, भोजेदा यास नवीन संज्ञांत जावयास पर-
वानगी दिली. यास यथास्थित मार्ग कळावा घणून त्या-
विशपानें कोलम्बसाच्या शेवटल्या पर्यटनाचें दर दिवसाचें
वृत्त, आणि यानें शोधून काढिलेल्या देशांचे नकाशे त्यास
दिन्वे. भोजेदा यानें आपलें पर्यटन नवीन रस्ता धरून
चालविलें नाहीं, तर तो लाचार होऊन कोलम्बसाचाच रस्ता
धरून मे महिन्यांत पारिआच्या किनाऱ्यावर येऊन पोहोंचला;
आणि तद्देशीय लोकांवरोबर व्यापार करूं लागला. नंतर
पश्चिमेकडेस वळून केप दि वेला एथपर्यंत गेला, आणि त्या
किनाऱ्यावरून ज्या ठिकाणापर्यंत कोलम्बस गेला होता त्या-
च्या पलीकडे बराच लांब गेला. हा देश महाद्वीपाचाच
भाग आहे असें जें कोलम्बसाचें मत त्याचा प्रलय घेऊन
अगटोवर महिन्यांत भोजेदा, हिस्पान्योलाच्या वाटेनें स्पेन
देशास परत आला. या पर्यटनामध्ये यास देशशोधक अशी
पोडीशी कीर्ति मिळाली, परंतु या स्वारीकरितां ज्यांनीं वै-
श्याची उभारणी केली होती त्यांस यापासून काहीं नफा
प्राप्ती नाहीं.

त्याचे बराबर
अमेरिको वेस्-
ची गेला होता.

या पर्यटनामध्ये क्रिस्टोफर कोलंबस अमेरिको वेस्पुची
पानावाचा एक गृहस्थ भोजेदाबरोबर गेला होता, त्याच्याक-
डेस कोणतें काम असे तें निश्चित नाहीं, परंतु तो स्वलाशा-

च्या कामांत मोठा माहितगार व नौकाशास्त्रोपयोगी सर्व विष-
यांमध्ये फारच कुशल होता, झणून या समुद्रपर्यटनामधील सर्व
कृत्ये खालविण्यांत त्यास प्रमुख करावा असे त्याचे सोबती स्व-
संतोषाने मानीत इतका मोठेपणा यास मिळाला होता, असें
दिसतें. याने परत येऊन लवकरच आपल्या पराक्रमाचे
आणि नवीन शोधाचे वर्णन स्वदेशीय लोकांतून किती एकांस
निवित केले, व प्रवासकर्ता काय तो मी अशा गर्बाने आपली
महाकृत्ये मोठमोठीं दिसत असें करण्यास श्रम करून, याने
मोठ्या कुशलतेने व खात्रीने नवीन खंडामध्ये महादीप प्रथम
शोधून काढण्याचे यश आपण घेतलें असें दिसून येई अशी
आपली गोष्ट वनाविली. हें अमेरिगो याचे वर्णन मोठ्या
कौशल्याने आणि अलंकारिक रीतीने लिहिलें होतें. त्या-
मध्ये याच्या समुद्रपर्यटनाची मनोरंजक गोष्ट, आणि स्वतःसिद्ध
पदार्थाविषयी जीं याचीं समर्पक भाषणे, तेथील लोक, आणि
जे देश याने पाहिले होते त्यांचा रीतिभाति हीं सर्व लिहिलीं
होतीं. नवीन खंडांतील भागांचे प्रथमतः छापिलेलें वर्णन
काय तें होच होतें, आणि यापासून मनुष्यमात्राची नवीन व
अद्भुत अशा गोष्टाविषयीची जी इच्छा ती तृप्त होईल असें
होतें, झणून त्याचा त्वरित प्रसार झाला, आणि मोठ्या आश्च-
र्याने सर्व ते वाचूं लागले. जो देश अमेरिगो याने शोधून
काढिला असेल असें कल्पिलें होतें, त्यास हळू हळू याचेच
नाव पडत चाललें. मनुष्याचे मनाचा कल बहुधा यथार्थ
व कारण समजण्याकडे नसतो; यामुळे ही चुकी तशीच
राहिली. सर्व लोकांच्या संमताने भूगोलावरील ह्या नवीन

तो मोठ्या पु-
कीने महादीप
शोधून काढि-
ल्याचे यश आ-
पण घेतो.

यावरून ह्या-
चेच नाव त्या
महादीपास
पडतें.

भागास अमेरिका हे नाव दिले. या भाग्यवान् ठकाने धि-
ट्टाईची मिसे करून ज्याने हे नवीन खंड शोधून काढिले होते
त्याच्या कीर्तीचे हरण केले. अमेरिकी याच्या नावाने को-
लम्बसाचे नाव मागे पाडिले; आणि अशा अन्यायाच्या कृत्या
विषयी मनुष्याने खेद मात्र करावा, परंतु जी चुकी नव्हत
कालपर्यंत चालत आली ती नीट करण्याचा समय आतां रा-
हिला नाही.

आलोन्सोनी-
न्यो यांचे जल-
पर्यटन.

याचवर्षी नवीन देश शोधून काढण्याविषयीं दुसरें एक
जलपर्यटन झाले. कोलम्बसानें स्पेनदेशामध्ये नौका-
गमनव्यापाराची हौस उत्पन्न केली एवढेंच नाही, परंतु या
नवीन वर्तनक्रमामध्ये ज्यांनीं आपलें नाव गाजविलें असे जे
सर्व पहिले उमेदवार त्यांस याच्याच शिक्षेचे वळण होते, आ-
णि याचा फर्मा उतरण्याजोगी त्यांस युक्ति व माहिती याच्या
च जलपर्यटनांत प्राप्त झाली होती. आलोन्सो नीन्यो जो
कोलम्बसाच्या हाताखाली याच्या शेवटच्या पर्यटनामध्ये
चाकरीस होता तो, व सेवील एर्याल व्यापारी क्रिस्तोफर-
ग्वेरा हे दोघे एक तारु तयार करून पारिआच्या किना-
ऱ्यास गेले. हे जलपर्यटन, सर्वसाधारण, अथवा स्वदेश-
संबंधी उद्देशापेक्षां स्वकीय लाभावर विशेष नजर ठेवून चाल-

यापासून दुस-
ऱ्या लोकांस भ-
क्षा कृत्यांत शि-
रण्याची उमेद
वेली.

विलें असें दिसतें. नीन्यो आणि ग्वेरा यांनीं जे शोध केले ते
मोठ्या महत्वाचे होते असें नाही, परंतु त्यांनीं स्वदेशीं जे सुवर्ण
आणि मोठे आणिलीं तेणेंकरून त्यांच्या देशाचे लोकांस तशा
महत्कृत्यांत शिरावें अशी इच्छा उत्पन्न झाली.

• नंतर लवकरच इसवी सन १५०० त जानेवारी महिन्या-

च्या १३ व्या तारिखेस कोलम्बसाच्या पहिल्या जलपर्यटना-
मध्ये जे याचे सोबती होते त्यांतून विन्सेन्त यानेस पिझोन
या नावाचा एक गृहस्थ चार तारखे घेऊन पेलास एथून
निघाला. तो मोठ्या धीटपणानें दक्षिणेकडे गेला, आणि विषु-
ववृत्त उलंघन करायला स्पेनदेशांतील लोकांतून यानेंच काय
तें प्रथम धैर्य केलें. परंतु माराण्योन अथवा भामझोन लो-
कांची नदी इंचे मुखाच्या पलीकडील किनाऱ्याच्या कोणत्या-
ही प्रदेशावर तो उतरला नाही असें दिसतें. हे सर्व नौका
गमन कर्ते यांनीं कोलम्बसाच्या अशुद्ध सिद्धांत घेऊन त्यांनीं
जे देश शोधून काढिले होते ते विस्तीर्ण असा जो हिंदुस्थान
देश त्याचेच भाग होत असें मानिलें.

अमेरिका खंडाच्या ज्या फलद्रूप प्रांतापर्यंत पिझोन गेला पोर्तुगीज लो-
कांचे शोध.
तोता त्या प्रांताचा पंधराव्या शतकाच्या शेवटच्या वर्षी अधिक
चांगला शोध लागला. ईस इन्दीअ एथें जे गामानें जल-
पर्यटन केलें त्यांत सिद्धि प्राप्त झाल्यावरून पोर्तुगाल देशाच्या
राजास व्यापार चालवायास व देशही जिकून घेण्यास समर्थ
असें आरमार तयार करायची उमेद आली. तें आरमार तयार
केल्यानंतर त्यानें त्याचा अधिकार पेद्रो आल्वारेज का-
ब्राल यास सांगितला. आफ्रिका खंडाच्या किनाऱ्यावरून
गेले असतां अस्थिर वाऱ्याच्या झुलुका लागून, अथवा बारा
बारंवार बंद पडून, आपल्या पर्यटनास प्रतिबंध झोईल, अशी
याची खात्री होती म्हणून, तो किनारा चुकविण्याकरितां
काब्राल भर समुद्रांत होऊन पश्चिमेसच झाला, आणि विषुव-
वृत्ताच्या पलीकडे दाहा अंशांवर एका अगात देशाच्या तीरा-

ब्रेझील प्रांत ह्या
च्या हस्तगत
होता.

वर आपण आलों असे पाहून यास फारच आश्चर्य झाले. आजपर्यंत न पाहिलेले असे हे अतलान्तिक महा सागरामधील बेट आहे असे याने प्रथम कल्पिले, परंतु किती एक दिवसपर्यंत त्याच बेटाच्या काठाने जात असता हा इतका भिस्तृत देश कोण्या एका मोठ्या महाद्वीपाचा भाग असावा असे हळुहळु यास वाटू लागले. या दुसऱ्या कल्पनेस चांगला आधार होता, कारण की, हा देश सांप्रत ज्या दक्षिण अमेरिकेतील प्रदेशास ब्रेझील असे खणतात त्या प्रांतातीलच होता. तेथे हा उतरला, आणि तेथील जमीनीची फलश्रूपता न होवें आनुकूल्य फार चांगले आहे असे मानून, याने पोर्तुगालच्या सरकाराकरिता तो प्रांत हस्तगत करून घेतला; आणि अशा मोठ्या अतर्कित कृत्याचे इत्थंभूत वर्तमान लिहून लिस्बोन शहरास एक ताळं रवाना केले. कोलम्बसाने जो नवीन खंडाचा शोध लाविला तो, शास्त्रविद्येकरून प्रकाशित, अनुभवसिद्ध, आणि युक्तिसिद्ध, अशी जी याची स्फुरूप कल्पनाशक्ति, तिच्या प्रयत्नाने झाला; आणि तो मोठ्या धैर्याने व निग्रहाने चालविला होता. परंतु जो महान् उद्देश उपस्थित करून समाप्तीस नेला, असा मनुष्ये आपल्या बुद्धीचा पौढपणा मिरविताना, तो उद्देश, दैवयोगानेही कदाचित घडून येतो, असे पोर्तुगीज लोकांच्या या पर्यटनावरून दिसून येते. कारण की, जरी कोलम्बसाच्या चातुर्याने मनुष्यास अमेरिका खंडास नेले नसतें तरी कात्राळ याने दैवयोगाने योज्या वर्षानंतर त्यास या विस्तारु महाद्वीपाची माहिती करून दिली असती.

अपुन गोष्ट क-
दाचित दैवयोगानेही घडून
येथे.

स्पेनदेशीय लोक व पोर्तुगीज लोक एकापाठीमागून एक अशीं पर्यटनें करून कोलम्बसानें जो पृथ्वीवरील प्रदेश त्यांस माहीत करून दिल्या होता त्याचा विस्तार आणि संपत्ति यांविषयीं प्रतिदिनशीं अधिकाधिक ज्ञान करून घेत होते; व इकडे कोलम्बस आपल्या चाकरीस योग्य अशी जी प्रतिष्ठा आणि स्वास्थ्य, यांचा उपभोग करण्यापासून दूर राहून, आपल्या ताब्यांतील लोकांचा हेवा, व दुष्टबुद्धि, आणि ज्या सरकाराजवळ हा चाकरीस होता त्याची कृतघ्नता, यांपासून जितकीं संकटे प्राप्त होत, तितक्यांही बराबर, झुजत होता. रोन्डानाबराबर एकी केव्हामुळें जरी बंडवाल्यांचा कट मोडून त्यांचें बळ कमी झालें होतें तरी, त्या वेढांमधील कल- हाचें बीज समूल नाहींसें झालें नाहीं. ज्यांस कोलम्बसाचें करणें आवडलें नाहीं त्यांतून कितीएक याच्या ताब्यांत रा- हण्याचें नाकवूल करून झोळेंच धरून बसले. तेव्हां त्या- च्या बंडाव्यास प्रतिबंध करण्याकरितां, व त्यांच्या अपरिबंधील शिक्षा करण्याकरितां कोलम्बस व याचे भाऊ यांस पाळीपाळीनें लढाई करावी लागे. या गोष्टीपासून सतत उद्योग आणि काळजी उत्पन्न होई, त्यामुळें स्पेनदेशच्या दरबारांत याचे जन्म ज्या घातकी मसलती करीत त्यांकडेस कोलम्बसास नीट लक्ष ठेवायास सांपडत नसे. ज्यांस कोलम्बसाचा कारभार कारभार आवडत नसे त्यांतील पुष्कळ लोकांनीं, यानें सन्ना होमिंगो एयून जीं तारवें पांढविलीं होतीं त्यांबरोबर युरोप खंडास परत जाण्याचीं संधि साधिली होती. असा जो त्यांचा शेवटचा सर्व आशांचा भंग झाला तेणेंकरून त्या हत-

कोलम्बस व
त्याचे भाऊ या-
स बंडवाल्यां-
बरोबर लढाई
करावी लागले.

त्यांतील किती-
क स्पेनदेशास
परत येनात.

ते राजा व रा-
णी यांस कोल-
म्बसाविषयी
गान्धार्या सां-
यून त्रास दे-
ताने.

भाग्य लोकांचा कोलम्बसावर जो राग होता तो पराकाष्ठेचाच वाढला. त्यांचे दारिद्र्य आणि विपत्ति पाहून अंतःकरणांत दया उत्पन्न होई, तेणेकरून ते कोलम्बसावर जे आरोप ठेवीत ते खरेसे वाढत, व ते जीं गान्धार्यां सांगत त्यांत लोक मन घालीत. त्यांनीं आपल्यास दुःख देणाऱ्या गोष्टींचा तपशील वार मजकुर, आणि कोलम्बसावरील फिर्यादींचीं कलमें लिहून, फेर्दिनान्द आणि इसाबेला यांस लागोपाठ अर्जा करून त्रास दिला. जेव्हां जेव्हां राजा आणि राणी दरबारांत दृष्टीस पडत तेव्हां तेव्हां त्यां सभोवतीं ते लोक गोळा होऊन आपली जी बाकी धकली होती तिचा फडशा करावा म्हणून फार जिकीरीने कोलाहल करीत. याशिवाय ज्या पुरुषांमुळे आपणास दुःख भोगावीं लागलीं त्यांचा सूड उगवण्यास आग्रहपूर्वक विनंती करीत; याप्रमाणेच जेथे जेथे कोलम्बसाच्या मुलांची गांठ पडे, तेथे तेथे ते त्यांचा अपमान करीत, आणि स्पेनदेशातील सर्व संपत्ति ज्यामुळे धुतली गेली, व एथील लोक ज्यामध्ये जाऊन मरणार मान असे नाशकारक देश ज्याने आपल्या घातकी अपूर्व दर्शनाच्या इच्छेवरून शोधून काढिले, त्या धूर्त पुरुषांचीं तुष्टी पोरें असा उपहास करीत. अमेरिकेकडपासून आलेले नंडखोर लोक कोलम्बसाचा नाश करावा म्हणून जो असा धडधडीत प्रयत्न करीत होते त्या प्रयत्नास, दरबारी लोकांतील ज्या लोकांच्या मनांत कोलम्बसाची कार्यसिद्धि आणि मानमान्यता पाहून हेवा उत्पन्न झाला होता, व जे याच्या युक्तीस सर्वदां प्रतिबंध करीत असत, त्यांच्या गुप्त व नाशकारक कारस्थानांमुळे चागले साहाय्य मिळाले.

या कृत्यास व-
रवारी लोकां-
चेंही साहाय्य
मिळते.

न्याचें सांगणें राजा व राणी यांस जरे वाटते. १४५

त्या गृहस्थांनीं कोलम्बसावर जे दोषारोप आणिले होते फेर्दिनान्द को-
 ते स्वसंतोषानें व पक्षपातानें ऐकण्याविषयीं फेर्दिनान्द प्रवृत्त ^{कोलम्बसावरील}
 झाला. कोलम्बसानें अमेरिकालंडातील संपत्तीविषयीं जरीं ^{दोषारोप पक्ष-}
 अतिशयोक्तीचीं वर्णनें केलीं होतीं तरीं, त्या खंडापासून आ-
 जपर्यंत इतकें अल्प द्रव्य आले होते कीं तेणेंकरून जें आर-
 मार तयार करून पाठविलें होतें त्याचा खर्च भागण्याचेंही,
 फार दूर होतें. स्पेनदेशानें महाप्रयास केला त्याबद्दल, यास
 नवीन नवीन देश शोधून काढण्याची कीर्ति, आणि दूर दूर-
 व्या देशांबरोबर व्यापार करण्याच्या लोभाची आशा, या
 दोन गोष्टी मात्र कायत्या प्राप्त झाल्या. परंतु नवीन खंड
 शोधून काढल्यामुळें जो प्रथमतः आनंद झाला होता तो का-
 लगतीनें कमती झाला, व फेर्दिनान्द याचें मन कोलम्बसा-
 च्या कामाविषयीं उदासीन होतें, ह्मणून त्याचें केवळ कीर्ती-
 नेंच समाधान व्हावयाजोगें नव्हतें. त्या वेळेस व्यापाराच्या
 स्वरूपाविषयीं लोकांचें ज्ञान इतकें अल्प होतें कीं ज्या गो-
 ष्ठींत तात्काळ लाभ होत नसे, तींत कालेंकरून प्राप्ति होण्या-
 ची अथवा हळु हळु आणि सुमाराचें निष्पन्न होण्याची आशा
 ते अगदींच धरीत नसत. यास्तव कोलम्बसाच्या साहस
 कृत्यांमुळें स्पेनदेश खराबीस आला, आणि याच्या गैरवर्तणुकी-
 मुळें व याच्या आंगीं राजकीय कारभार चालविण्याचें सामर्थ्य
 नाही यांमुळें सुवर्णानें परिपूर्ण असा देश ज्यांनीं जिंकिला, ^{यानें स्पेनदेश}
 त्यांस त्यापासून कांहींच प्राप्त झाले नाही, असें फेर्दिनान्द ^{खराबीस आ-}
 यानें कल्पिलें. कोलम्बसाविषयीं जिच्या मनांत फार चांगली ^{जिला असें ते}
 कल्पना होती, व जिनें यास सतत आश्रय दिला होता, अशी ^{मानितो.}

१४६ याचे चौकशीकरिता एक कामदार पाठवितात.

इसाबेला राणी- जी इसाबेला राणी तीही कोलम्बसाचे दावेदार लोकांचा
 के मनांत ही मोठा समाज व त्यांची धिट्टाई पाहून फिरली ; ज्यापेक्षा सवी-
 याविषयी वाईट च्या मनांत कोलम्बसाविषयी वैमनस्य आले आहे, त्यापेक्षा हे
 भरले. वास्तविक जी याने दुःखे दिली त्यांपासूनच उत्पन्न झाले असतें
 अशी शंका ती पुरू लागली. दादहोस एथील निराप
 याचा आणि कोलम्बसाचा फार दिवसांचा द्वेष होता झणून
 याने इसाबेला राणीच्या मनातील शंकेस उत्तेजन देऊन ती
 दुष्ट करून टाकिली.

त्याचा दुष्ट प- कोलम्बसावर जो असा आरोपांचा वर्षाव केला होता
 रिमाग. तो मनास आणायाने इसाबेला राणीने आरंभ करिताक्षणीच
 कोलम्बसास घातक अशी गोष्ट घडण्यांत आली. ती
 अशी; कालाव्हा एथील नैट पदवीचा फ्रांसिस दि बोवा-
 दिला यास, कोलम्बसाच्या वर्तणुकीविषयी शोध करण्याची,
 व कोलम्बसावर गैरवर्तणुकीचा आरोप लागू झाला असतां
 यास काढून त्याचे काम आपलेकडे करून घेण्याची, मुक्ता-
 री सांगून, हिस्पान्योला एथें जाण्याकरितां त्याची योजना
 केली. असा गैरचालीचा अधिकार सांगून ज्यास कोल-
 म्बसाच्या चौकशीकरितां पाठविलें होतें, त्याचा कोलम्बसास
 दोषी ठरविण्यामध्येच स्वार्थ होता, झणून अशा दोषापासून
 मुक्त होणे फारच अशक्य होतें. यासमयीच कोलम्बानें त्या
 वेदांतील सर्व कलह मिटवून टाकून स्पेनदेशीय लोक आणि
 इन्दिअन लोक या उभयतीनीं आपले ताब्यांत स्वस्य मुका-
 ध्यानी राहावे असें केले होते, आणि स्पेनदेशाच्या राजास
 पुष्कळ वसूल व लोकांस मोठे लाभ प्राप्त होण्यासारिले, त्या-

यांचे काम चालविण्याकरिता, व देशामध्ये कृषिकर्म करण्या- याचे महत्त्व-
करिता, सामानसुमान सिद्ध केले होते. अशीं जरी कसे त्यांकडे पोसा-
केलीं होती तरी त्यांच्या स्वरूपाकडे अथवा त्यांच्या मोठेपणा- विला लक्ष देत
कडे लक्ष न देता बोवादिला याने त्या वेटास जाऊन उत्त-
रलेल्या क्षणापासून कोलम्बसास गुन्हेगाराप्रमाणे वर्तविण्याचे
निश्चयात्मक कारण उघड केले. बोवादिला याने सन्त
होमिंगो एयील कोलम्बसाचे घर हाताखाली घातले, यास-
मयीच कोलम्बसाने तेथे नसावे असा योग घडून आला हो-
ता; नंतर त्याने कोलम्बसाची सर्व चीजवस्त अशा जवरीने
घेतली की, जसे कोणी झणेल कोलम्बसावरील गुन्हा त्याने
पुर्तेपणीं शानुदध करून दिला होता काय ! याप्रमाणेच
तेथील किता व राजाचीं कोठारें यांचे स्वामित्व जवरीने आ-
पणाकडे घेऊन लोकांनीं आपणास मुख्य अधिकारी मानावे
अशी त्यानें त्यास सत्तेनें आज्ञा केली. कोलम्बसाने जे
बंदिवान प्रतिबंधांत ठेविले होते त्यास सोडून दिले, आणि
याने आपले वर्तणुकीचा जाव सांगण्याकरिता समक्ष यावे
असा कोलम्बसास बोवादिला याने हुकूम पाठविला, त्या
हुकूमाबराबर राजापासून जें त्यास अधिकारपत्र मिळालें होतें
त्याची नकल पाठविली, तीत कोलम्बसाने बोवादिलाच्या
आज्ञेप्रमाणे वागावे असे लिहिलें होतें.

या समयी फेर्दिनान्ड आणि इसाबेला यांची कृतघ्नता व परंतु कोलम्बस
अन्याय या दोन गोष्टी जरी कोलम्बसाच्या अंतःकरणास आपणास जें उ-
फार लागल्या, तरी आपल्यास जें करणें उचित तें करायास तो.
याने एक क्षणमात्रही मार्गे पुढे घेतले नाहीं. हा यथायोग्य

१४८ याचे पायांत विठ्या ओकायास सांगून,

याची जरीं इ-
तकी भ्रमनिष्ठा
आहे नवी हा
धैर्य सोडत
नाही.

मीन्य धरून, आपल्या उभयतां प्रभूची आज्ञा मान्य करून,
त्यांनीं याची चौकशी करण्याकरितां ज्याचेकडे अधिकार
सांगितला होता त्या जुलमी आणि पक्षपाती न्यायाधीशाच्या
दरबारास लागलाच गेला. परंतु बोवादिला यानें कोल-
म्बसास आपले समक्ष न आणितां यास कैदी करून याच्या
पायांत मोठमोठ्या विज्या ठोकून यास गळबतावर पाठवून
द्यावें असा हुकूम केला. अशा प्रकारें प्रतिष्ठेची हानि होई
इतकें जरीं दैव प्रतिकूल झाले तरी ज्या धैर्याविरयी कोल-
म्बसाची प्रसिद्धि होती तें धैर्य यानें सोडिलें नाहीं. स्व-
कीय प्रामाणिकपणाविरयी मनोभय साक्षां वाळवून, व आपण
संपादन केलेल्या मोठमोठ्या वस्तूंचा विचार करून, कोल-
म्बसानें आपलें समाधान करून घेतलें, आणि आपल्या आज्ञा-
ची जी अशी हानि केली ती यानें स्वस्यचित्तानें व प्रौढपणानें
सहन केली. या समयी याच्या दुःखांचा परिहार करण्या-
करितां याच्या जिह्वाळ्याचेंही कोणी नव्हतें. बोवादिला
यानें तेथील ठाणेगार लोकांस हवी तशी मार्फा देऊन, व इ-
न्दिअन लोक आमच्या ताब्यांत द्यावे असा ज्यांनीं अर्ज केला
होता, त्यांस त्या मोठ्या उदारपणाच्या देणग्या देऊन, आणि
शिक्षा करण्याची व राज्यकारभार चालविण्याची लगाम सैल

बोवादिला ठाणे
गाराच्या अनु-
सर्तानें बागून
याचा कृपा सं-
प्रदितो.

सोडून, त्या लोकांची इतकी आतिशय कृपा संपादन केली
कीं, ज्या स्पेनदेशीय लोकांस दारिद्र्यामुळे अथवा गुन्हा लागू
झाल्यामुळे स्वदेश सोडणें प्राप्त झालें होतें, व जे दैवावर हवाला
घालून उद्योग पहाण्यास निघाले होते, त्यांनीं अशी कोलम्ब-
साचा अप्रतिष्ठा व प्रतिबंध पाहून, अनुचित समाधान

दर्शविले, आणि आपले स्वभाव व आपल्या उमजीविकेच्या प्राचीन चाली यांस योग्य अशी मनःपूत स्वतंत्रता आपास आपणास भोगायास सांपडेल अशी आपली आपणास थोरवी दिली. अशा प्रकारे कोलम्बसाचीं कृत्ये दूषित करण्याकरिता, व याच्या अनूस कलंक लाविण्याकरितां जे पुरुष सिद्ध होऊन बसले होते, त्यांपासून बोवादिला यानें कोलम्बसावर आरोप आणण्याकरितां साधनें जमा केलीं. कधीं न घटण्याजोगे आणि विलग असे जे कोलम्बसावर दोषारोप आणिले होते त्या सर्वांचा त्यानें स्वीकार केला. कोलम्बसाच्या अपराधांची वातमी सांगणारा कशाही दुष्कीर्तीचा असला तरी बोवादिला यानें त्याचा निषेध केला नाही. अशा रीतीनें चौकशी करून जो अनुचित आणि पक्षपाताचा निर्णय ठरविला तो स्पेन देशास पाठवून दिला, आणि त्या तऱ्हेचीच कोलम्बस व याचे दोघे बंधू यांस निऊयासकट स्पेनदेशास घेऊन जावें असा हुकूम केला. अशा प्रकारें त्यांचा मानभंगच करून राहिला नाही तर त्या तिघांनीं परस्पर सुख समाधानाच्या गोष्टी सांगून आपल्या दुःखाचा परिहार करून ये झणून बोवादिला यानें दुष्ट बुदीनें त्यांस वेगळ्या वेगळ्या तारवांत अडकून टाकिले. बोवादिला याचीं मनःपूत

याची मानहानि दृष्टिगोचर पाहून याचे चौकशीची साधनें जमविली.

• आणि मानहानि करणारीं कृत्ये पाहून हिस्पान्योला एयील सर्व स्पेनदेशीय लोकांनीं आपल्या नावास व देशास बद्दल लागे अशी त्या कृत्यांस जरीं मान्यता दिली तरी, त्यांमधील एका मनुष्यास कोलम्बसाने जीं महत्कृत्ये केलीं होती त्या निषयींचा बराबर समज होता, झणून याच्या पदवीस व वयास

अशा दुराचारास मान्यता देऊन स्पेनदेशीय लोक स्वदेशास बद्दल लाबितात.

कोलम्बस या- आणि मोठेपणास योग्य जो श्रेष्ठपणा व करुणा या दोहोंचेही
काधिपतीस य- विचार त्याच्या मनास अगदी लागून गेले होते. त्या मलब-
वाचिन उत्तर- तामध्ये कोलम्बसास कैद केले होते त्याचा मुख्य अधिकारी
आलोनसो दि वालीसो हा त्या वेढ्याच्या हद्दीतून पार पडतांश-
णीच मोठ्या सन्मानाने कोलम्बसाजवळ आला, आणि अन्या-
याने याच्या पायांत त्या निड्या घातल्या होत्या त्या भी का-
ढून टाकितो असे झणाला. त्या समयी कोलम्बसाने बुद्ध
अंतःकरणास उचित अशा संतापाने उत्तर केले की; “मी
आपल्या उभयतां प्रभूच्या आज्ञेस्तव या निड्या धारण केल्या
आहेत, येणेकरून त्यांच्या इतर आज्ञेप्रमाणे ही आज्ञाही मी
मान्य केली आहे असे त्यांचे दृष्टीस पडेल. आणि त्या उभय-
तांच्या आज्ञेवरून ज्यापेक्षा मला हा प्रतिबंध प्राप्त झाला आहे
त्यापेक्षा यापासून त्यांचीच आज्ञा मला मुक्त करील.”

यास बंदिवान स्वेनदेशास जाण्याकरितां जे हे जलपर्यटन चालविले
करून आणि- होते ते द्वैवयोगेंकरून फारच लवकर समाप्तीस गेले. को-
लाहेत वें ऐकून लम्बसास बंदिवान करून व पायांत निड्या ठोकून स्वदेशीं
राजा व राजा- आणीत आहेत ही बातमी फेर्दिनान्द आणि इसाबेल्ला यांस
पकित होतात. कळतांच, या कृत्यापासून सर्व लोकांस परम आश्चर्य वाटेल,
आणि आपणास दोषाबद्द अशा गोष्टी त्यांच्या मनांत ठसून जा-
तील, असे त्यांस तत्काळ कळून आले. त्या उभयतांस प्रयमच
असे दिसून आले की पराकाष्ठेची मोठी व क्षिसें देण्यास योग्य
अशीं कामे ज्यानें वजाविलीं, त्याची अशी अयोग्यफेड केलेली
पाहून सर्व यूरोपसंड कोपभरित होऊन जाईल, आणि ज्या
लोकांचे कोलम्बसाने मोठे हित केले त्या लोकांची अनीति

व ज्या राजाचें आणि राणीचें राज्य यानें एवढ्या लौकिकास
 थडविलें त्यांची कृतघ्नता, याविषयीं तें बघावा कळू लागेल.
 त्या उभयतांनीं स्वकीय आचरणाविषयीं लाजित होऊन, यास
 जो हा तोठा झाला तो भरून देण्याकरितां, व आपासून
 आपले अन्न जो डांग लागेल तो काढून ठाकण्याकरितां,
 तत्काल कोलम्वसास बंधनिर्मुक्त करण्याचा हुकूम देऊन,
 यास दरबारास येण्याकरितां आमंत्रण केलें, आणि याच्या
 पदवीस योग्य जसा जामानिमा करून यानें दरबारांत यावें
 झणून इच्छाही पाठवून दिली. कोलम्वस जेव्हां समस्त ये-
 ऊन पोहोचला तेव्हां हा जाऊन आपल्या उभयतां प्रभूचे
 पायीं लागला. त्या समयीं कोलम्वस काहीं वेळपर्यंत उगाथ
 स्वप्न राहिला, कारण की याच्या मनांत जे नानाप्रकारचे
 विकार घोळत होते. तींहीकरून याच्यानें काहीं काळपर्यंत
 तोंडांतून एकही अक्षर काढवनासें झालें. शेवटीं सावधान
 चिंत होऊन, कोलम्वसानें विस्तारपूर्वक संभाषण करून,
 आपला प्रामाणिकपणा तसेच चांगले उद्देश याविषयीं मुखानें
 आणिशीं साची होण्याजोगीं प्रमाणें दाखवून, आपली वर्तणूक
 निर्दोष आहे असें सिद्ध केलें, आणि जे ज्ञान याचें केवळ द्रव्य
 हारा नुकसान करून समाधान न पावून याची जी केवळ
 प्रतिष्ठा आणि कीर्ति मात्र उरली होती तिचाही अपहार
 करण्याविषयीं उद्योग करित होते, त्यांची दुष्टबुद्धि साक्षिपू-
 र्वक उघड करून दिली. या समयीं फेर्दिनान्द यानें मोठ्या
 सौजन्यानें व हसादेह्यारार्णानें मोठ्या प्रीतीनें आणि सत्कारानें
 कोलम्वसाचें आदरआतिथ्य केलें. जी गोष्ट घडली तीविषयीं

हा समस्त आ-
 त्यावर आपली
 वर्तणूक निर्दोष
 आहे असे सप्र-
 माण स्थापित
 करितो.

राजा व राजा
आपल्यावरील
दोष उद्‌बिण्या-
करिता बोवा-
दिलास पदच्युत
करितात.

उभयतांनी फार खेद करून ती गोष्ट आपणास कळून झाली नाही असे दर्शविले; आणि कोलम्बसास यापुढे आश्रय व हुंदा ही देण्याविषयीचे त्यांनी कबूल केले. परंतु बोवादिला याने जी धर्दारची कामे केली त्यांत आपले अंग नाही असे दाखविण्याकरिता, जरी त्यास पदच्युत केला तरी कोलम्बसाने जे देश शोधून काढिले होते त्याची सुभेदारी, व तेथील हक्क, पुनः याच्याकडे सांगितले नाहीत. कोलम्बसास दिलेल्या उपद्रवांचा सूड उगवणारे आपण आहो असे दाखविण्याचे जरी त्या उभयतांच्या मनांत होते तरी ज्या दुष्ट मत्सरामुळे बोवादिला यास कोलम्बसाची अप्रतिष्ठा करण्याजोगा अधिकार दिला होता तो मत्सर अद्याप त्यांच्या पोटांत होताच. ज्या पुरुषाने त्या उभयतांवर महान् उपकार करून त्यांस बहू करून टाकिली होती त्याजवर विश्वास टाकायास त्यांच्या मनांत भीति उत्पन्न झाली, म्हणून त्यांनी कोलम्बसास नानाप्रकारची मिथेकरून दरबारांत ठेवून घेतले, आणि भल-कान्तेरा एथील लष्करी खात्यातील नैट पदवीचा मिंकोलास दि ओवान्दो या नावाचे गृहस्थास हिस्पान्योला एथील राज्य कारभार सांगितला.

स्वाचे जाग्यावर
ओवान्दोस पा-
ठवितात.

ज्या उभयतांच्या हस्तांपासून कोलम्बसाने पूर्वी भोगिलेल्या दुःखांचा परिहार होण्यासारखा दिसला, त्यांपासूनच ही नवीन हानि उपस्थित झाली असे पाहून कोलम्बस फारच खिन्न झाला. स्वकीय प्रामाणिकपणाविषयी अंदेशा येणारी अथवा छलकुरण्याच्या मिथाने योजिलेली गोष्ट माहात्म्ये पुरुषांच्या अंतःकरणास फारच लागले. स्पेनदेशीय लोकां-

जसून कोलम्बसाने त्या दोनही गोष्टींचा अनुभव घेतला हो-
ता; आणि त्याच्या भयोज्य आचरणावरून कोलम्बसास
इतका संताप आला की, आमुळे याच्या मनांत जे विचार
उदभवले ते याच्याने मनांत ठेवले नाहीत. जेथे जेथे हा
आई तेथे तेथे स्पेनदेशीय लोकांची कृतव्रता दर्शविण्याकरितां,
याच्या पायांत ज्या विड्या घातल्या होत्या त्या आपले वरानर
नेई. याच्या खोलीमध्ये त्या सदोदीत टांगलेल्या असत.
ती मेलीं झणजे त्या भाव्यत समागमें पुरूष टाकाच्या असें
याने सांगून ठेविलें होतें.

जेथे जातो तेथे
भाषल्या वरावर
विड्या नेऊन
स्पेनदेशीय लो-
कांची कृतव्रता
दर्शवितो.

असा तमयीं नवीन शोध करण्याचे उमेदीस, स्पेनदेशा-
मध्ये ज्या पुरुषाने ती प्रथम उपस्थित केली होती त्याची अशी
दुर्दशा करून टाकिल्यामुळे, अरीं मोठाच धोका प्राप्त झाला
होता, तरी, ती मंद आणि निर्बल होऊन राहिली नाही. जा-
नेवारी महिन्यामध्ये रोडेरीगो दि वास्तीदास या नावाच्या एक
विख्यात गृहस्थाने जुभन दि ला कोसा यास पातीदर घेऊन
दोन तारें सिद्ध केली. जुभन दिला कोसा याने कोलम्बसा-
च्या हाताखाली याच्या दोन्ही जलपर्यटनांमध्ये धाकरी केली
होती, झणून स्पेन देशामध्ये आस नौका चालविण्याच्या का-
लांत फार कुशल मानीत असत. ते दोघे शुद्ध महाद्वीपाकडे
गलनताची नाळ धरून पारिभाच्या किनाऱ्यावर येऊन पोहो-
चले; नंतर पश्चिमेकडेस जाऊन हल्लीं ज्या प्रांताची तिएरा-
किर्या या नावाने प्रसिद्धि आहे, त्यांचा दि वीला भूसिरापासून
वारियेनच्या अक्षातापर्यंत सर्व किनारा त्यांनीं शोधून काढिला.
नंतर थोड्याच दिवसांनीं ओजेदा हा आपला पूर्वीचा तो-

वास्तीदास आ-
णि विलाकोसा
हे जलपर्यट-
नाकरितां नि-
घनात.

भोवान्दोस हिम्यान्योला एयें खरिन पाठविण्याचें कारण.

भोजेदा याचें
दुसरें जलपर्य-
टन.

वती भमेरिगो वेसपुची यावरावर दुसऱ्या जलपर्यटनाकरितां निघाला; आणि वास्तीदास हा ज्या ठिकाणीं जाऊन उतरला होता तें ठिकाण यास माहीत नव्हतें झणून त्याचीच वाट धरिली, आणि तो ज्या ज्या ठिकाणीं येऊन लागला होता त्या त्या ठिकाणीं हा येऊन लागला. वास्तीदास याचें जलपर्यटन सुखावह आणि लाभदायक असें होतें, आणि तेंच भोजेदा याचें फार क्लेशदायक व लाभशून्य होतें; परंतु या दोहोंपासून शोध करण्याची उत्सुकता फारच वाढली, कारण स्पेनदेशीय लोकांस अमेरिका खंडाचा जसा जसु अधिक शोध लागत गेला, तशी तशी त्यांची तेथील संपत्ति आणि फलरूपता याविषयांची कल्पना अधिकाधिक वाढूं लागली.

भोवान्दोने
पर्यटनाची
नयारी.

हे पराक्रमी पुरुष आपलीं जलपर्यटनें करून माघारे येण्याच्या अगोदरच नवा नेमलेला हकीम भोवान्दो यास हिम्यान्योला एयें नेण्याकरितां सरकारी खर्चावर एक आरमार तयार केलें होतें. भोवादिला यानें जो अविचाराचा वर्तनक्रम चालविला होता तो बंद करण्याकरितां, भोवान्दो याचें तेथें जाणें आवश्यक होतें; त्यानें जें तेथें गैररीतीचें काम चालविलें होतें तेंणेंकरून बसाहतीचा नाश होऊन जाईल असेंही भय वाढूं लागलें होतें. कोलम्बसास नाशावह अशी जीं आपण केल्यें केलीं तीं फार जुलुमाचीं आणि अन्यायाचीं आहेत, असें मनामध्ये पक्षेपणीं समजून, आपल्या स्वदेशीय लोकांचा मनोभाव व त्यांच्या अविचाराच्या कल्पना यांप्रमाणें वागून, त्यांची कृपा व आश्रय हीं दोनही संपादन करावीं हाच मुख्य हेतु त्यानें आपल्या मनांत धरिला होता; याच हेतूनें त्यानें

हरएक गोष्टीविषयीं बसाहतीची भरभर होण्याकरितां उपयोगी पडण्यासारखे जे कोलम्बसानें कायदे ठरविले, होते त्यांची अगदीं उलटापालट करून टाकिली. तो प्रकार असा; दुराचारी आणि दुर्जन असे जे त्या बसाहतींत लोक होते, त्यांस कायदा व तबेदारी यांच्या प्रतिबंधांत वागण्याची सवई लागण्याकरितां उपयोगी जी मोठी शिक्षा करायची ती न करितां, त्यानें त्यांस इतकी निरंकुश मोकळीक दिली होती कीं तिणेंकरून ते हवे तसे नाचू लागले. इन्दिअन लोकांचें रक्षण करण्याचें सोडून त्या बापुड्यांवर जुलूम घालविण्याची त्यानें शिकेभोरतवानिशीं परवानगी दिली होती. जे पूर्वींचे अनर्थ भोगून जिवंत राहिले होते त्यांच्या बेगळ्याबेगळ्या टोळ्या बांधून, आपल्यास अनुसरून जे लोक होते त्यांस ते मालमत्तेप्रमाणें वांटून देऊन, त्या वेढांतील सर्व लोकांस त्यानें पूर्ण दास्यत्वावस्थेस आणून मिळविले. स्पेनदेशीय लोकांचा द्रव्यविषयक लोभ फारच अतिरिक्त होता, यामुळें संपत्तीच्या प्राप्त्यार्थं सुवर्णाच्या शोधावांचून दुसरी युक्ति ते करून पाहात नसत; याकरितां ते दास्यत्व जसें अन्याय्य होतें तसेंच दुःखादायकही झालें. मनामध्ये दया न धरितां, व सारासार विचार न पाहतां जे मालक त्या इन्दिअन लोकांपासून हवें तसें काम घेत ते मालक त्या इन्दिअन लोकांच्या जुटीच्याजुटी पर्वतावर हाकून नेत, आणि त्यांस खाणीमध्ये काम करायस लावीत. हा जो त्यांस भ्रम पडे तो त्यांच्या बलास व त्यांच्या उदरनिर्वाह करण्याच्या पुरातन चालीस अगदींच अनुसरून नव्हता, झणून त्या लोकांची ती अशक जात इत-

बोवादिला कोलम्बसाचे कायदे सोडून हवी तशी वर्तणूक करितो.

की लवकर संगून घेली की, त्या देशांतील प्राचीन राहणवा-
ण्यांचे बीज लवकरच निर्मूल होण्याच्या दहशेत बाले होते.

नवीन संडांत
अवस्था आ-
ल्यामुळे भोव-
ज्या पास तारित
आवृत्तिता.

ही जी अशी अवस्था झाली होती तिच्या लवकर बंदो-
बस्त करावा झणून, थोड्यांदी पास तिकडे आप्यास कार-
जलदी करावी लागली. नवीन संडास आप्याकरितां वा-
जपर्यंत जीं बारबारें तबार झालीं होतीं अतिशयी मोठे बार-
बार आप्या ताप्यांत होते. या बारबारांत १२ तारवें होती,
आणि नवीन संडांत आऊन राहण्याच्या उद्देशाने निघालेली
२५०० मनुष्ये लांजवर होती. जेव्हा ती एकरी घोरली
कुमक घेऊन तेथे आऊन पोहोचला, तेव्हा बोवाहिला यानें
आपला अधिकार आप्या स्वाधीन केला. नंतर बोवाहिला
यानें आपल्या वर्तणुकीचा आव सांगण्या करितां तत्काल स्वेन-
देशास परत आले, असा त्या नवीन हाकीमानें हुकुम केला, व
त्या सवर्षीय रोड्यान व बंडनाण्यांतील जे दुसरे प्रमुख होते
त्या सर्वांमोही ते वेठ सोडून आले असें केले. तद्देशीय लोक
स्वेन देशच्या राजाची स्तंभ प्रजा होय, झणून त्यांच्या
मनांत नसता, व त्यांस त्यांच्या कामाप्रमाणे मोल न देतां, त्यांच्या
चासून वाकरी व्याख्याची नसते, असें त्या हाकीमानें सर्व लो-
कांस जाहीर केले. स्वेन देशीय लोकांच्या बंदोबस्ताविषयी
नाम प्रकाशने कायदे केले, त्यांमध्ये ज्या व्यवृत्त वापर-
णार्जे वसाहतीचा इतका, नास झाला, तसत्या वाचरणाची
अगदीं वनाई केली; आणि ज्या कायद्यांच्या व ज्या व्यवस्थे-
च्या अनुरोधाने वसाहतीची स्थापना झाली, व जाहीरकृत
तिची वृद्धि आणि स्थिरता होणार त्या कायद्यांस व त्या व्यव-

जे आऊन तेथे
अवस्था क-
रितो.

स्वतः सर्वांनीं मानावें असें केले. सरकारी काम ज्या लोकां-
कडे नव्हते ते खाणीमध्यें कामें करून मोठी मिळकत मिळ-
वितात असें लोक कल्पित असत; बाष्पा नियम बांधून टाका-
न जणून असा हुकुम फिरविला कीं, सर्व सोने, मिश्रधातूपा-
सून शुद्ध धातू काढण्याचें जें सरकारी स्थल आहे, तेथें आ-
णावें, आणि जांतील जथें सरकारास द्यावें.

कोलम्बसानें ज्या दहाहतीची स्थापना केली होती तीमध्ये स्वस्थता व सुख हीं राहण्या करितां असा प्रकारचे पद्धत ब्याल्ले असतां, एकडे कोलम्बस त्या कृतज्ञ दरबाराची कृपा संपादन करण्याच्या जो अंततोषकारक उद्योग त्यामध्ये गुंतला होता. हा मोठ्या योग्यतेचा आणि मोठमोठी कामें बजावलेला असा जरी होता, तरी, यानें जी त्या दरबारास विनंती केली होती ती निष्फल झाली. यानें अशी मागणी घातली होती कीं, १४९९ त जो करार जमा ठरला आहे, आप्रमाणें मी सोपून काढलेल्या देशांतील हाकिमांच्या आज्ञेवर माझी पुनः स्थापना करावी. परंतु या समयीं देशाची प्रतिकूलता अशी विलक्षणिक झाली कीं, कोलम्बसानें आपल्या हक्काच्या मागणीस लागू पडे अशी जी जी गोष्ट संशितली, ती जी त्या वत्सरी राजांस त्या मागणीचा निषेध करावास साधक झाली. कोलम्बसानें जे शोध केले त्यांचे महत्त्व व त्यांच्या नीत्यवृत्तीची बाधा या दोन गोष्टींवरून फेरिनायब याच्या मनांत असा विचार आला कीं, करारनाम्यामध्ये ज्या देशाच्या लिहिल्या आहेत त्या फारच मोठ्या व न्याय-विबद्ध आहेत. सांप्रत कालींज जो अधिकार इतका मोठा

सौन्याविषयीं
निषम बांधि-
तो.

कोलम्बसानें
स्थापिलेल्या व-
साहतीची भक्ती
म्यपस्था होत
भसतां, एकडे
कोलम्बस त्या
कृतज्ञ दरबारा-
ची म्यर्थ जबा-
बेना करितो.

१५८ याची नवीन शोध करण्याची उमेद कल्पत नाही.

फेर्दिनान्द भा-
गि हसनेला
यांचे पोटांत
अधिकार दे-
ण्याविषयी भी-
ति येथे.

दिसता व पुढे भयप्रद होण्यासही जो कमी नव्हे तो आव-
ण्या रयतेतील मनुष्यांवर टाकावास फेर्दिनान्द याच्या पोटांत
भीति आली. फेर्दिनान्द यानें हसावेला सणीच्या मनांत
ही त्याच हांका भरवून दिव्या; नंतर त्या उभयतांनीं, सुलक
व भयोग्य अशीं नाना प्रकारचीं मिश्रें करून, देवास स्मरून
केलेल्या करारनाम्यांत ज्या मोष्टी लिहिण्या आहेत त्याप्र-
माणें करावें, अशी जी कोलम्बसानें विनंती केली होती, तिची
उडवाउडव केली. कोलम्बस स्पेन देशाच्या दरबारांत
सुमारें दोन वर्षेपर्यंत एका दिन अर्जदाराप्रमाणें जात होता;
नंतर यास असें वाटलें कीं फेर्दिनान्द याच्या मनांतील अवि-
चाराच्या कल्पना व भयें या दोन मोष्टी काढून झकण्याचें
कार असक्य आहे. शेवटीं अशा मतलबी आणि निर्दय
राजाजवळ भी न्यायाच्या अथवा योग्यतेच्या हक्काची मागणी
मागण्यामध्यें वृथा श्रम केला, असें कोलम्बसास समजून
आलें.

याची मुख्य
आवडती युक्ति

परंतु ही जी अप्रौढपणाची फेर्दिनान्द यानें केड केली
तिणेंकरूनही, ज्या महदुद्देशानें कोलम्बसाचे शोधक कल्प-
नाशक्तीस जागृत करून याची नवीन शोध करण्याविषयी
प्रवृत्ति केली होती, तो उद्देश एक सारिला पुढें चालविण्याची
याची उमेद लक्षली नाही. ईस्तहन्दीअ एथें जाण्याकरि-
तां नवीन मार्ग शोधून काढावा हीच याची मूळची आणि
आवडती युक्ति होती. या युक्तीविषयी अद्यापकालपर्यंत-
ही याच्या मनांत विचार घोळतच होते. कोलम्बसानें पारि-
भा एथें जें स्वतः जलपर्यटन केलें, त्यामध्यें यानें जें लक्षपू-

बंद अवलोकन केलें होतें तेंकळून, व तद्देशीय लोकांच्या संशययुक्त सांगण्यावरून, आणि वास्तीवास व दि ला कोसा यांनीं जें आपल्या जलपर्यटनाचें वृत्त सांगितलें त्यावरून, यानें अमेरिका महासंज्ञाच्या पलीकडे ईस्तइन्दीज एषपर्यंत विस्तृत झालेला असा एक समुद्र आहे अशी यानें कल्पना मनांत आणिली, आणि त्यांत ईस्तइन्दीज व मात समुद्र यांच्यामध्ये व्यापार चालू होण्यासारिखी एकादी सामुद्र धुनी अथवा संयोगीभूमि सांपडेल अशी असाही परिली. पुढें मोठा उदय होण्यासारिखी जी ही कल्पना सुचली तिणेंकळून कोलम्बसानें असें कल्पिलें कीं ती सामुद्रधुनी अथवा संयोगीभूमि इरियेनच्या अक्षाताजवळच असावी. ही कल्पना मनांत भरतांच, कोलम्बस अरीं वयस्क, व श्रमेंकळून थकलेला, आणि दुसण्यामुळें अगदीं जर्जर झालेला, असा होता, तरीं तरून पराक्रमी पुरुषांस जो आनंद असतो त्या आनंदानें, ज्या जलपर्यटनामुळें ही मोठी गोष्ट सिद्धीस आऊन पहिल्यापीसून जी महद्युक्ति तडीस नेण्यास यानें योजिलें होतें तिची पूर्णता होण्या सारिखें होतें, तें पर्यटन करण्याच्या पत्कर घेण्यास यानें बोलणें लाविलें. यासमयीं फेरिनान्द आणि इसाबेला या उभयतांनींही याच्या बोलण्याकडे खांगला काम दावा अशा कितीएक गोष्टी जुळून आल्या. ज्या पुरुषाच्या मागण्या कबूल करणें त्या उभयतांस अत्युक्ति दिरलें, व ज्याच्या सेवेची उपेक्षा करणें तर अयोग्य होतें, अशा पुरुषास एकाद्या प्रतिष्ठित उद्योगाच्या विषानें दरबारांतून काढून टाकण्याचा त्यांस आनंद होना. कोलम्बसास नक्षिणें देण्या-

हा भंगवीं भ-
चाक झाला ही-
ता तरीं हा न-
वीन पर्यटन क-
रण्यास प्रवृत्त
होतो.

१६० याचे पुन्हा विश्वास ठेवण्याचे कारण.

याचे पराक्रमा-
च्या अनुभवा-
वरून याचे
सिद्धीविषयी उ-
भयतांचे मनात
संशय राहत
नाही.

विषयी जरी आ उभयतांची निरीच्छा होती, तरी कोळ्याच्या गुणांविषयी ती अनभिज्ञ नव्हती; आणि याचे कौशल्यत्व व याचे वर्तणुकीचा जो आस अनुभव आला होता तेथेकरून याच्या कल्पनेस मान्यता देण्यास, व याच्या सिद्धीवर भरंवसा ठेवण्यास, एक सबल कारण होतें. याविचारांस यापेक्षाही प्रबल असे तिसरे एक कारण उपस्थित झालें, ते असे; सुमारे बांध वेळीं काळाक याच्या ताब्यातील पोर्तुगीज लोकांचे आरमार इन्दीज एथून परत आलें; त्यांतील नारदामाची समृद्धि पाहून यूरोप खंडातील लोक पूर्वेकडील संपत्तीची वस्तुषी-काची आजपर्यंत जी कल्पना बांधित तीपेक्षा अधिक निश्च-याची कल्पना करायला ते समर्थ झाले. स्पेनदेशीय लोकां-पेक्षा पोर्तुगीज लोकांचे शोध अधिक सफल होत गेले. का-रण त्या देशांमध्ये उद्योग, कलाकौशल्ये, आणि सोभा, ही वृद्धिगत झाली होती, व ज्या ठिकाणी पृथ्वीवर अन्यदेशां-पेक्षा कारख पूर्वी व्यापार चालू होऊन त्याची अधिक वृद्धि झाली होती, असे देश त्यांनीं शोधून काढून त्यांच्या बराबर व्यवहार चालू केला होता. जे जिनस कारख शोध्यमान होते, व ज्यांची अपेक्षाही कार होती, त्या जिनसांमध्ये पोर्तु-गीज लोकांस पहिल्या जलपर्यटनांतच त्वरित आणि पुष्कळ नका मिळाला; व लिस्बोन शहर तत्काळ व्यापाराचें आणि संपत्तीचें स्थान झालें; आणि इकडे स्पेनदेशास तर पश्चिमे-कडील खंडांतून दीर्घ कालानें प्राप्त होणारीं सुवें व भविष्य-कालीं प्राप्त होणारे लाभ यांची आशा माव होती. या कारणावरून पोर्तुगीज लोक ज्या मार्गानें गेलें त्यापेक्षा पूर्वे-

कडेस असून निर्धय अशा रस्त्याने स्पेनदेशीय लोकांस ने-
ण्याचे जे कोलम्बसाने बोलणे लाविले होते याबांधून अधिक
स्वीकार करण्यासारखी त्यांस कोणतीही गोष्ट नव्हती. या
आशेवरून फेर्दिनान्ड यास उत्तेजन येऊन यानेही ती गोष्ट
मनापासून मान्य केली.

या पर्यटनाचे अरी सर्व लोकांस अगत्य होते तरी ते क-
रण्याकरिता कोलम्बसास सगळी चार तारवे मिळाली; त्या-
मध्ये जे तारू सर्वापेक्षा मोठे होते त्यांस ७० टनापेक्षा अधिक एथून निघतो.
मोठे राहत नसे. कोलम्बसास संकट भोगण्याची व यो-
द्ध्या सामर्थ्यानिशी विकट कृत्यांत पडण्याची सवई असे,
अणून, हे आरमार अरी मोठे होते तरी त्यांचा अधि-
कार पत्करण्यास याने मागे पुढे पाहिले नाही. याचा
भाऊ बार्थोलोमेओ आणि याचे कृत्यांचा इतिहास लिहिणा-
रा जो याचा दुसरा मुलगा फेर्दिनान्ड हे उभयता याच्याक-
रोबर गेले. मे महिन्याच्या ९ व्या तारिखेस केडीझ एथून
कोलम्बस निघाला, आणि नेहेमीप्रमाणे कानेरी बेटास येऊन
पोहोचला. तेथून येथ महाद्वीपास जाण्याकरिता निघावे
असे याने योजिले होते, परंतु सर्वापेक्षा जे मोठे गलबत होते
ते फार नादान व उपयोगी न पडण्यासारखे झाले होते,
अणून यास हिस्पान्योला एथे जाण्याचे प्राप्त पडले. कारण
तेथे भोवतंदो याने जी गलबत नेली होती त्यांतून त्या यो-
रन्या गलबताबद्दल दुसरे एक गलबत मिळेल अशी आशा
होती. जेव्हां कोलम्बस सन्त दोमिंगो एथे येऊन पोहोचला
तेव्हां त्या तारवांनील १८ तारवे सामान सुमान भरून स्पेन-

मे महिन्याच्या
९ व्या तारि-
खेस हा केडीझ
एथून निघतो.

जून महिन्याच्या
१९ वे तारिखेस
सन्त दोमिंगो
एथे येतो.

हा ओवान्दोपाशीं ताकूं सागून म्हास बुद्धिवाद सांगतो.

ज्या कारणा-
मुळे यास सन्ध
वोर्मिंगो एवें
बायें लागलें तें
कारण ओवा-
न्दोस सांगतो.

देशास जाण्याकरितां जगदीं तयार झालीं आहेत असें यानें पाहिलें. कोळम्बसानें ओवान्दो यास आपल्या जलपर्यट-
नाचें जें नियमित स्थल होते तें, व ज्या अपायामुळें त्या स्त्र-
लाची वाढ सोडावी लागली तें अपाय, तत्काळ विदित के-
ला, आणि बंदरांत देण्याकरितां परवानगी मागीतली. ही
परवानगी मामायास होन कारवें होती; एक त्या बंदरी
जाऊन गलबताच्या मोनदला करावाचा होता, व दुसरें असें
की, यास स्वकीय अनुभवाच्या व कल्पनासक्तीच्या योगाचें
जीं चिन्हें पाहतां येत असत, त्या मोठ्या नामप्रकारच्या
चित्रावरून वादळ होण्याचा समय जवळ आला आहे असें
यास यथार्थ ज्ञान झालें होतें; या वादळांत त्या वेढामध्ये
जाण्या मनांत राहावयाचें होतें. याच कारणावरून खेनदे-
झास जाण्याकरितां जीं तारवें तयार केलीं होती त्यांचें जाणें
कांहीं दिवस तहकूब करावें असें यानें ओवान्दो यास सांगि-
विलें. परंतु ओवान्दो यानें याची गलबताविषयींची जी वि-
पत्ती विज्ञान निषेध केला, आणि याची मसलतही तुष्ट झ-
मिली. ज्या प्रसंगीं एका परके गृहस्थासही दयेनें आश्रय दिला
असता त्या प्रसंगीं जो देश कोळम्बसानें सोडून काढून हस्त-
गत केला होता त्या देशांत यास येऊं देण्याचीही ओवान्दोनें
मनाई केली. जी कोळम्बसाची हितावर सूचना लक्ष देण्यास
योग्य होती ती, ओवान्दोनें अनुष्याची दूरदृष्टि ज्या गोष्टीकडे
पोंधव नाहीं ती गोष्ट घरेलू झणून उगीच अहंकारानें ठोंग कर-
णारा जो कल्पक भविष्यभाषी जाण्या स्वप्नाप्रमाणें मानिली; आ-
चि तें आरमार खेन देखास जाण्याकरितां निघालें. दुसऱ्या दि-

ओवान्दो दो-
कम्बसास त्या
वेढांत येऊं दे-
ण्यास परवान-
गी देत नाहीं.

वर्षी रात्री मोठ्या भयंकर वेगाचे कोळंबसाचे सांगितल्याप्रमाणे कोळंबसाचे सांगितल्याप्रमाणे तुफान झाले. कोळंबसास ही जोखीम प्राप्त होईल म्हणून ठाऊकच होते, याकरिता याने प्रथमच सावधगिरी राखून आपल्या लक्षाने नजर मारमाराचे रक्षण केले. स्वेनदेशास आप्याकरिता जे नारमार निघाले होते त्यातील मुख्य अधिकाऱ्यांच्या अविचारास व दुराग्रहास योग्य अशी त्याची बुद्धि झाली. त्या बडरा तारवातून दोन अथवा तीन मास काय ती निभावली. या अनर्यामध्ये ही जी तारवे फुटली यात बोवाविला रोम्यान आणि कोळंबसाचा छल करण्यामध्ये व इन्विधन लोकांस मांजण्यामध्ये जे प्रमुख होते त्यातून बहुतेक लोक, मासाप्रत त्या तुफानास स्वकीय भाष- रणानुरूप फल प्राप्त होते.

पावले; आनी अन्यायाने व क्रौर्याने जी संपत्ति मिळविली होती तिचाही आध्यावरोध लोप झाला. त्या संपत्तीची किंमत साडे चार लाख रुपयांपेक्षा अधिक होती. ही छटली झाले आणि त्यांच्या वर्तणुकीचा कसा ही अरी छडून छडून शोध केला तरी आपासून मुक्त होण्यास, व स्वेनदेशाच्या दरबारात मोठ्या कीर्तीचे जागत स्वागत मिळण्यास, ती पुरेची होती. जी तारवे बघावली त्यातून एकावर कोळंबसाचे जिवगीचा नाश होऊन नाकी जी खी- जवस्त राहिली होती ती सर्व होती. अशा प्रसंगी त्या लोकांचे गुणदोष निवडून आप्रमाणे आस ययान्याय शिक्षा व वक्षिसे मिळाली, ती पाहून इतिहासकत्वांनी आश्चर्यभरित व पाहून इतिहास कर्ते आश्चर्यभरित होतात.

होऊन सर्व संमताने असे ठरविले, की, मानहानि केलेल्या पुरुषास जी इजा दिली होती तिचा सूड उगवावा, आणि नि- दयशक्त लोकांवर ज्यांनी जुलूम केला होता त्यांचे पारिपत्य

१६४ हा हिस्पान्योला बेट सोडून महादीपाकडे जातो.

कोलम्बसने म-
सामर्थ्यकून
आपले शत्रूच्या
नाशार्थ ते तु-
काम उत्पन्न
केले असे भोळे
लोक कल्पि-
तात.

करावे झणोन साक्षात् ईश्वर मध्ये होऊन खाने अशा गोष्टी
घडविण्या. ही गोष्ट घडली खरेलेत जे अज्ञानी व देव-
भोळे लोक होते आप्या मनांत भलतीच गोष्ट ठसून गेली.
जे पुरुष आपल्या चातुर्याने व आपल्या नवीन कल्पनेने आप-
णास प्रसिद्धीस आणितात, त्या पुरुषाविषयी साहजिक आ-
श्चर्य होण्याजोगें जे अज्ञात लोकांचे मत असतें त्यावरून
आ भोळे लोकांनीं असे कल्पिले कीं कोलम्बसाच्या आंगांत
काही ईश्वरी शक्ति आहे, आणि याने जादूगिरी व मंत्रसाधन्य
वांच्या योगाने आपल्या शत्रूंचा सड उगवावा झणून असे
मयंकर तृफान उत्पन्न केले. ज्या हिस्पान्योला बेटांत आदर
आतिथ्य करून यास मांत वेऊं दिलें नाहीं ते बेट याने लव-
कर सोडिले, आणि महादीपाकडे चालिला. जोसिमिचे
आणि वासदायक असे जलपर्यटन केव्हांनंतर ग्वानाया हे
बेट सोडून काढिले, ते होन्दूरासच्या किनाऱ्यापासून विशेष
दूर नव्हते. या ठिकाणीं जे त्या महादीपांतील लोक मोठ-
मोठ्या होऊनांत बसून तेथे आले होते आपी आणि याची
बेट चाली. आजपर्यंत जे देश कोलम्बसाने सोडून का-
ढिले त्यांतील लोकांपेक्षा हे लोक अधिक सुधारलेले आणि
यांच्या उपयुक्त कलांचे ज्ञानांत प्रवेशही फार चाला होता
असे दिसले. ज्या समयीं स्पेनदेशीय लोकांनीं आपल्या
नेहेमीच्या उत्कृष्टतेने इतिथन लोकांनीं ज्या सुवर्णाचे अलं-
कार आंगावर घातले होते ते सुवर्ण कोणत्या स्थळीं खांस
प्राप्त झाले, अशी चौकशी केली, तेव्हां त्या लोकांनीं पश्चिमे-
कडील देशांकडे मोठ दाखविले. आ देशांत सुवर्ण इतकें

असे वासदा-
यक जलपर्यटन
करून ग्वाना
या बेट सोडून
काढून तेथे स्वे-
न्याचा शोध
करितो.

हिंदु महासागरांत जाण्याच्या रस्ता सांपडत नाही. १६५

विपुल सांपडे कीं त्याचा अतिशय साधारण कलांतही उपयोग करीत. अशा मनोहर देशांच्या शोधार्थ कोलम्बसाने गमन केले असतें तर हा युक्तानच्या काठाने मेक्सिकोच्या संप-
त्तिमान राज्यांत आला असता; परंतु हिंदुमहासागरावरा-
वर संबंध राखणारी एक सामुद्रधुनी आहे असें जे यानें क-
ल्पिलें होतें, तिच्या शोध लावण्याची जी याची आवडती युक्ति
तीचेकडेच याचे मन इतके प्रवण झालें होतें कीं, यानें त्या
समृद्ध देशाकडे जाण्याचें सोडून हा पूर्वेस इारियेनच्या आखा-
ताकडे घालिला. या पर्यटनांत कोलम्बसाने प्राशिभास आ
दीथोस या नावाच्या भूशिरापासून वंदरपर्यंत महाद्वीपाच्या सर्व
किनारा शोधून काढिला. हें वंदर फार सुंदर आणि सुर-
क्षित स्थान होतें, जणून कोलम्बसाने त्यास पोर्तो वेगो असें
नाव दिलें. कोलम्बसाने ज्या कल्पित सामुद्रधुनीच्या द्वारे
जगात सागरामध्ये जाण्याची आशा धरिली होती त्या सामुद्र-
धुनीचा यानें निरर्थक शोध केला; आणि हा किती एक-
वेळा कांठावर आऊन आ देशाच्या आंत जरीं गेला होता
तरीं मेक्सिकोचें अज्ञात आणि दक्षिणमहासागर यांच्यामध्ये
जी एक अरुंद संयोगीभूमि आहे ती बलांडून आई इतका
दूर गेला नाही. तथापि आ देशाची फलद्रूपता व तद्देशीय
लोकांनीं आणिलेले सुवर्णाचे नमूने पाहून यास इतका संतोष
झाला, व आ देशाच्या संपत्तीविषयीं इतकी कल्पना याच्या
मनांत धरून गेली, कीं, यानें बेराग्वा प्रांतांतील बेलेमनदी
जवळ आपल्या भावाच्या ताब्यांत योडेसे लोक ठेवून आ दे-
शांत पुरतेपर्णी वसाहतीची स्थापना करण्याकरितां ज्या व-

त्या वेदांन न
राहतां इारि-
येनच्या भखा-
ताकडे जातो,
परंतु कल्पित
सामुद्रधुनीचा
शोध लागत
नाहीं.

અમેરિકેત વસાહત સ્થાપણાની કીર્તિ વાસ મિલત નાહી.

યાં લોકાંબ્યા સુધી અપેલા હોતી ત્યા માળખ્યાસાઠીં સ્વતઃ સ્વેન દેશાસં
દાળગાર્દમુઠેં
તદેશીય લોકાં-
વાસૂન મહયજ્ઞ
પ્રાપ્ત હોતો.

અગોન અમેરિકા સંઢાંત પ્રથમ વસાહત સ્થાપણાની કીર્તિ
કોલમ્બસાસ પ્રાપ્ત ખાલી નાહી. ત્યા લોકાંબ્યા દાળગાર્દમુઠેં
વ કુટારૂપણામુઠેં તદેશીય લોકાંનીં સંતસ હોઠન હાર્તીં શલે
ધરિલીં, આણિ હે લોક કોલમ્બસાનેં શોધૂન કાઠલેબ્યા વેટાં-
તીલ લોકાંપેલાં અધિક વલાઢ્ય વ શૂર હોતે, અગૂન યાંનીં
સ્વેનદેશીય લોકાંતીલ કાંહીં એકાંસ કાપૂન કાઢિલે, આણિ
ઝાકીયાંનીં વસાહત સોઢૂન આવેં અસેં કેલે. ત્યા વસાહતીયે
જાંબ્યા હાતૂન રત્તમ હોખ્યાસરિસેંહી દિસત નવ્હેતે.

કોલમ્બસાવર
દુસરા ખમય
ગુજરતો.

અમેરિકા સંઢાંતીલ લોકાંપાસૂન હા જો પ્રથમય સ્વેન
દેશીય લોકાંસ મહયજ્ઞ ખાલા એવાચ અગજે કોલમ્બસા-
સર અનર્થ ગુજરલા અસેં નાહી, તર નૌકામચનકર્તાંસ ત્યા
ચિપતિ પ્રાપ્ત હોતાત ત્યા સર્વ કોલમ્બસાસ અનુક્રમાનેં ધોગાંબ્યા
લાગબ્યા. અર્થકર તુકાનેં, મોઠમોઢ્યા વેધમર્જના, આણિ ચિ-
ઝાંધા કઢકઢાઢ, યાંહીકરૂન કોલમ્બસાનીં નુઢીં ફુટલેલીં
તારેં નુઢૂન જાતીલ અસેં ખમ ઘાટૂં લાગલેં; તજાંત કોલમ્બ-
સાથેં ઉદાસીન ખાલેલે કલાશી લોક અમાનેં યકૂન ગેમ્યા-
મુઠેં, વ અઢલધી સામઘી સંપળ્યામુઠેં, કોલમ્બસાચાં ફકૂમ
વજાવળ્યાંત તે બિરીચ્છ અથવા અસમર્થ ખાલે. યાંબ્યા ગલવતા-
પેકીં એક ગલવત નાશાપ્રત પાવલેં, વ દુસરેં ગલવત અમદીં
કામતૂન ગેલેં હોતે, અગૂન તેં સોઢૂન આવેં લાગલેં; આણિ
જીં ઝાકી દોન ડરલીં હોતી તેવઢ્યાનિશીંય યાંનીં જો મહાહી

पाच भाग व्यास यानें कोस्ट आफ् वेक्सेशन असें धितेंत वसतां नाव दिलें होते आस सोडून हिस्पान्योलाची वाट धरिली. या पर्वटनांत नवीन संकटें याची वाटच पाहत वसलीं होती.

ह्या वेदाच्या किनाऱ्यापासून कोलम्बस भले मोठ्या तुफानांत सांपडून माघार हटला, याचीं तारवें एकमेकांवर वां कडीं तिकडीं आपटलीं, आणि त्या धम्यानें तीं इतकीं झिल-
सिलीं झालीं कीं त्यांत जेमेका एथें येऊन पोहोचण्यास फार प्रयत्न लागला. तेथें तीं बुडून आऊं नयेत झणून कोलम्बसास त्यांस कवक कडेस आपणें भाग पडलें. या समयीं कोल-
म्बसावरील जनयांचें मान पूर्ण झालें असें दिसतें. अमे-
रिकांतल्यात स्पेनदेशीय लोकांची जी वसाहत होती तीपा-
सून नव्याच अंतरावर एक वेठ आहे याच्या किनाऱ्यावर कोलम्बस येऊन लागला. याचीं तारवें इतकीं मोडकळीस
आलीं होती कीं, तीं पुनः तयार करणें असंभाव्य होतें, आणि
याच्या अशा अवस्थेचें वर्तमान हिस्पान्योला एथें नेण्याचें
विनतोड विस्मून जालें, व आवांचून या संकटांतून वार पड-
ण्याची आशा तर निरर्थक होती. परंतु नानाप्रकारचे
उपाय योजण्यामध्ये महासमर्थ, आणि जीं नासकारक संकटें
प्राप्त झालीं असतां निर्वल पुढे निराश होऊन वसतात त्या-
मध्ये अतिगंभीर, अशी जी कोलम्बसाची कल्पनाशक्ति
तिनें, या संकटापासून मुक्त होण्याची काहीं आशा प्राप्त हो-
ण्यासारखी युक्ति, सोडून काढिली. तद्देशीय लोक स्पेन-
देशीय लोकांस ईश्वरी अंस मानीत असत, झणून याच्या इ-

तुफानांत याची
तारवें एकमे-
कांवर आपटून
झिलझिलीं हो-
तात.

यामुळे हिस्पा-
न्योला एथें आ-
ण्याचें अशक्य
होतें परंतु तेथें
जाण्यास हा
एक युक्ति का-
ढिली.

१६८ मेन्डेअ आणि फेस्ची हिस्पान्योला एथें आनात.

त्या एकांनै या-
स नवेकोप लो-
कांसून दोन
होडकी मिळ-
तात.

च्छा तृप्त करण्याकरितां ते फार उत्कंडित असत. अशा-
प्रकारें त्या लोकांचा आदरपूर्वक दयेचा कोलम्बसास आश्रय
होता झणून, आंसासून अमीनें पोतारलेल्या एकाच वृक्षाच्या
गुंथापासून केलेल्या दोन होडक्या यास मिळाल्या. आ इत-
क्या आनंद धोवड आणि वांकड्या तिकड्या होत्या कीं आंस
होडकीं हें नांव देखील सोभायाचें कठीण. हीं होडकीं कि-
नाच्या किनाऱ्यानें जाण्यास, अथवा आखाताच्या एका बाजूपा-
सून दुसऱ्या बाजूपर्यंत जाण्यास मात्र योग्य होती. अशा होडक्या-
तून ४५ पंचेताळीस कोसपेक्षाही पलीकडे जें हिस्पान्योला
वेड तेथें जाण्याचा स्पेनदेशांतील मेन्डेअ आणि मेन्डोभा-
तील फेस्ची या दोन गृहस्थांनीं मोठ्या पैश्यानें पत्कार घे-
तला; विशेषकरून या दोघांची कोलम्बसावर फार प्रीति असे.

हीं होडकीं वे-
ऊन याचे दोन
असामो १०
दिवसांन हि-
स्पान्योला एथें
आनात.

त्यांनीं हें पर्यटन; लोकांस खरी न वाटण्याजोगीं संकटें भोगून,
द ज्या भ्रमांमुळे आंच्या बराबरच्या इन्विधन लोकांतून किती-
एक थकून जाऊन मरण पावले असे भ्रम सोसून, १० दिव-
सांत संपविलें. हिस्पान्योला एथील अधिकाऱ्यानें त्या दो-
घांची जी नर्दाख ठेविली ती त्यांच्या पैश्यांस जोभेची न-
व्हती, व ज्या पुरुषाकडून ते आले होते त्याच्या विपत्तीस
जितकी पाहिजे होती तितकी नव्हती. ओवान्दो याच्या
मनांत कोलम्बसाविषयीचा जो हलकेपणाचा मत्सर होता
तेणेंकरून ज्या वेळांत तो कारभार चालवीत होता तेथें येऊन
उतरण्यास कोलम्बसास परवानगी द्यावयास त्याच्या पोटांत
प्रीति उत्पन्न झाली. अशी जी त्याची औदार्यशून्य वृत्ति
होऊन गेली तिणेंकरून त्या मोठ्या मनुष्याचीं कृत्यें व त्याज-

मेन्डेज आणि फेस्ची यांचा विचार मनात घेऊन. १६९

जर गुजरलेली संकटे यांचा विचार मनात घेऊन, अथवा तशाच अनयामध्ये सापडलेले जे यांच्या देशाचे लोक त्यांकरिता दया उत्पन्न होऊन, जी बास दब आला असता तो नाहीता झाला. मेन्डेज आणि फेस्ची हे, आपला अधिका-री व आपले सोबती बास मुक्तता प्राप्त व्हावी झणून ८ महिनेपर्यंत थोड्याथोडाशी चिन्ती करीत होते, परंतु ती मिळण्याचा रंग दिसून आला नाही.

या कालामध्ये कोलम्बस व यांच्या बरोबरचे लोक शोधून मनात अशा संकटसमयी नानाप्रकारचे विकार उत्पन्न होऊन उद्विग्नता प्राप्त झाली होती. प्रथम मेन्डेज आणि फेस्ची यांचे जलपर्यटन सफल होऊन आपली तरित मुक्तता होईल या आशेने त्या अगदी निराश झालेल्या लोकांच्या वृत्ति आनंदभरित झाल्या होत्या, परंतु काही कालानंतर जे अतिशय भिचे लोक होते ते अशी शंका पकळाले की, मेन्डेज आणि फेस्ची यांनी जे पराक्रमाचे कृत्य स्वीकारिले आहे त्यांत ते मार्ग चुकले. शेवटी जे मोठे पराक्रमी लोक होते त्यांनी त्या उभयतांचा नाश झाला असा सिद्धांत केला. याप्रमाणे त्यांच्या आशेचा किरण भग्न होता. ह्या लोकांची अवस्था अधिकच दुःखकारक दिसून आली. निरीक्षणांच्या योगाने वृद्धिंगत झालेली जी निराशा ती प्रत्येकाच्या हृदयांत स्थिर होऊन बसली. त्या लोकांचा शेवटचा उपाय यकला, आणि स्वकीय देशापासून व स्वकीय मित्रांपासून फार दूर असणारे जे हे नम्र व रानटी लोक यांमध्ये दुःखाचे दिवस काढून देहांत होण्याचे आशेपेक्षा दुसरी

मेन्डेज आणि फेस्ची ८ महिनेपर्यंत थोड्याथोडाशी चिन्ती करिताना.

कोलम्बसच्या लोकांच्या मनांतल विचार.

१७० तद्देशीय लोकांची वाण्याची अग्रितीची वागवूक.

ते याचा वि- भाषा राहिली नाही. ते लल्लाची लोक उघड बंड करा-
कार करून यास प्रवृत्त झाले, आणि कोलम्बसाच्या जिबस धोका दे-
याच्या जवळ- ण्याची धास्ति घातली. या सर्व अनर्थांचा कर्ता कायतो
कीं तारवें घे- कोलम्बस असा याचा उपहास करून, याने इन्दिअन लोकां-
कन जवळच्या नेटास जाताना. पासून ज्या होड्या निकत घेतल्या होत्या त्या दहा होड्या
बलाकाराने घेऊन, कोलम्बसाच्या उपदेशावर नाक्ये व विन-
क्या यांचा धिक्कार करून त्या नेटापासून एक दूर प्रदेश
होता तेथे ते गेले. तद्देशीय लोक, आपले देशांत स्पेनदे-
सीय लोक फार दिवस राहिले झणून कुरकुरं स्वगले,
आणि त्यांच्या आंगांत त्यांच्या शेजारीं राहणारे जे हिस्सा-
ज्योला एथील लोक त्यांपेक्षा अधिक उद्योग नसे, झणून, त्यां-
प्रमाणे या लोकांसही त्या इतक्या परके लोकांचे पोषण कर-
ण्याचे जोसें भगदीं असल्या दिसून आले. ते मनापासून धा-
व्यसामयी आणीनातसे झाले, त्यांस जे देत ते हात राखून देऊं
लागले, आणि ही कुमक देण्याचेही भगदीं आटोपून धर-
ण्याचे भय घातले. अशा कृतनिश्चयापासून स्पेनदेशीय
लोकांचा त्वरित घातव्य झाला असता, कारण यांचे संरक्षण,
इन्दिअन लोकांची यास अनुकूल जी इच्छा तिच्या स्वाधीन
होते. या प्रसंगीं प्रथमतः त्या भोळे लोकांस स्पेनदेशीय
लोकांविषयीं जें आश्चर्य व जे मोठेपणा वाटला होता त्यास
तद्देशीय लो- पुनः उत्तेजन आल्यावांचून या नाशाचा परिहार होईल असें
कांचे स्पेनदे- नव्हते. बंडखोर लोकांच्या मनः पूत वाकरणावस्तु स्पेन-
शीय लोकांचे- देशीय लोकांस हितावह अशी जी गोष्ट इन्दिअन लोकांच्या
यांचे विचार. मनांत ठसून गेली होती ती अशी पुष्कळ कमी झाली होती

तरीं कोलम्बसास स्वकीय रक्षणार्थ आपल्या कल्पनाशक्तीच्या योगाने दुसरी चांगली हितावह अशी युक्ति सुचली. या युक्तीवरून इन्दिअन लोकांची स्वेनदेशीय लोकाविषयी प्रथम जी मोठी कल्पना होती ती पुनः खोली धरिली एवढेच झाले नाही तर तिला अधिकच पुष्टीकरण मिळाले. कोलम्बसास जे ज्योतिःशास्त्राचे ज्ञान होते तेजेंकडून लवकरच पूर्ण चंद्रग्रहण पडेल असें यात समजून आले. ते ग्रहण लागण्याच्या पूर्व-दिवशीं कोलम्बसाने त्या प्रांतातील जे मुख्य गृहस्थ होते त्यांस आपल्या सभोवतार जमविले, आणि ज्या लोकांचा तुझी ज्ञान राखिला होता त्या लोकांवर प्रीति करण्याचे सोडून दिले झणून, त्यांचा धिक्कार करून, त्यांस असें सांगितलें कीं हे जग निर्माण करून त्यांचे पालन करणारा जो स्वर्गस्थ परमात्मा त्यांचे स्वेनदेशीय लोक सेवक : आणि अत्यंत कृपापात्र होतः त्यांचा सांभाळ करण्याचा तुझी निषेध केला झणून त्यास कार क्रोध येऊन, या अपराधानंदल परम कीर्तने सिद्धा करावी याकरिता तो यत्न करीत आहे ; ईश्वरी खोभाचा प्रलय, व तुमचा जो लवकर सूर्य घ्यावयाचा आहे त्याचे चिन्ह दर्शविण्याकरिता, आज रात्री चंद्राचा प्रकाश अगदीं नष्ट होऊन तो रक्ताप्रमाणें तांबडा लाल दिसेल. हे जे कोलम्बसाने अमानुष भविष्य कथन केले ते, अमेरिकेंतील लोकांनीं तादृश लक्ष न देतां ऐकून घेतले, परंतु क्रिस्त्यांनीं, अशिक्षित लोकांच्याकडचीं भोळेपणामुळे जे स्वभावतः आश्चर्य उत्पन्न होते ते घडून, आ गोष्टीचें श्रवण केले. नेन्ना चंद्र काळा काळा होत गेला आणि सोबटीं तांबडा दिसला, तेन्ना ते सर्व चकित

भावांवर पर-
मेश्वराची फार
प्रीति आहे अ-
से तबेसीय लो-
कांस दर्शवि-
तो.

१७९ वामुळें ते वाण्याशीं पुनः झिलीनें वागतल्ल.

असें करिताच होऊन गेले. अशा प्रकारची भीति खाण्या पोटांत येताच ते आपापल्या घरीं थांबतच गेले, आणि सामघीचीं ओशीं भरून घेऊन कोळम्बसासवळ येऊन खाण्या पायांजवळ तीं ओतिल्लीं. नंतर ज्या अनर्घामुळे आशीं भयभीत होऊन गेलों आहों, आंचें दूरीकरण करण्याकरितां, ईश्वराजवळ आपण मध्यस्थी करावी, असें आनीं कोळम्बसास सपथपुरःसर सांगितलें. असा ज्या आनीं विनविण्या केव्हा आंहीं करून आपणास दव आला असें दर्शवून, कोळम्बसानें खाण्या इच्छेप्रमाणें करण्याचें वचन दिलें. इतक्यांत इकडे बहण सुटून चंद्र पहिल्याप्रमाणें प्रकाशित झाला. या दिवसापासून स्पेनदेशीय लोकांस पुष्कळ सामघी प्राप्त होऊं लागली एवढेंच नाहीं, तर तद्देशीय लोक देवभोळेपणाच्या दृष्टीनें या स्पेनदेशीय लोकांस संताप येण्यासारखी गोष्ट आपरिनाससे झाले.

याचे लोक पुनः यास यास वे-
साव.

अशीं कृत्ये घाललीं असतां इकडे दंगेखोर लोकांनीं ज्या होड्या बलात्कारानें घेतल्या होत्या खाण्या योगें हिस्सान्यो-
का एथें आप्याकरितां आनीं बहुत प्रयास केले, परंतु खा-
ण्या धैरवर्तणुकीमुळे अयस वायु आणि प्रवाह यांच्या क्षपा-
ज्यामुळे आंचे ते सर्व प्रयत्न निष्फल झाले. ही जी निराशा
झाली तिणेंकरून आंस फारच संताप येऊन ते, त्या नेटांतील
ज्या प्रदेशामध्यें कोळम्बस होता तिकडे गेले, आणि यास
नवीन संकटें व निदापर शब्द यांहींकरून आनीं भयप्रदर्शन
केलें. आंका हा क्रम चालला असतां जी एक गोष्ट घडून
जाली ती कोळम्बसास या लोकांपासून ज्या अनर्घाचें अय

वाण्या जवरीकरिता भोवान्चो एक ताळ पाठवितो. १७३

होतें आपेक्षा अधिक दुःस्कारक आणि वासदायक होती. भोवान्चो ए-
 विस्वान्योला एथील हाकीमाच्या मनांत कोलम्बसाविषयी स्कोपर याज-
 जव्यापकालपर्यंत काळ्यानेचो हाका भरलेल्या होवो. त्या कडे तारवाचा
 हाकीमानें जमेका एवें एक लहानसें ताळ पाठवून दिलें. अधिकार देतो.
 ते त्याने आपल्या देशाच्या विपत्तिग्रस्त लोकांत संकटापासून
 मुक्त करपां खाणून पाठविलें म्हणतें, तर त्याची अवस्था कशी
 काय आहे ही बातमी काढण्याकरितां पाठविलें होतें. त्यानें
 त्या तारवाचा अधिकार कोलम्बसाच्या हाववैरी जो एस्कोबर
 वास सांगितला; कारण दुसऱ्यांची नेमणूक केली असतां
 आस त्या लोकांची करुणा येऊन ते आपल्या इच्छेच्या वि-
 दव त्यांस संकटापासून मुक्त करितील, असें त्या हाकीमास वा-
 टलें होतें. त्या एस्कोबरानें द्वेषवुदीच्या योगें आपल्या
 धन्याच्या हुकमास बरोबर अनुसरून त्या वेढापासून कांहींशा
 अंतरावर नांगर टाकिला, आणि तेथून एका लहानशा होतें तो येऊन यास
 वसून समुद्र तीराजवळ आला, व स्पेनदेशीय लोकांची दुर्द- सलामालकीचें
 सा पाहून कोलम्बसास कोरड्या सलामालकीचें पत्र पाठवून प-
 त्याचें उत्तर घेऊन पुनः माघारा गेला. जेव्हां प्रथम स्पेन- रत जातो.
 देशीय लोकांनीं त्या वेढाजवळ गलबत आलेले पाहिले तेव्हां
 त्या सर्वांच्या अंतःकरणांत मोठा हर्ष झाला, कारण फार दि-
 वसपर्यंत दुःखनिर्मुक्त होण्याचा दिवस प्राप्त होईल खाणून
 जी ते मार्गप्रतीक्षा करीत बसले होते, तो दिवस आतां
 प्राप्त झाला आहे असें त्यांस वाटलें होतें. परंतु ते गलबत-
 जेव्हां एकाएकीं दिसेनासें झाले, तेव्हां त्यांचे हातपाय
 मोडून त्यांच्या सर्व आशा नष्ट होऊन गेल्या. भोवान्चो

१७४ते नाकं प्राघारें गेल्यामुळें यास मोठे संकट प्राप्त होतें.

अशा प्रकारें
निराशा बा-
ज्यामुळें याचे
लोक भिडून
गेलें होतें त्या-
चें शांतपन
नष्ट होतें.

यानें पूर्वी जी कोलम्बसाची अवहेलना केली होती तीत जी
ही मानें, सैछिक दुष्ट आचरणाची भर घातली तिणेंक-
रून कोलम्बसास फारच वाईट वाटलें. परंतु अशा प्रसंगी-
ही यानें आपल्या मनांत इतकें स्वास्थ्य राखिलें होतें कीं ते-
णेंकरून याच्या आंगीं आपल्या लोकांचें समाधान करण्याची
शक्ति राहिली होती. कोलम्बसानें आपल्या लोकांस मेन्डेझ
आणि केस्ची हे दांघेजण दिस्यान्योला एयें आजून सुख-
रूप पोहोचले, व तुझाकरितां ते लवकर तारवें घेऊन येणार
आहेत असें सांगितलें. एस्कोबार याच्या तारवांत आपण-सर्व
जण मागणार नाहीं घणून आ तारवामध्यें जाण्याचें मीं स्वी-
कारिलें नाहीं, कारण माझ्या दुःखाचें विश्वासूतोवची जे तुझी
बास सोडून जावयाचें नाहीं असा माझा निर्धार आहे. लव-
कर मुक्ता प्राप्त होण्याची आशा दृष्टीस पडल्यामुळें समाधान
पावूं, व कोलम्बसाचें, आपल्या जिवापेक्षां आमच्या संरक्षणा-
कडे लक्ष ठेवण्याविषयींचें उघड औदार्य पाहून संतोष भरित
होऊन, त्यांनीं पुनः उमेद धरिली, आणि कोलम्बसावर वि-
श्वास ठेविला.

अशा विश्वासावांधून समीप वास करणारे जे नंडखोर
लोक यांचें कोलम्बसाच्यानें निवारण करवले नसतें; परंतु
त्या जिवावर उदार होऊन बसलेल्या नंडखोर लोकांस आप-
लेसे करून घेण्याकरितां जे प्रयत्न यानें योजिले तींहीकरून
तर ते अधिकच विघ्नले. त्यांच्या मागण्या दिवसानुदिवस
अधिकाधिकच वाढत चालल्या, आणि त्यांचे हेतू फार दाण-
गेपणाचे आणि क्रूरतेचे होत चालले. सर्वांचें रक्षण अर्हें

वंडवाल्याशीं लढाई करून त्यांचा पराजय करितो. १७५

झणून त्यांच्याबरोबर युद्ध करून त्यांचा पराभव करणे प्राप्त हा अजारी हो-
पडले. कोलम्बस फार दिवस वायूचा उपद्रव झाल्यामुळे तां झणून या-
मर्जर झाला होता झणून, यामध्ये युद्ध करण्याची शक्ति रा- चा भाड बंड-
हिली नव्हती; याकरिता याचा भाड भदेत्तान्तादो हा या बंड- बाल्याबरोबर
खोर लोकांवर चालून गेला, आणि ते लोकही युद्धार्थ त्वरित युद्ध करितो.
उभे राहिले. त्या लोकांनी पुनः एकवेळ जे सामोपचाराचे
बोलजे पडले होते त्याचा धिक्कारपूर्वक निषेध करून, मोठ्या
आवेशाने हला करण्याकरिता ते पुढे झाले. ते ज्या शबू-
वर भाडून पडले तो झणजे त्यांच्याबरोबर युद्ध करण्याक-
रिता तयार झाला नव्हता असें नव्हते. पहिल्या सपाद्या-
सथ त्या लोकांचे मोठमोठे धैर्यवान् सरदार मारिले गेले. मोठा
धैर्यवान् व मोठा बलवान् असा जो भदेत्तान्तादो यानें त्यांच्या
मुख्य सरदारास जाऊन गांठिलें, आणि त्यास मार करून व
त्याचे हात तोडून त्यास कैद केला. असें पाहतासणींच युद्धीचे
जे होते ते आपल्या पूर्वीच्या उन्मत्तपणास योग्य अशा हलके-
पणाच्या भीतीने पळून गेले. नंतर लवकरच ते सर्व मिळून
कोलम्बसस शरण आले, आणि त्यांनी मोठमोठ्या शपता
बाहून आपली आणा आझीं मान्य करूं असा याशीं करावें केला.
पुनः जिकडे तिकडे सस्यता होत होती इतक्यांत कोलम्ब-
सास तादृश निश्चय नसतां जीं तारवें येतील झणून मोठ्या सन्त दोमिंगो
युक्तीने यानें सांगितलें होतें, तीं तारवें दृष्टीस पडलीं. त्या एथून तारवें ये-
समयी त्या वेढांत ओवान्दो याच्या निर्दय मात्सर्यामुळे नाना तांच हा जमि-
प्रकारचीं संकटे भोगून त्या लोकांस एक वर्ष काढावें लागलें तो. का-नेट सोडि-
तें वेढे त्यांनी परमानंदानें सोडिलें.

१७६ भोवान्दो याचा वरवर आदर करितो.

सन्त दोगिगो
एवें घेऊन पो-
होचल्यावरचा
प्रकार.

ज्या वेळीं ते सन्तदोगिगो एवें घेऊन पोहोचले, त्या वेळीं हलके लोक अतिशय नम्रतेनें आपण केलेल्या उद्धतपणाचे आछादन करायोस ज्या नीच कापळयुक्तीनें पराकाष्ठेचा प्रयास करितात त्या युक्तीस अनुसरून, तेथील हाकीमानें ज्या पुरुषाचा हेवा करून त्याच्या नाशार्थ प्रयत्न केला होता त्यास फारच प्रेमळता दर्शविली. त्यानें कोलम्बसास बाळात्कारें मोठा सन्मान देऊन याचे आदरआतिथ्य केले, तसेंच आपले घर यास राहायास देऊन याचा सर्वप्रकारें बहुमान राखिला. परंतु असा बाळात्कारें सन्मान राखीत असतां, याच्या जंतःकरणांत जो द्वेष आणि मत्सर गुप्तरूपे होता तो याच्यानें आवरवला नाहीं. कोलम्बसानें जे दंगेखोर लोक पायांत बिड्या घालून आणिले होते त्यांच्या सरदारास त्या हाकीमानें त्याच्या अपराधांविषयी कशी करण्याकरितां बंधनिर्मुक्त केलें; आणि कोलम्बसाच्या पक्षाचे जे लोक होते त्यांचीं यथान्याय चौकशी करण्याचे उपस्थित करून त्यास भयप्रदर्शन केलें. ज्या गोष्टीचे निराकरण करण्याविषयी कोलम्बसाचा उपाय चालेना ती गोष्ट यानें मुकाब्यानें सहन केली. परंतु हरएका प्रसंगीं निर्दयपणानें व अन्यायानें ज्यानें कोलम्बसास वर्तविलें त्याच्या अधिकाराखातीं जो देश होता तो सोडण्याविषयी यानें फारच उताविली दाखविली.

हे घेऊन लवकर
सोडून दोन
तारवां निशी
खेनवेचास नि-
फलो.

जाण्याची तयारी लवकर करून कोलम्बस दोन तारवे जरीवर घेऊन स्पेनदेशास निघाला. आजपर्यंत ज्या प्रकारचीं संकष्टे यास भोगावीं लागलीं. त्या प्रकारचींच संकष्टे याचा वर्जनक्रम समाप्त होईपर्यंत यास सोसावीं लागलीं. याच्या

हसावेला राणीच्या मृत्यूची यास बातमी लागले. १७७

राजा पैकी एक तारु अगदी नादान होते झणून ते मागे हा सन्त लुका-
हटून सन्त दोमिंगो एथे येऊन लागले, आणि दुसरे तारु मोठ-
मोठ्या तुफानांत हवकून त्याची डोलकाठी मोडल्यामुळे दुसरा रण्या बंदरी
एक काठी उभी करून तिच्या योगे सुमारे ९०० कोस चा-
लून ते मोठ्या संकटाने सन्त लुकारच्या बंदरी जाऊन लागले.

या ठिकाणी ज्या गोष्टीचे याने वर्तमान ऐकिले त्या गोष्टी-
प्रमाणे दुसरी कोणतीही गोष्ट घातक झाली नसती. या गो-
ष्टीमुळे याच्या सर्व दुर्दैवांची परिपूर्णता झाली. ती गोष्ट ही
कीं जिची नीति, दया, व कृपा, यांजवर कोलम्बसाचा परि-
णाभीचा आश्रय होता अशी जी याची आश्रयदात्री हसावेला
राणी ती मरण पावली. ज्याने बहुत काळपर्यंत कोलम्बसा-
च्या विरुद्ध वागून यास बहुत दुःखे दिली, असा जो फेर्दि-
नान्ड आवांचून, सांप्रत कोलम्बसाचे दुःखविशेषून कर-
णारा, व याने पुष्कळ संकटे भोगून जीं कामे बजाविली ती
बद्दल बक्षित देणारा दुसरा कोणी राहिला नव्हता. तर ज्या
राजाच्या मनांत कोलम्बसाविषयी विपरीत विचार भरून

गेले होते त्यास विनंती करण्याचे काम वासदायक व निष्कल हा सेनदेशाल
असे होते; तथापि अशा कृत्यांत कोलम्बसास आपल्या आयु-
ष्याचे दिवस घालवणे प्राप्त पडले. याची प्रकृति थोडीशी रमायाती
पूर्वस्थितीवर येतांच हा दरबारांत गेला, आणि याची जरीं अधिकाराविष-
तादृश यथायोग्य सौजन्याने भेट घेतली नाही, तरी याने रिती.

लागोपाठ अर्ज्या करून याजवर ज्यांनी जुलूम केला होता
त्यांचे नारिपत्र करण्याकरितां, व १४९२ त जो करारनामा
केला होता त्यांत लिहिलेले सर्व अधिकार परत देण्याकरितां,

फेदिनान्द गो-
ब्र बोलून हास
नाद लाविलो.

हकाच्या मागण्या मागितल्या. फेदिनान्द याने गोड गो-
शब्द बोलून व त्यांत काही अर्थ नाही अशी वचने देऊन
कोलम्बसास नाद लाविला. फेदिनान्द याने याच्या ज्या
सत्तेच्या मागण्या होत्या त्या नाहोल न करितां त्यांची उडवा-
उडव करावी झणून याने नाना प्रकारच्या युक्ति सांगून ते
कस अशा डानाने लावणीवर घातले की तेणेंकरून त्याची
फेदिनान्द याच्या मनांतून समाप्ति करावयाची नाही असें
उघड दिसून आले. कोलम्बसाची शरीरप्रकृति क्षीण
झाल्यामुळे सदोदित विनंती करणाऱ्या अर्जदारापासून लव-
कर मुक्त होण्याची आशा दिसून, फेदिनान्द यास फार चां-
गले वाटून, आपला अयोग्य मार्ग आचरण्याविषयीं उजेज
आले. फेदिनान्द याने जी ही आशा धरिली होती तीत तो
कसलाही नव्हती. ज्या राजाची अशा विश्वासाने आणि सि-
द्धान्ताकरी केली, याच्या कृतघ्नेमुळे संतापून, व याने जे
श्रम आणि संकट भोगिलीं होती तींहीकरून अगदीं गर्जर
होऊन, आणि या सर्व गोष्टींमुळे जी अशक्ति याच्या आंगांत
आली होती तिणेंकरून अगदीं थकून जाऊन, १५०९ त मे

हा १५०९ त महिन्याच्या २८ व्या तारिखेस बालाडोली एथें याने आप-
ले महिन्याच्या २८ व्या तारि-
खेस रोर जे- ला देह ठेविला. या समयीं यास ५९ एकुणसाठ वर्षे होती.
लो. कोलम्बसाने मरणसमयीं आपली अन्न ज्या महात्मतेनें प्रसिद्ध

झाली होती त्या महात्मतेस उचित अशी अंतःकरणाची स्व-
स्थता राखिली; व आपल्या आयुष्यांत हरएक प्रसंगीं जी
धर्मविषयक अतिशय मान्यता याने दर्शित केली होती तीस
योग्य अशी जी धर्मपरायण बुद्धि तिचे विचार मनांत बाळगले.